

โรงเรียนเพาะช่าง
POH CHANG
COLLEGE OF ARTS & CRAFTS
EST. 1924

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

การศึกษา

พระผู้ทรงวางรากฐานการศึกษาทุกระดับ

๑

๑. หอสมุดโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (วชิราวุธวิทยาลัย)
๒. พระวิสุตพระบรมราชูปถัมภกถวชิราวุธวิทยาลัย ประดิษฐาน ณ โถงกลาง หอประชุมวชิราวุธวิทยาลัย (องค์กลาง) พระบรมฉายาสภาสี่ลัทธิ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (องค์ซ้าย) พระบรมฉายาลัทธิ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และ (องค์ขวา) พระบรมฉายาลัทธิ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
๓. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายร่วมกับพระราชโอรสที่ประทับทรงศึกษาวิชาการ ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อคราวเสด็จฯเยือนทวีปยุโรปครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐
๔. วชิราวุธวิทยาลัย ถ่ายจากทางอากาศ

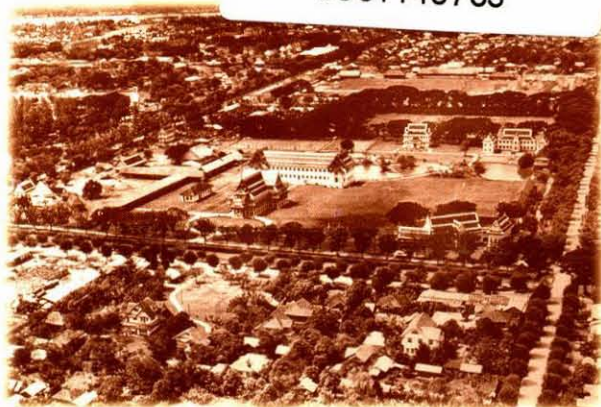

๒

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961145763

๔

๓

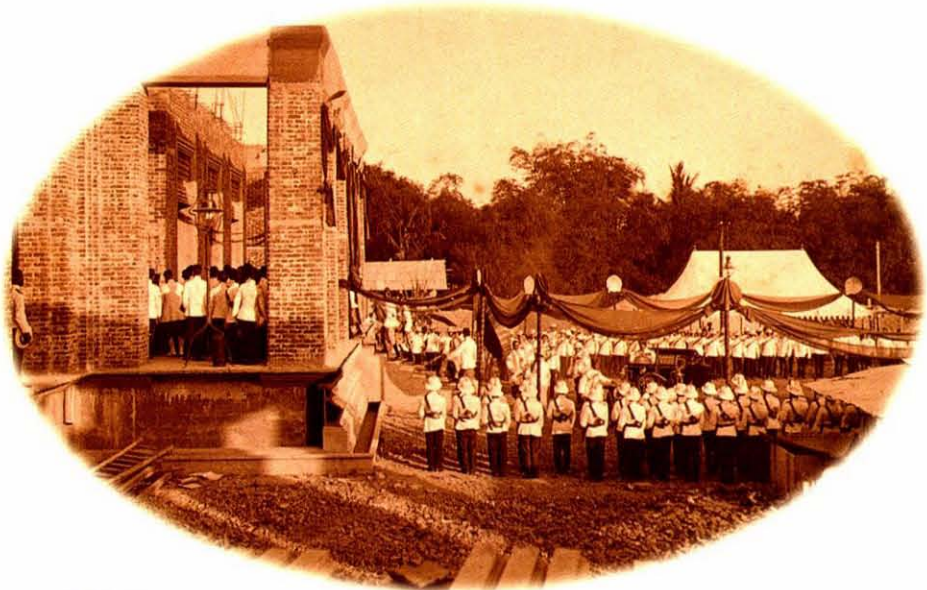

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

การศึกษา

พระผู้ทรงวางรากฐานการศึกษาทุกระดับ

๑. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯไปในการวางศิลาพระฤกษ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ในภาพกำลังเสด็จฯขึ้นตึกบัญชาการสถานที่ที่จะทรงวางศิลาพระฤกษ์

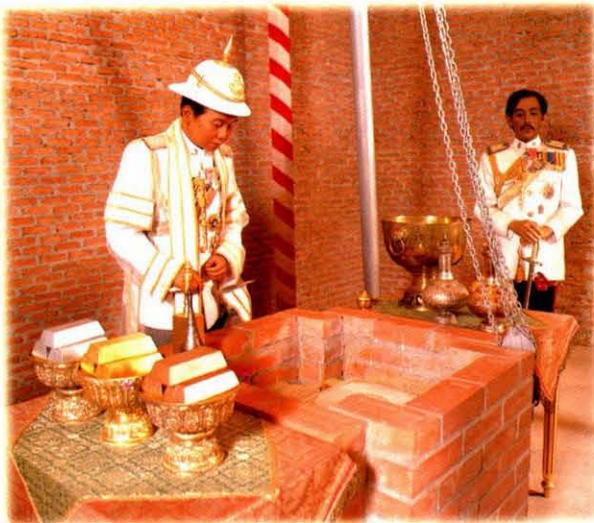
๑

๒. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯไปในการวางศิลาพระฤกษ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ในภาพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ นายกสการกรมการจัการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ กำลังกราบบังคมทูลพระกรุณา

๓.๔. พระบรมรูปหุ่นขี้ผึ้ง ทรงเครื่องครึ่งยศจอมพลผู้บังคับการพิเศษกรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กราชพระองค์ จ.ป.ร. ในพระพิธีบายฉณะทรงวางศิลาพระฤกษ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘

๒

๓

๔

วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๔๖๘ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๒ หน้า ๒๖๖

พระราชบัญญัติประถมศึกษา
พุทธศักราช ๒๔๖๘

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดย
คำแนะนำของคณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัติฉบับนี้เรียกว่า พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๔๖๘

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

๑

๒

๓

๔

๑. พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๔๖๘
๒. โรงเรียนเพาะช่าง (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย)
๓. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ่ายจากทางอากาศ
๔. ตึกคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑

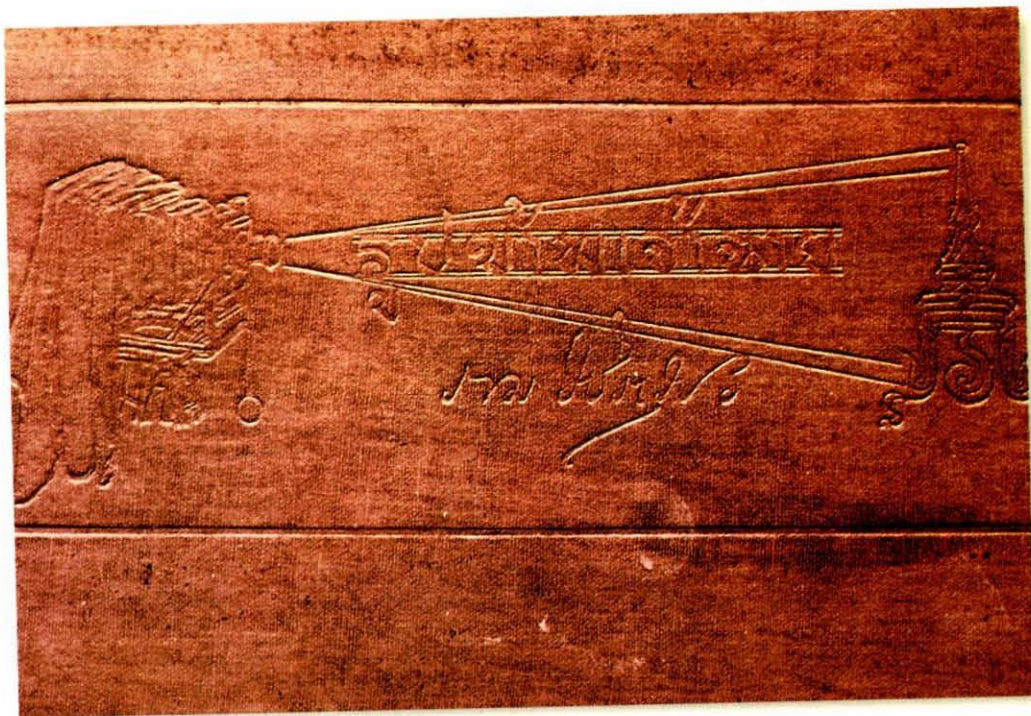

๒

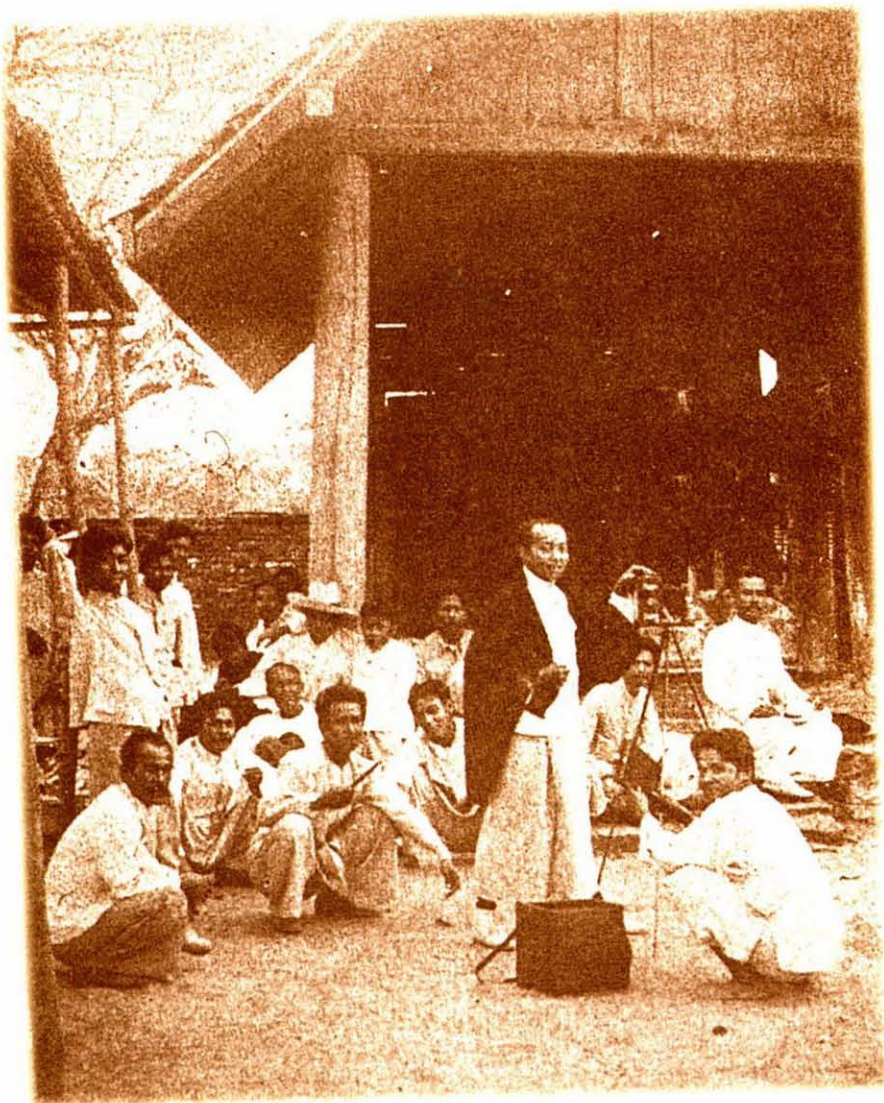

๓

๑. ทอดพระเนตรโบราณวัตถุเมื่อคราวเสด็จฯประพาส
เมืองกำแพงเพชร สุโขทัย สวรรคโลก อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐
๒. ทรงฉายร่วมกับเจ้าจอมสุภัทษา (พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี)
และข้าราชบริพาร ที่หน้าพระวิหารพระมงกุฎกบพิตร มณฑลอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗
๓. พระบรมรูปหุ่นขี้ผึ้งทรงเครื่องพลเรือน ในพระอิริยาบถขณะทอดพระเนตรเตาทุเรียงที่เมืองศรีสัชนาลัย
คราวเสด็จฯประพาสเมืองกำแพงเพชร สุโขทัย สวรรคโลก อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐

๑

๑. หนังสือ "รูปเจ้าพเจ้าฉาย"
สมุทภาพที่ทรงฉายด้วยมีพระหัตถ์
๒. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงกำลังฉายภาพ

๒

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า : การศึกษา

๑

๓

๒

๔

๑. ทรงเครื่องเต็มยศจอมพล ผู้บังคับการพิเศษกรมทหารรักษาวัง จ.ป.ร. ทรงฉายร่วมกับนักเรียนมหาดเล็กรับใช้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘
๒. พระบรมรูปหุ่นขี้ผึ้ง ทรงเครื่องปกตินายพันเอก ผู้บังคับการพิเศษกรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ จ.ป.ร. ในพระอิริยาบถขณะประทับทอดพระเนตร เครื่องแบบลูกเสือตามชื่อบังคับบัญชากรมลูกเสือ ร.ศ. ๑๓๐ ก่อนที่จะโปรดให้นักเรียนมหาดเล็กหลวงชินัน บุนนาค ซึ่งเฝ้าฯ อยู่ ณ ที่นั้น ท้องคำสาบานของลูกเสือถวาย แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นลูกเสือคนแรกของประเทศไทย
๓. ทรงเครื่องเต็มยศนายกองใหญ่ ผู้บังคับการกรมเสือป่าราบหลวงรักษาพระองค์ ทรงฉายร่วมกับนายเสือป่าชั้นผู้ใหญ่ เมื่อแรกสถาปนาคณะเสือป่า
๔. ประทับยืนบนรถยนต์พระที่นั่ง ทอดพระเนตรการซ้อมรบเสือป่า

๑

๒

๑. พระบรมรูปหุ่นขี้ผึ้ง

ทรงเครื่องปกตินายกองใหญ่
ผู้บังคับการกรมเสือป่าราบหลวงรักษาพระองค์
ทรงม้าพระที่นั่งนำเสือป่าและลูกเสือเดินทางไกล
ไปบวงสรวงพระเจดีย์ยุทธหัตถี
ที่ตำบลคอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖

๒. พระบรมรูปหุ่นขี้ผึ้ง

ทรงเครื่องแบบปกตินายพลเสือป่า
ผู้บังคับการพิเศษ กรมเสือป่าราบหลวงรักษาพระองค์
ในพระพิธีบาทถนณะประทับพระเก้าอี้ผ้าใบ
รอทอดพระเนตรการซ้อมรบเสือป่า
ที่บ้านไร่ ตำบลคลองคาคค อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๔๕๖

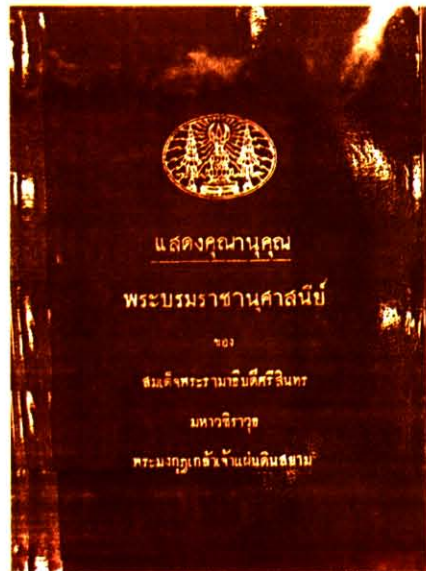

๑

๑. พระบรมรูปหุ่นขี้ผึ้ง
ทรงเครื่องปกติจอมพลเรือ จอมทัพสยาม
ทรงนำสยามรัฐนาวา (ประเทศสยาม)
เร่งไปสู่ความเจริญทัดเทียมนานาอารยประเทศ
๒. พระบรมรูปหุ่นขี้ผึ้ง ทรงเครื่องพลเรือ
ในพระพิธีบาทถณะทรงแสดง "พระบรมราชานุศาสน์" เรื่องคุณานุคุณ
เนื่องในวันวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๔๖๑
ณ ศาลหลวงหาดเจ้าสำราญ จังหวัดเพชรบุรี
๓. พระราชนิพนธ์ "แสดงคุณานุคุณ พระบรมราชานุศาสน์"
และสายพระราชหัตถ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานบทพระราชนิพนธ์เล่มนี้แก่ห้องสมุดโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

๒

๓

คำนำ

ในวโรกาสที่วันพระบรมราชสมภพ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เวียนมาบรรจบครบ ๑๒๐ ปี ในปี ๒๕๔๔ ธนาการอมสินในฐานะหน่วยงานที่ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาสถาปนาขึ้น จึงได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุดพิเศษ “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” เพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณและร่วมเฉลิมพระเกียรติ เผยแพร่พระอัจฉริยภาพแห่งพระองค์ท่าน เพื่อให้ประชาชนและเยาวชนรุ่นใหม่ได้ร่วมน้อมรำลึกในพระราชกรณียกิจที่มีต่อประเทศชาติอย่างอ่อนกอนนัต์ และเกิดความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์สืบไป

ธนาการอมสินขอน้อมรำลึกในพระกรุณาธิคุณ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดีและขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ได้ร่วมกันจัดทำหนังสือชุดพิเศษ “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” ครั้งนี้ ให้สำเร็จลุล่วงสมดังเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้

ธนาการอมสิน
พุทธศักราช ๒๕๔๔

๑๓

ศึกฉัตร*

ราชันผู้ทรงมีพระราชญาณทัศน์**

เป็นเยี่ยม

๑๕

ส่วนที่หนึ่ง

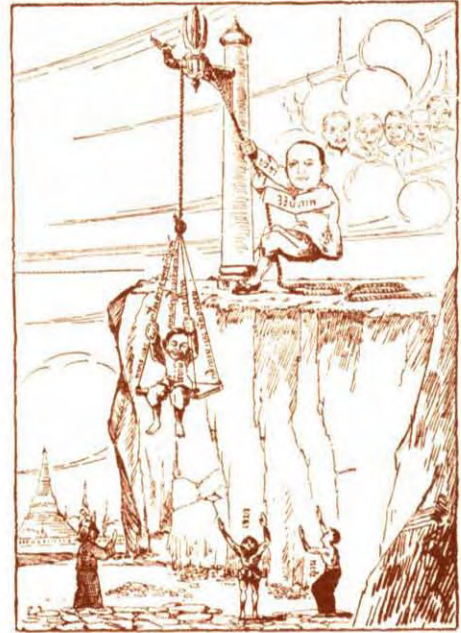
ปัจจัยที่ส่งผลให้พระบรมราชาไชบาย
และพระราชกรณียกิจเกิดผลสำเร็จ

๑๙

ส่วนที่สอง ความสืบเนื่องของพระบรมราชาไชบาย
และพระราชกรณียกิจซึ่งทรงสืบทอดจาก
สมเด็จพระบรมอัยกาธิราชและสมเด็จพระบรมชนกนาถ

สารบัญ

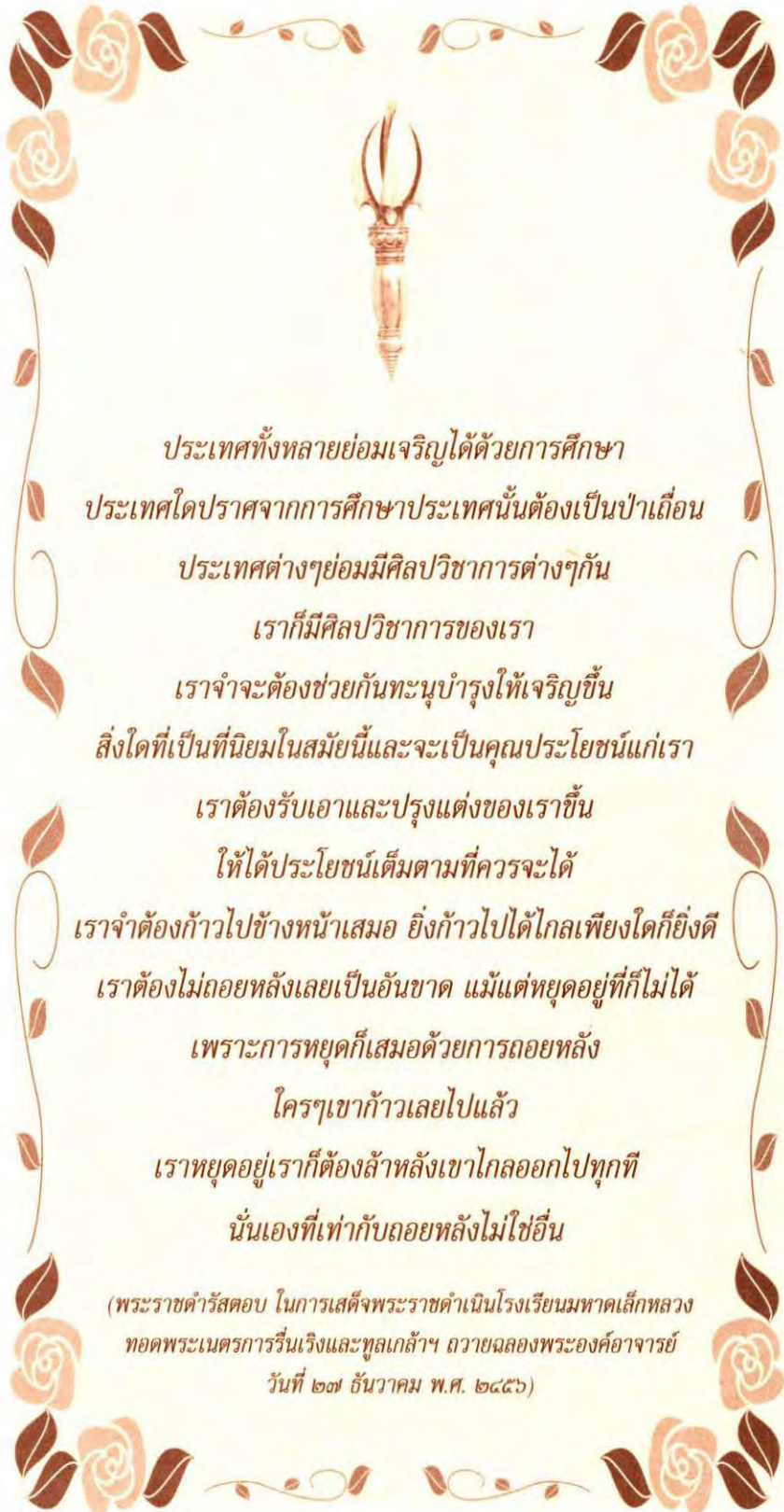
๕๙

ส่วนที่สาม พระบรมราชาไชบายและ
พระราชกรณียกิจที่ทรงริเริ่ม
ด้วยพระปรีชาญาณในพระองค์

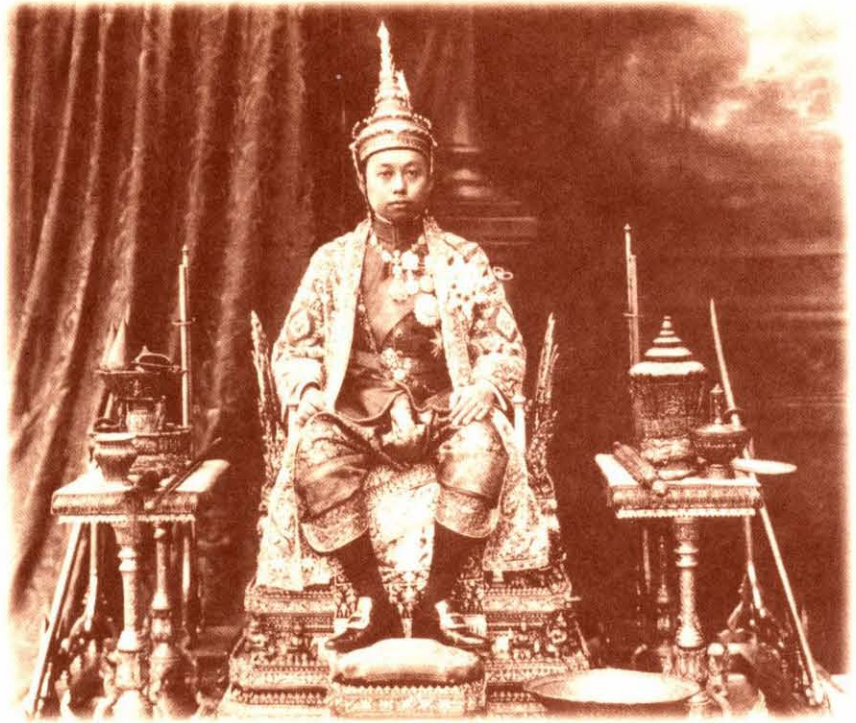

๗๙

ส่วนที่สี่ พระบรมราชาไชบาย
และพระราชกรณียกิจ
ที่มีผลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

คึกฉิต* ราชันผู้ทรงมีพระราชญาณทัศน์** เป็นเยี่ยม

ทรงเครื่องบรมราชภูษิตาภรณ์
ประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจจินทาสน์
แวดล้อมด้วยเครื่องขัตติยราชูปโภค
ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช
พ.ศ. ๒๔๕๕

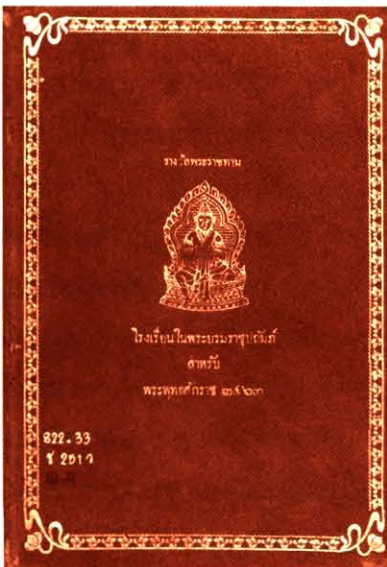
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นทั้งยอดนักปราชญ์ เอกอัครศาสนูปถัมภกและจอมทัพของไทย เนื่องจากหนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงพระปรีชาสามารถและพระราชกรณียกิจด้านการศึกษา จึงจะกล่าวถึงความเป็นยอดนักปราชญ์และเอกอัครศาสนูปถัมภกเฉพาะส่วนเกี่ยวกับการศึกษา ประกอบกับมีข้อจำกัดด้านความยาวของจำนวนหน้าของหนังสือ เพื่อให้เกิดดุลยภาพกับหนังสือเล่มอื่นซึ่งได้ถวายราชสดุดีแด่พระปรีชาสามารถของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าด้านอื่น หนังสือเล่มนี้จะเน้นหนักด้านการนำเสนอข้อมูลเป็นส่วนคือ *ส่วนที่หนึ่ง* ข้อมูลซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งส่งผลให้พระบรมราชาไชยและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นทั้งพื้นฐานสำคัญและพลวัตส่งผลให้การศึกษาของสยามประเทศเจริญก้าวหน้ามั่นคงทั้งในบรรพสมัยและการศึกษาร่วมสมัยของไทย ตลอดจนอนาคตสมัยของกิจการด้านการศึกษา *ส่วนที่สอง* เป็นข้อมูลด้านความสืบเนื่องของพระบรมราชาไชยและพระราชกรณียกิจซึ่งสืบทอดจากสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช และสมเด็จพระบรมราชาชนของพระองค์ *ส่วนที่สาม* เป็นพระบรมราชาไชยและพระราชกรณียกิจซึ่งทรงริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยพระปรีชาญาณในพระองค์ *ส่วนที่สี่* เป็นพระบรมราชาไชยและพระราชกรณียกิจซึ่งมีผลสืบเนื่องด้านการศึกษาจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ท่านผู้สนใจเข้าใจสาระของทั้งสี่ส่วน จึงขอนำเสนอข้อมูลดังกล่าวพอเป็นสังเขปต่อไป

* พระราชวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
ได้ทรงแปลคำนี้จากภาษาอังกฤษ *educated person*

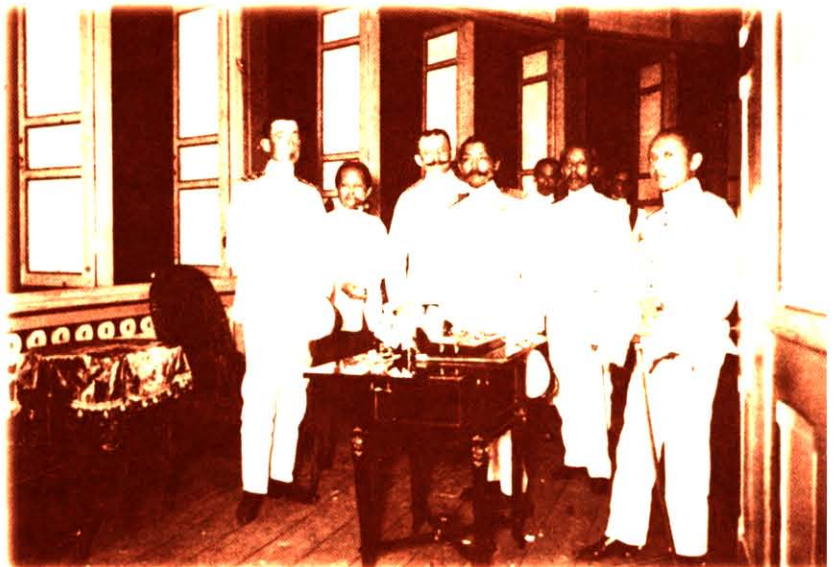
** สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงใช้คำว่า
ญาณทัศน์ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า *vision*

๒๘. พระศรีทองพลเรือยขณะประทับทรงศีล ณ
ที่เมืองโยธาด้วยที่ยกตพวยัง
๒๙. เจ้าฟ้าเพชรราชโกศลเมธีเรียนโรงเรียน
ในพระบรมราชูปถัมภ์ที่มีโอกาสเรียนดี
๓๐. ทรงฉายร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จไป
และที่เรือรบ พระราชาราชการในพระยศขณะเสด็จ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ณ พระที่นั่งไภยมณฑล

๒๙

๓๐

ส่วนที่หนึ่ง ปัจจัยที่ส่งผลให้พระบรมราชาไชบาย และพระราชกรณียกิจเกิดผลสำเร็จ

ทรงวางศิลาพระฤกษ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือน
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๕
(ปัจจุบันคือตึก ๑ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์
จอมปราชญ์หรือที่ชาวต่างประเทศเรียกว่า philosopher king เหตุที่เป็นเช่นนี้
ก็เพราะสมเด็จพระบรมราชชนกของพระองค์ได้ทรงวางแผน ทรงสอนและอบรม
ด้วยพระองค์เอง รวมทั้งทรงกำกับ ติดตามผลการศึกษาและการปฏิบัติพระองค์ของ
สมเด็จพระราชปิโยรสอย่างใกล้ชิด ทั้งด้านการศึกษาและการอบรมขัดเกลาให้ทรง
เจริญงอกงามพร้อมทั้งศิลปวิทยาการ ด้านพลเรือน การทหาร รวมทั้งศาสตร์และ
ศิลปะทั้งปวง อันส่งเสริมให้เป็นพระราชโอรสของพระมหากษัตริย์ผู้เพียบพร้อม
ในศิลปวิทยาการในการทรงงานในอนาคตไม่ว่าจะทรงเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่
หรือพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เพราะว่าแม้จะทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์แรกใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
ก็จริง แต่ก็มีสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ พระราชโอรสพระองค์
แรกในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
(สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี พระอิสริยยศในขณะนั้น) เป็น
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงเป็นรัชทายาทพระองค์ที่สอง

* เป็นผู้แต่งแบบเรียนภาษาอังกฤษสำหรับเด็กไทย เรียกว่า บันไดเล่ม ๑-๔ เมื่อกลับไปรับราชการที่ประเทศอังกฤษแล้วได้รับการแต่งตั้งเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และได้รับโปรดเกล้าฯ จากสมเด็จพระนางเจ้าวิคตอเรีย พระบรมราชินีนาถแห่งกรุงอังกฤษ ให้มีบรรดาศักดิ์เป็น ขุนนางชั้นอัศวิน เป็น Sir Robert Morant

๑

๒

๓

๔

๑. พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)
 ๒. หม่อมเจ้าประภากร มาลากุล
 ๓. เจ้าพระยาอมราช (ปั้น สุขุม)
 ๔. พระยาอิศรพันธ์โสภณ (หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร)

๑.๑ พื้นฐานด้านการศึกษา

ปัจจัยพื้นฐานแรกที่สำคัญซึ่งส่งผลต่อพระราชกรณียกิจด้านการศึกษามบรมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงพระเยาว์และเมื่อทรงดำรงพระอิสริยยศกิติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารที่ดียิ่งและส่งผลในเวลาต่อมาให้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์จอมปราชญ์และเอกอัครศาสนูปถัมภกและจอมทัพไทยอย่างแท้จริง ข้อมูลเบื้องต้นที่จะนำเสนอจึงประกอบด้วยการศึกษาในทั้งพระฐานะพระราชโอรส และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

๑.๑.๑ การศึกษาตามแบบโบราณราชประเพณีของชัตติยราชกุมารในพระราชสำนัก

เมื่อยังทรงพระเยาว์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการศึกษาด้านภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณีไทยจากพระอาจารย์ที่เข้ามาถวายพระอักษรเป็นการส่วนพระองค์ในพระบรมมหาราชวัง^๑ ได้แก่ หม่อมเจ้าประภากร ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) พระยาอิศรพันธ์โสภณ (หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร) และเจ้าพระยาอมราช (ปั้น สุขุม ขณะเป็นขุนวิจิตรวรสาส์น) เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ ๘ พรรษา ได้ทรงเริ่มศึกษาภาษาอังกฤษจากพระอาจารย์ชาวอังกฤษชื่อโรเบิร์ต มอแรนต์ (Robert Morant)^๒ การถวายพระอักษรภาษาอังกฤษนี้ นายมอแรนต์ได้จัดถวายอย่างเข้มงวดและต่อเนื่อง^๓ แม้ในเวลาที่ได้เสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปประทับ ณ เกาะสีชัง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธก็ต้องทรงฝึกหัดบทเรียนภาษาอังกฤษที่นายมอแรนต์จัดถวายอยู่เป็นประจำ เช่น ทรงแปลบทประพันธ์ของกิลเบิร์ต (William S. Gilbert) ในอุปรากร “มิกาดอ” (Mikado) เป็นภาษาไทย เป็นต้น นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฝึกหัดเพลงอาวุธแบบโบราณพร้อมกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารและพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์อื่นๆ ด้วย ใน พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้เสด็จเข้าทรงศึกษาในโรงเรียนราชกุมาร^๔ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่ในโรงเรียนราชกุมารนี้ได้ทรงพระนิพนธ์เรื่อง “ไมกัลลัฟ” ลงในหนังสือพิมพ์ราชกุมาร ซึ่งบรรดานักเรียนในโรงเรียนราชกุมารผลัดเวรกันจัดทำ

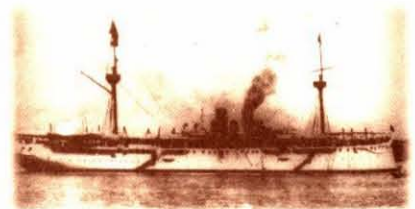

๑.๑.๒ การศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่เสด็จพระราชดำเนินทางเรือคือเรือพระที่นั่งจักรีไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ เพื่อให้ทราบและตระหนักในพื้นฐานสำคัญด้านการศึกษา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางแผนไว้คือการศึกษาอย่างเป็นทางการกับการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ อย่างแรกเป็นการศึกษาที่ทรงเน้นการเตรียมความพร้อมด้านภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในยุโรป โดยเฉพาะอังกฤษ ต่อมาเป็นการศึกษาโรงเรียนนายร้อย Sandhurst กับโรงเรียนนายร้อยทหารปืนใหญ่ที่เมือง Hythe หลังจากนั้นได้เสด็จไปทรงศึกษาที่ Christ Church มหาวิทยาลัย Oxford^๑ ด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ กฎหมายและการปกครอง หลักสูตรที่ทรงศึกษาเป็นหลักสูตรที่จัดขึ้นสำหรับพระบรมวงศ์แห่งราชวงศ์อังกฤษ และเป็นการศึกษาให้ครบตามข้อกำหนดของโรงเรียนนายร้อย Sandhurst ที่ให้นักเรียนเรียนวิชาทหารที่โรงเรียน ขณะเดียวกันต้องศึกษาพลเรือนในมหาวิทยาลัยด้วย เมื่อสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรทั้งสองสถาบันแล้วจึงจะถือว่าการสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยโดยสมบูรณ์ การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการนั้นคือการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาเพื่อความรอบรู้ด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีของประเทศต่างๆ ในยุโรป รวมทั้งการเสด็จเข้าร่วมงานพระราชพิธีซึ่งราชสำนักพระเจ้ากรุงอังกฤษและราชสำนักในมิตรประเทศของสยามจัดขึ้น ยิ่งกว่านั้นยังเสด็จในฐานะที่ทรงมีน้ำพระหฤทัยตอบแทนบุคคลและหน่วยงานซึ่ง

๒๓

๓๓

๑. สำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมหาดเล็ก เดิมเป็นโรงเรียนราชกุมาร ริมประตูพินานไชยศรี ในพระบรมมหาราชวัง
๒. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวิชราวุธ กรมขุนเทพทวารวดี
๓. เรือพระที่นั่งมหาจักรี

๑๖

๑๗

๑๘

๑. นายพลเว็ทเทอ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์
๒. นายพลโท พระยาวิชิตวงศวิจิตร (นามเดิม พระองค์สิทธิ์ สุทัศน์)
๓. เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (นามเดิม พระเจ้าสุวณฺเษย มาลากุล)
๔. พระราชเทวี North Lodge

เชิญเสด็จไปร่วมงานดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ผู้สนใจทราบข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ จึงขอเสนอประวัติการศึกษาของพระองค์เป็น ๓ แบบ คือ การศึกษาอย่างเป็นทางการ การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ และการดำเนินพระองค์ในพระอิสริยยศกิติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ก) การศึกษาอย่างเป็นทางการ

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุ ๑๓ พรรษา ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษ ครั้งนั้นมีพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอากาศเกียรติวงศ์ (นายพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) กับ ม.ร.ว.สิทธิ สุทัศน์ (ภายหลังเป็นนายพลโทพระยาวิชิตวงศวิจิตร) ตามเสด็จไปด้วย กับพระมนตรีพจนกิจ (นามเดิม ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ และเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ตามลำดับ) ทำหน้าที่พระอภิบาลและถวายพระอักษร ทั้งนี้เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะปล่อยให้พระราชโอรสอยู่ในความควบคุมดูแลของพระอาจารย์ชาวต่างชาติ แต่เพียงฝ่ายเดียว ทรงมีความรู้สึกต่อว่า “เห็นแต่กะเงินเท่านั้น ถ้าไม่สมประสงค์ ก็ละลายไหลไป คนเราๆ ย่อมมีความรักใคร่เยื่อใยต่อกัน”^๑ ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ใน พ.ศ. ๒๔๓๗^๒ ได้มีการส่งข้าราชการบริหารไปเป็นราชองครักษ์ ๒ คน คือ นายพันโท พระยาราชาवलลภานุสิษฐ์ (นามเดิม อี๊ด ศุภมิตร) ต่อมาเลื่อนเป็นพระตำรวจเอก เจ้าพระยาราชาศุภมิตร) กับนายร้อยเอก หลวงสรสิทธิยานุการ (นามเดิม อุ่น อินทรโยธิน ต่อมาเลื่อนเป็นนายพลเอก เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน)

๑. พระตำหนัก Graitney
๒. พระตำหนัก Frimley Park

๑

การศึกษาวิชาการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีทั้งการศึกษาเกี่ยวกับการทหาร และการศึกษาทางด้านพลเรือนควบคู่กันไป^๔ โดยในช่วงแรกประทับที่พระตำหนักนอร์ธ ลอดจ์ (North Lodge) ตำบลแอสคอต (Ascot) มี นายเบซิล ทอมสัน* (Basil Thomson) เป็นพระอาจารย์ถวายความรู้เบื้องต้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๙ เนื่องจากการเรียนในโรงเรียนนายร้อยแซนด์เฮิร์สต์ นั้น นักเรียนต้องมีความรู้เบื้องต้นมาก่อน จึงต้องหาครูมาถวายการสอนและฝึกฝน แต่แอสคอตไกลจากโรงทหารที่อลเดอร์ช็อต (Aldershot) มาก จึงต้องทรงย้ายไปประทับที่พระตำหนักเกรตนีย์ (Graitney) ตำบลแคมเบอร์ลีย์ (Camberley) ใกล้เมืองอลเดอร์ช็อต (Aldershot) มีนายพันโท ซี.วี. ฮูม (C.V. Hume) เป็นผู้ถวายการสอนวิชาการทหาร ส่วนวิชาการพลเรือน ได้แก่ นายโอลิเวียร์ (Olivier) ครูชาวอังกฤษ และนายบูวियร์ (Bouvier) ชาวสวิสเป็นผู้ถวายการสอนภาษาฝรั่งเศสเมื่อทรงเข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford) จึงทรงย้ายไปประทับที่พระตำหนักฟริมลีย์ พาร์ค (Frimley Park) เพื่อความสะดวกในการศึกษา

๒

* เคยรับราชการในกระทรวงอาณานิคมของสหราชอาณาจักรที่เกาะฟิจิ เป็นผู้ชำนาญด้านการปกครองและการตำรวจ ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ จากสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย พระบรมราชินีนาถของอังกฤษ ให้มีบรรดาศักดิ์เป็นขุนนางชั้นอัศวิน มีบรรดาศักดิ์เป็น Sir Basil Thomson

๑

๓

๑. ทรงเครื่องแบบปกติ

นักเรียนนายร้อยแซนด์เฮิร์สต์

๒. ห้องประทับ ๒๖ บันได ๓

Canterberry Quad

๓. เครื่องหมายกรมทหารราบเบา Durham

๔. ห้องประทับ ๓๖ บันได ๓

Canterberry Quad

๒

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงเข้าศึกษาวิชาทหารที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก แซนด์เฮิร์สต์ (Sandhurst) วิชาที่ทรงศึกษา ณ โรงเรียนนายร้อย Sandhurst ได้แก่ การปกครองของทหาร วิชาป้อมค่าย พลศึกษา กฎหมาย การสำรวจ ยิมนาสติก ยุทธวิธี ภาษาฝรั่งเศส และวิชาการขี่ม้า และโรงเรียนนายร้อยเหล่าทหารปืนใหญ่ที่ออลเดอร์ช็อต (Aldershot) ณ ที่นี้ได้ทรงศึกษาการทหารช่างเพิ่มเติมด้วย ใน พ.ศ. ๒๔๔๒ เสด็จเข้ารับราชการประจำกรมทหารราบเบาเดอรัม (Durham Light Infantry) กองพันที่ ๑ นอร์ทแคมป์ (North Camp) เมืองออลเดอร์ช็อต (Aldershot) และได้เสด็จไปประจำหน่วยภูเขาที่ ๖ ค่ายฝึกทหารปืนใหญ่ที่โอกแฮมปตัน (Okehampton) ต่อมาอีกหนึ่งเดือนได้เสด็จไปศึกษาที่โรงเรียนปืนเล็กยาวที่เมืองไฮท์ (School of Musketry of Hythe) ซึ่งทรงได้รับประกาศนียบัตรพิเศษและเหรียญแมนปืน

เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาด้านการทหารแล้วได้เสด็จไปศึกษาที่วิทยาลัย

๔

โครสเชิร์ช (Christ Church) มหาวิทยาลัย Oxford ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๔๔ ช่วงแรก (พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๔๓) ประทับอยู่ ห้องหมายเลข ๒ บันได ๓ ในแคนทะเบอร์รี่ ควอด (Canterberry Quad) หลังจากหายจากการประชวรพระอันตะ (ไส้ติ่ง) อักเสบ จึงทรงย้ายไปประทับที่หมายเลข ๓ บันได ๓ ของแคนทะเบอร์รี่ ควอด (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๓-๒๔๔๔)

สำหรับผลการศึกษาของพระองค์ท่านที่มหาวิทยาลัย Oxford นั้นนาย โคลเชสเตอร์ เวมิส (Colchester Wemyss) ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้หนึ่งได้สรุปความเห็นไว้ว่า

...พระองค์ท่านทรงได้รับประโยชน์อย่างใหญ่หลวงจากการศึกษาหลายด้าน ระหว่างที่ทรงพำนักในยุโรป ทรงเป็น “สุภาพบุรุษ” อย่างแท้จริง ถึงแม้ว่าจะทรงมีความเป็นกันเองมากที่สุด และไม่ทรงเสแสร้งใดๆ ทั้งสิ้นก็ตาม แต่ก็ไม่เคยทรงลืมน้ำที่อันสูงส่งซึ่งชะตากรรมได้บันดาลให้เป็นไป พระองค์ท่านทรงมีรสนิยมสูงในด้านวรรณกรรม ทรงอ่านหนังสือมาก และสามารถที่จะทรงใช้วิจารณ์ญาณของพระองค์เองเกี่ยวกับการเมืองของโลกปัจจุบัน เราจะเฝ้าคอยค่อนาคตของพระองค์ท่านด้วยความสนใจยิ่งและเชื่อมั่นว่าจะทรงกระทำประโยชน์แก่ประเทศบ้านเกิด และจะนำความสุขอันยั่งยืนนานมาสู่พระองค์เองได้...^๔

บาทหลวงฟรานซิส พาเจท (Reverend Francis Paget) คณบดีวิทยาลัย ไครสเชิร์ช ขณะนั้นก็ได้เคยมีหนังสือถึงอัครราชทูตไทย กรุงลอนดอนตอนหนึ่ง มีความว่า

...ข้าพเจ้าจะระลึกเสมอไปด้วยความนิยมในคุณสมบัติสองประการของพระองค์ท่าน ประการแรกเกี่ยวกับความตั้งพระทัยแน่วแน่และความรู้สึกที่ถูกต้องในการปฏิบัติพระองค์ ณ มหาวิทยาลัยนี้ และประการที่สองเกี่ยวกับความเข้มแข็งของพระองค์ท่าน ที่ทรงเผชิญโรคร้าย คุณสมบัติเหล่านี้ประกอบกับความสนพระทัยในปัญหาต่างๆ การเข้าพระทัยในประเด็นเรื่องต่างๆ อย่างรวดเร็ว ทำให้ข้าพเจ้าหวังว่าพระองค์ท่านจะทรงใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางในโอกาสต่อไปข้างหน้า...^{๑๐}

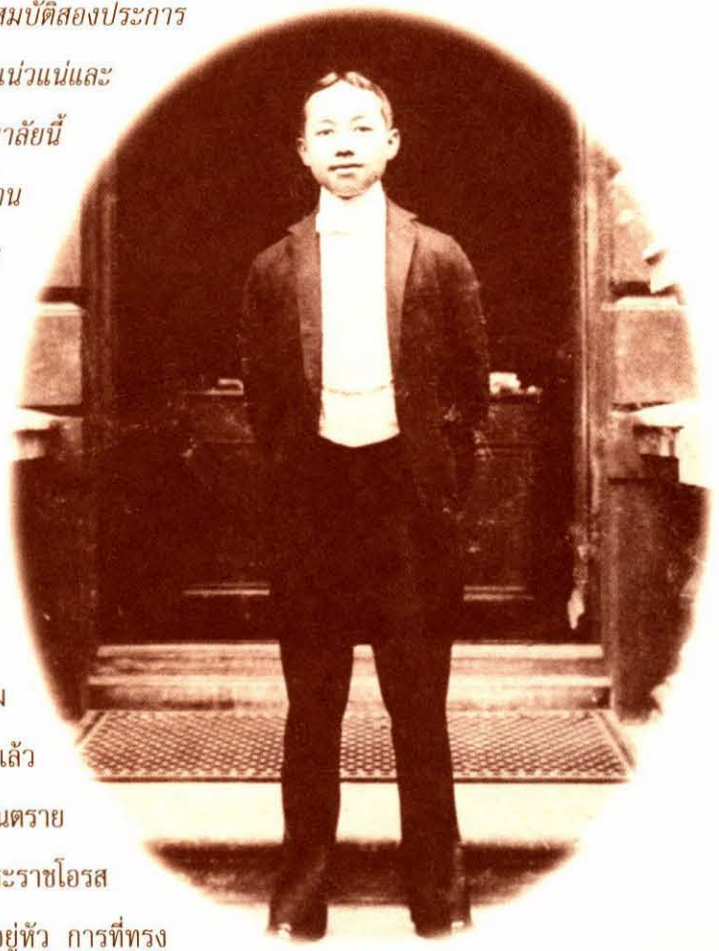
การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีโอกาสเสด็จไปศึกษาต่างประเทศนั้น เนื่องจากในเบื้องต้นได้ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่งตามราชประเพณีแล้ว จะมิได้รับพระบรมราชานุญาตให้เสด็จ ด้วยเกรงจะเกิดอันตราย จึงทรงมีโอกาสเสด็จไปศึกษาในต่างประเทศเหมือนดังพระราชโอรสพระองค์อื่นๆ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การที่ทรง

๑. วิทยาลัย Christ Church

๒. ทรงฉายเมื่อประทับทรงศึกษาที่มหาวิทยาลัย
ออกซฟอร์ด

๑

๒๐

ทรงฉายเมื่อประทับทรงศึกษา
ที่มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด

มีพระราชดำริให้พระราชโอรสไปศึกษาวิชาความรู้ในวิทยาการสมัยใหม่ก็เพื่อจะได้กลับมาช่วยกันพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ และรักษาชาติบ้านเมืองให้รอดพ้นจากภัยจักรวรรดินิยม รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้และสติปัญญาด้วย ดังพระราชปราชญ์ของพระองค์ที่ว่า

...เจ้านายจะเป็นผู้ทำราชการ มีชื่อเสียงดีก็ได้แต่อาศัยสติปัญญา ความรู้ และความเพียรของตัวเอง เพราะฉะนั้นจึงอุทิศสละเสาะเรียนโดยความเพียรอย่างยิ่ง เพื่อจะได้มีโอกาสที่จะทำการให้เป็นคุณแก่บ้านเมืองของตัวเองและโลกที่ตัวเองได้มาเกิด...^{๑๑}

ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเป็นพระมหากษัตริย์ของไทยพระองค์แรกที่ทรงมีโอกาสไปศึกษาต่างประเทศ อันเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของพระองค์ในด้านต่างๆ ได้ลึกซึ้งกว้างขวางขึ้น ต่อมาเมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรกเสด็จทิวงคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวาราวดี เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ทำให้พระองค์ต้องทรงปรับเปลี่ยนแนวทางการศึกษาจากเดิมที่ทรงมุ่งจะศึกษาทางด้านทหารเป็นหลัก มาเป็นการศึกษาทางด้านพลเรือนด้วย ดังในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีถึงพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์เมื่อคราวที่ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาวิชาทหารว่า

...ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นทหารอย่างดีเพราะจะไม่ทำการในหน้าที่นั้นฝ่ายเดียว เมื่อได้เรียนพอสมควรแล้วต้องกลับมาเรียนฝ่ายพลเรือน ซึ่งจะเป็นภาคพื้นสำหรับหน้าที่ต่อไป...^{๑๒}

ข) การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในกิจการซึ่งจัดขึ้นในสถานศึกษาตั้งแต่เมื่อครั้งยังทรงศึกษาที่โรงเรียนราชกุมารดังกล่าวข้างต้น เมื่อประทับอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ ได้ทรงมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เป็นอันมาก หากจะกล่าวโดยสรุปก็จำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นกิจกรรมซึ่งทรงสนพระราชหฤทัยเป็นการส่วนพระองค์ กล่าวคือทรงมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชมรมหรือสโมสรที่สถานศึกษาจัด ลักษณะที่สองเป็นการทรงจัดงานในพระอิสริยยศศักดิ์ของพระองค์และหรือกิจกรรมซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ของราชสำนักพระเจ้ากรุงอังกฤษจัด หรือกิจกรรมซึ่งราชสำนักของมิตรประเทศ

๑. ทรงน่วมร่วมกับพระสหายซึ่งเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด
๒. ทรงน่วมร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ณ สถานอัครราชทูตสยามกรุงลอนดอน ในการประชุมประกาศสถาปนาพระอิสริยยศที่เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

ในยุโรปจัดขึ้นและทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปร่วมงาน สาธารณะของกิจกรรมที่ทรงมีส่วนร่วมและเป็นแหล่งเพาะบ่มพระปรีชาสามารถทั้งด้านวิชาการและความรอบรู้ ส่วนพระองค์มีพอเป็นสังเขปดังนี้

ข - ๑) กิจกรรมของชมรมหรือสโมสรซึ่งองค์กรนิสิตมหาวิทยาลัยจัด

ระหว่างทรงศึกษาที่มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด (Oxford)^{๑๓} ได้ทรงสมัครเป็นสมาชิกสโมสรตามที่ทรงสนพระราชหฤทัย ได้แก่ สโมสรบูลลิงตัน (Bullington Club) สโมสรคาร์ดินัล (Cardinal Club) สโมสรคอสมโพลิแตน (Cosmopolitan Club) และสโมสรซีม้า สำหรับสโมสรคอสมโพลิแตนนั้นสมาชิกได้ทูลเชิญพระองค์ท่านเป็นสภานายกสโมสรอีกด้วย นอกเหนือจากกิจกรรมเชิงวิชาการของสโมสรเหล่านี้แล้วกิจกรรมที่ทรงพระสำราญมากคือการขี่ม้าและฟันดาบ กิจกรรมดังกล่าวนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงร่วมงานด้วยเสมอ

๑

VANITY FAIR.

LONDON, APRIL 25, 1895.

PRINCES. No. XVI.

THE PRINCE ROYAL OF SIAM.

CHOWFA MAHAVAJIRAVUDH was born fourteen years ago to King Chulalongkorn of Siam; but being only the eldest son of a Princess and not of a Queen he was not born to the high place in which he now is. Yet when Prince Maha Vajrubbis died, Prince Mahavajiravudh, being older than his surviving half brother, was, by choice of the King with the consent of his Ministers, nominated Prince Royal of Siam, to the exclusion of the children of the senior Queen. He is therefore now invested with many titles and many insignia: whose weight he bears bravely and with dignity.

He came to England a year and a half back, and being then nearly thirteen, and knowing more of Felt and Sanskrit than of English, he was not sent to school, but confided to the care of a private tutor, who was to coach him for the House at Oxford. But his new Dignity has altered the outlook, and Greek and Latin have been discarded for International Law and Political Economy subjects whose knowledge is more needed in a coming King. He now talks English with much fluency and a foreign accent; he is fond of mathematics, history, and walking; and he believes in the English gentleman. He is not an athlete, but he takes life very seriously; and he was very kindly received by the Queen in private audience just before Her Majesty's departure for Cimiez.

The honours that have been thrust upon him have not at all spoiled him. He is a dignified, polite, very amiable boy of some promise. He is so nice a Prince that no one is jealous of him.

JERIC JESUR.

๒

๑., ๒. พระบรมฉายาสาทิสลักษณ์

เมื่อครั้งทรงรับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่ง Sir Lesly Ward เป็นผู้วาด โดยใช้ชื่อย่อว่า S.P.Y. ลงพิมพ์ครั้งแรก พระราชประวัติย่อ ในวารสาร Vanity Fair ฉบับลงวันที่ ๒๕ เมษายน ค.ศ. ๑๘๙๕ (พ.ศ. ๒๔๓๘)

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า : การศึกษา

เมื่อทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ จากสมเด็จพระบรมราชชนกให้ทรงดำรงพระอิสริยยศศักดิ์เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร สถานเอกอัครราชทูตสยามมีพิธีการประชุมอ่านประกาศสถาปนาเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๗ และมีการเลี้ยงถึง ๓ วัน วันที่ ๘ เลี้ยงพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และนักเรียนไทย วันที่ ๙ เลี้ยงข้าราชการฝ่ายสยามที่เป็นคนอังกฤษ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่ วันที่ ๑๓ เลี้ยงข้าราชการของอังกฤษและบุคคลที่มีชื่อเสียง ในการเลี้ยงวันแรกสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ได้มีพระราชดำรัส ซึ่งสามัคคีสาร เล่ม ๕ ตอนที่ ๒ นำมาลงพิมพ์ภายหลังว่า

"The Late King Rama VI, in His student days, made a memorial speech... in which He said, among other things, that "He would return to Siam more Siamese than when He left it." These words have left a host of meanings in their wake." ๑๘

พระราชดำรัสนี้สร้างความตื่นเต้นและปิติยินดีให้แก่ผู้ที่เฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นโดยทั่วกัน

วารสาร "แวนิตี แฟร์" ของอังกฤษ ลงพิมพ์พระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ในฉบับประจำเดือนเมษายน ๒๔๓๘ และกล่าวว่า

"The honours that have been trust upon him have not at all spoiled him. He is a dignified, polite, very amiable boy of some promise. He is so nice a Prince that no one is jealous of him." ๑๘

การศึกษาของพระองค์ที่แอสค็อต (Ascot) เป็นไปตามความปรารถนาคือ^{๑๖} เวลาศึกษาที่ทรงศึกษาจริง เวลาที่กำหนดให้ทรงเล่นเพื่อบริหารพระวรกายก็ทรงเล่นจริง ด้านการบริหารพระวรกายนั้น โปรดการทรงม้า ม้าของพระองค์ชื่อ ทอพธอร์น มี "เฮ็ดวอร์ด" เป็นผู้ดูแลม้าตัวนี้ นอกจากนั้นก็ทรงจักรยาน และทรงกีฬาหลายอย่าง เช่น ฟีฟส์ โครเกตต์ รววนเดอร์ เทนนิส ตลอดจนฟุตบอล ทรงเล่นการสะกดรอยที่เรียกว่า "เพเพอร์ เซส" หรือ "สุนัขจับกระต่าย" ให้ผู้เล่น ๒ คนเป็นกระต่าย ให้ไปด้วยกัน และมีเศษกระดาษติดมือไปด้วย ไปทางไหนก็ให้ทิ้งเศษกระดาษไว้เป็นระยะๆ ผู้เล่นที่เหลือจะมีสักก็คนก็ตามให้เป็นสุนัข ให้สะกดรอยตามจับกระต่ายให้ได้ภายในเวลาที่กำหนด การเล่นอีกอย่างหนึ่งที่ทรงเล่นที่แอสค็อต (Ascot)

คือ “ดัมป์ แครมโบ” ของอังกฤษ ให้ผู้เล่นคนหนึ่งนึกถึงคำคำหนึ่ง และให้ทำท่าใบ้ให้มีความหมายคำนั้น และบอกว่าสัมผัสกับคำใด ซึ่งดูๆ ก็ไม่รู้สึกรู้ว่ามีความสำคัญ แต่ ๑๐ ปีต่อมาได้ทรงพัฒนาให้เป็น “ดัมป์ แครมโบ” แบบของพระองค์เอง ซึ่งเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “ละครปริศนา” Ascot ไม่ไกลจากลอนดอนนัก ขึ้นรถไฟไปได้สะดวก ได้เสด็จพระราชดำเนินไปบ่อยๆ ขนาดเดือนละครั้ง มี ๒ ครั้งที่ควรจะได้ทราบกันคือ

๑. เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๔๓๙ เสด็จไปทอดพระเนตรซีเนมาโทกราฟ ที่โรงละครเอ็มไพร์ มีการฉายภาพขึ้นจอ แต่ภาพนั้นเคลื่อนไหวได้ (กำเนิดภาพยนตร์)

๒. เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๔๓๙ เสด็จไปทอดพระเนตรนิทรรศการรถที่เทียมม้า และรถที่ไม่มีม้าเทียม (กำเนิดรถยนต์)^{๑๓}

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในด้านวรรณกรรมทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง และการละคร จึงทรงศึกษาและทรงพระราชนิพนธ์งานทั้งสามด้านนี้ตั้งแต่ยังประทับที่ประเทศไทย และทรงแตกฉานในศิลปะทั้งสามด้านนี้อย่างลุ่มลึก ทรงมีพระปรีชาสามารถตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ดังเช่น ศ. ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้สรุปพระอัจฉริยภาพไว้ว่า^{๑๔}

ที่กรุงลอนดอน มีโรงละครมากกว่าเมืองใดๆ ในโลกนี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชจึงได้ทอดพระเนตรละครบ่อยๆ พระอุปนิสัยโปรดละครพูดจึงเกิดขึ้นกล่าวได้ว่า

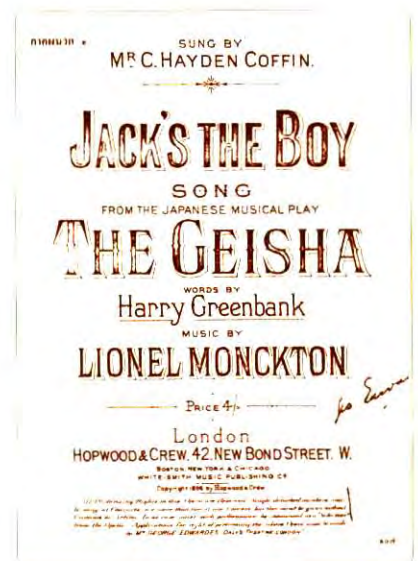
ทรงวิจารณ์การละครอย่างง่ายๆ ตั้งแต่พระชนมายุ ๑๓ พรรษา (ที่ลอนดอน)

ทรงพระราชนิพนธ์บทละคร ตั้งแต่พระชนมายุ ๑๔ พรรษา (ที่แอสคีอต)

ทรงจัดการแสดงละคร ตั้งแต่พระชนมายุ ๑๕ พรรษา (ที่ลอนดอน)

ทรงแสดงละครบนเวที ตั้งแต่พระชนมายุ ๑๖ พรรษา (ที่แอสคีอต)

เนื่องจากทรงสนพระราชหฤทัยด้านการละครจึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรละครสังคีต เรื่อง “เดอะ เกชา” ของแฮร์รี่ กรีนแบงก์ โลออนเนล มงค์ตัน เป็นผู้ประพันธ์ดนตรี โปรดทำนอง “แจ็กส เดอะ บอย” แต่ไม่โปรดคำร้อง เมื่อเสด็จกลับมายังพระตำหนักก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทเสียใหม่ พระราชทานชื่อว่า “จอสลี แจ็ค” ส่วนละครเรื่องอื่นๆ นั้น ก็มีจะทรงพระราชนิพนธ์บทเสียใหม่ทำนองเดียวกัน การกระทำของพระองค์เช่นนี้เป็นการพัฒนาอย่างหนึ่ง และเป็น “การบ้าน” ที่พระราชทานให้แก่พระองค์เอง

ละครสังคีต เรื่อง “เดอะ เกชา”

นอกจากนี้ยังทรงพัฒนาพระองค์ด้วยการทรงปรับปรุงพระราชนิพนธ์ด้านการละครอีกเช่น เรื่อง “ลอร์ด เวอร์มอนด์ วี.ซี.” ของเมลวิลล์ วินเชนต์ และ เวอร์นอน เรเวน เป็นละครพูด ๒ ฉากสั้นๆ ทอดพระเนตรละครเรื่องนี้แล้วก็เสด็จกลับมาทรงพระราชนิพนธ์เสียใหม่ ต่อมาคงจะทรงพิจารณาเห็นว่า นิสัยนางเอกที่มีเล่ห์เหลี่ยมอยู่ข้างนั้นไม่เหมาะสม อยากจะให้นางเอกของพระองค์บริสุทธิ์ ผุดผ่อง จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์ใหม่เป็นสำนวนที่ ๒ สร้างตัวละครขึ้นใหม่ จึงตัดความมีเล่ห์เหลี่ยมนั้นไปเสียจากนางเอก เพิ่มความยาวเป็นละครพูด ๓ องก์ พระราชทานชื่อใหม่ว่า “พล็อตเตอร์ส แอนด์ วิคตีมส์” โดยมีชื่อรองว่า “นิยายรักของมิลเดรด”

แต่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯมิได้ทรงพัฒนาเรื่องของผู้อื่นแต่อย่างเดียวที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เป็นของพระองค์เองก็มากมายในขณะนี้ ละครพูดบางเรื่องทรงพระราชนิพนธ์วันเดียวเสร็จ ทรงทำ “การบ้าน” อย่างนี้ เพื่อทรงฝึกภาษาอังกฤษของพระองค์เองมากกว่าอย่างอื่น ทรงพระราชนิพนธ์แล้วก็ทรงเก็บไว้เฉยๆ เป็นส่วนใหญ่ ทรงส่งไปลงในวารสารบ้างเป็นส่วนน้อย บางเรื่องที่ทรงเก็บไว้เฉยๆ เป็นชิ้นเอก เช่น เรื่อง “เฮเวลิ้น” ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล กล่าวว่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ณ สวนมกุฎราชกุมาร
ที่ Pare Des Eaux-Vives
เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์
เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๐

๑. ทรงฉายร่วมกับข้าราชการและนักเรียนไทย
ในประเทศอังกฤษ ในการประชุมประจำปีครั้งแรก
ของสามัคคีสมาคม ณ ตำบลเอลสตรี (Elstree)
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒
๒. สมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย

อ่านแล้วต้องควักผ้าเช็ดหน้าออกมาซับน้ำตาที่ซึมออกมา นอกจากบทะเลศยังมี
บทกวีนิพนธ์ เรื่องสั้น และนวนิยาย น้อยคนนักที่ทราบวาทรงพระราชนิพนธ์
นวนิยายด้วย เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นโอกาสพิเศษ
เช่น ทรงเป็นผู้แทนพระองค์สมเด็จพระบรมชนกนาถไปในงานราชาภิเษก
พระราชอาทิติประเทศหนึ่ง ก็ได้ทรงบันทึกเรื่องราวไว้ซึ่งมีค่าทางประวัติศาสตร์
ทุกเรื่องทรงเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษของพระองค์จึงมีมาตรฐานสูงมาก
ประมาณ ๒๐ ปีต่อมาเมื่อได้ทรงพระราชนิพนธ์ละครพูดสลับลำ เรื่อง “วิวาท
พระสมุทร” แล้ว ดร.วิลเฟรด ธอนลีย์ ขอพระบรมราชานุญาตแปลเป็นภาษาอังกฤษ
เพื่อจัดแสดงเก็บเงิน เพื่อทรงตรวจแก้ เกือบจะว่าเป็นการยกย่องใหม่ทั้งหมด^{๑๔}

ข - ๒) กิจกรรมซึ่งราชสำนักพระเจ้ากรุงอังกฤษหรือราชสำนักของมิตร
ประเทศจัด และทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัวเมื่อยังดำรงพระอิสริยยศกึ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎ
ราชกุมารได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจต่างๆ อย่างดียิ่ง กล่าวคือนับตั้งแต่เสด็จ
พระราชดำเนินถึงกรุงอังกฤษได้เสด็จไปเฝ้าสมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย
ที่พระราชวังวินด์เซอร์ เพื่อถวายความเคารพและเป็นจุดเริ่มการสร้างสัมพันธ์ไมตรี
ที่ดีระหว่างราชสำนักอังกฤษและราชสำนักสยาม ต่อมาได้ทรงรู้จักสนิทสนม
กับเจ้านายในพระราชวงศ์แห่งประเทศอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าชายแห่ง
เวลส์ ผู้เป็นรัชทายาทแห่งราชบัลลังก์ และต่อมาได้เป็นพระราชอาทิติแห่งประเทศ
อังกฤษ ทรงพระนามว่า พระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ ๗ ก่อนเสด็จนิวัติเมืองไทยหลังจาก
เสด็จประพาสในยุโรปได้เสด็จพระราชดำเนินกลับอังกฤษเพื่อเข้าร่วมพระราชพิธี

๒

๑๑. ทรงฉายร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการทั้งฝ่ายไทยและต่างประเทศ ที่สถานศึกษาทูลศยาม กรุงปารีส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

๑๓. ทรงแสดงระบำญี่ปุ่นคู่กับ หม่อมเจ้าจรูญศักดิ์ กฤดากร ในการรับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์

ราชาภิเษกของพระเจ้าเอ็ดวาร์ดที่ ๗ อีกด้วย ในระหว่างทรงศึกษาที่มหาวิทยาลัย Oxford ได้เสด็จไปเยี่ยมเยียนพระราชอาธิบดีและประมุขของประเทศต่างๆ เป็นการเจริญพระราชไมตรี ก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนินกลับเมืองไทย ด้วยเหตุนี้จึงทรงแปรพระราชฐานไปประทับที่กรุงปารีส ถือว่าเป็นศูนย์กลางที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศต่างๆ นับเป็นการช่วยสถานอัครราชทูตสยามลดความลำบากในการที่จะตกลงกับประเทศต่างๆ และจัดเวลาให้เหมาะสมได้มากพอควร^{๒๐}

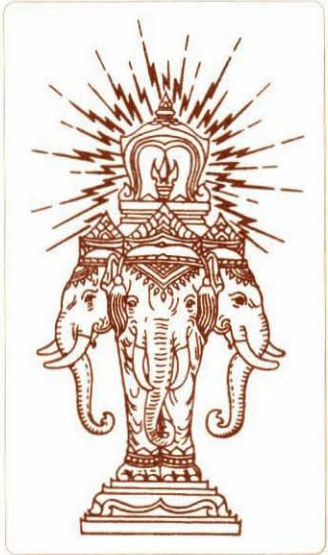
เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารได้เสด็จพระราชดำเนินไปอรับเสด็จที่เมืองเวนิส ประเทศอิตาลี แล้วโดยเสด็จพระราชดำเนินไปเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ระหว่างประทับที่เมืองนี้สมเด็จพระบรมโอรสา-

ธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงจัดงานรื่นเริงด้วยการจัดละครและระบำถวายสมเด็จพระบรมชนกนาถ ทรงร่วมแสดงละคร ๑ เรื่อง และทรงแสดง "ระบำญี่ปุ่น" คู่กับหม่อมเจ้าจรูญศักดิ์ กฤดากร (ต่อมาได้เลื่อนเป็นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์ กฤดากร) จากนั้นได้โดยเสด็จไปด้วยอีกหลายประเทศ ทำให้ทรงมีโอกาสรู้จักพระราชอาธิบดีและเจ้านายหลายประเทศ เมื่อสมเด็จพระบรมชนกนาถเสด็จพระราชดำเนินถึงประเทศอังกฤษ นอกเหนือจากเสด็จพระราชดำเนินตามหมายกำหนดการซึ่งราชสำนักอังกฤษจัดถวายแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปประทับที่พระตำหนักเกรตนี้ยครั้งวัน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงจัดงาน

อุทยานสโมสรวาย มีเจ้านายของราชวงศ์อังกฤษ ข้าราชการทั้งของอังกฤษและไทยร่วมงานด้วย เนื่องด้วยเป็นเวลาใกล้วันที่ ๒๐ กันยายน อันเป็นวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพในสมเด็จพระบรมชนกนาถ จึงทรงจัดงานเฉลิมพระชนมพรรษา และงานอุทยานสโมสรอีกด้วย^{๒๑}

ระหว่างทรงเข้าประจำการที่กองพันที่ ๑ กรมทหารราบเบาเดอรัม มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นคือ อังกฤษทำสงครามกับพวกบัวร์ (Boer war) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสมัครไปราชการในกองทัพด้วย แต่คนในกองทัพไม่ยอม ราชสำนักอังกฤษและราชสำนักไทยไม่ยินยอม ทำให้ทรงเสียพระราชหฤทัยมาก จึงทรงพระราชนิพนธ์ละครสะท้อนเรื่องของสงคราม ๒ เรื่องคือ “ท่านรอง” และ “A Turn of Fortune's Wheel” ในเรื่องของ “ท่านรอง” นั้นได้ทรงพระราชนิพนธ์สะท้อนความในพระราชหฤทัยเมื่อท่านรองกล่าวกับผู้ใต้บังคับบัญชาซึ่งเข้าลาเพื่อไปสงคราม ความตอนหนึ่งว่า “...พ่อหนุ่มๆ ประพืดตัวให้คืนะอย่าลืมนะรับราชการในกรมทหารที่ดีที่สุดในโลก...”^{๒๒}

๑

ก่อนเสด็จพระราชดำเนินจากประเทศอังกฤษ ได้ทรงตั้งสมาคมขึ้นสำหรับนักเรียนไทยในอังกฤษ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ พระราชทานนามว่า “สามัคคีสมาคม” สมาคมนี้นี้เป็นแหล่งชุมนุมของคนไทยในอังกฤษเป็นที่พบปะสังสรรค์และริเริ่มเรื่องสำคัญตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน

๒

เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาและจะเสด็จนิวัติประเทศไทย ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศ รัสเซีย ออสเตรีย อียิปต์ อิตาลี ฝรั่งเศส ฮังการี สเปน โปรตุเกส เยอรมนี รวมเป็นเวลา ๕ เดือนเศษ ระยะเวลาที่ได้ทรงบันทึกเรื่องราวไว้ในรูปของพระราชหัตถเลขาถึงพระสหาย ซึ่งเป็นประโยชน์มากทางด้านประวัติศาสตร์ มีข้อที่ควรทราบ คือเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๕ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศออสเตรีย สมเด็จพระจักรพรรดิ ฟรานซิส โจเซฟ แห่งออสเตรีย ผู้มีศักดิ์อันสูงยิ่ง ได้มารับเสด็จถึงสถานีรถไฟ ภาพสมเด็จพระจักรพรรดิพระชนมายุ ๗๒ มารับเสด็จสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชของไทย ซึ่งมีพระชนมายุเพียง ๒๑ แต่งพระองค์เต็มยศ ซึ่งเป็นเครื่องเสริมพระบารมีของพระองค์ท่านว่าทรงทราบเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมและราชประเพณีของราชวงศ์ต่างๆ ในยุโรปอย่างดี หลังจากเสด็จประพาสประเทศในยุโรปแล้วได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังสหรัฐอเมริกาด้วยเรือ “ฟิสต์ บิสมาร์ค” จากเซาท์แอมตัน เพื่อกลับประเทศสยาม โดยผ่านทางสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งเรือพระที่นั่งมหาจักรีไปรับเสด็จถึงประเทศญี่ปุ่น

๑. ตราสามัคคีสมาคม
๒. สมเด็จพระจักรพรรดิฟรานซิส โจเซฟ แห่งจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี

เสด็จพระราชดำเนินกลับถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๔๔๕ สมเด็จพระบรมชนกนาถเสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟสายปากน้ำไปรับที่สมุทปราการ^{๒๓}

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงศึกษาวิชาการเป็นอย่างดีที่สุด ทำให้ทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศยกย่อง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงสหรัฐอเมริกา หนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทมส์ ได้ลงข่าวความว่า

“ผู้ใดคิดว่า เจ้าชายกับผู้ติดตามเสด็จจะมาถึง แต่งตัวด้วยผ้าแพรสีอันฉูดฉาด และเจ้าชายคงจะก้มพระเศียรคำนับแบบญี่ปุ่น หรือสะลามแบบแขกเข่าผู้นั้นจะต้องเสียใจเป็นแน่แท้

เจ้าชายพระองค์นี้ได้รับการศึกษาที่แซนด์เฮิร์สต์และอ็อกสฟอร์ดตกแต่งให้เรียบร้อยในเยอรมนี และประดับประดาให้สวยงามในฝรั่งเศสและบัดนี้กล่าวกันว่าเสด็จมาอเมริกา เพื่อส่งกระจกผัดหน้าทาแป้งดูพระองค์เองเป็นครั้งสุดท้าย”^{๒๔}

ข้อมูลที่น่าเสนอข้างต้นจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพื้นฐานการศึกษาที่ดีเยี่ยมทั้งในเมืองไทยและต่างประเทศ ทำให้ทรงมีความรู้และประสบการณ์ที่มีความลุ่มลึก กว้างขวาง กว้างไกล ทรงมีพระสหายที่เป็นกัลยาณมิตรทั้งที่เป็นพระสหายร่วมชั้นเรียนในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนนายร้อย ทรงคุ้นเคยกับเจ้านายในอังกฤษและมิตรประเทศในยุโรป ทรงรู้จักคนไทยทั้งที่เป็นเจ้านาย ข้าราชการ และนักเรียน ทรงศึกษาและฝึกฝนศาสตร์และศิลปะที่เป็นพื้นฐานของบัณฑิตตลอดเกี่ยวกับสรรพวิชาซึ่งทรงมีความถนัด และสนพระราชหฤทัยอย่างละเอียดและลึกซึ้งเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่ทรงคุณค่าที่ส่งผลให้พระองค์ทรงเป็นศีกษิตอย่างแท้จริงในเวลาต่อมา

ทรงฉายที่โรงเรียนนายร้อยทหารปืนใหญ่ ฤๅลเศวตร์ชียศ ประเทศอังกฤษ

๑.๒ ปัจจัยด้านประสบการณ์จากการทรงงาน ในพระอิสริยยศที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษประมาณ ๘ ปี ทรงดำรงพระอิสริยยศที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารเป็นเวลา ๑๕ ปีเศษ ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล^{๒๔} ได้ศึกษาแล้วพบว่า ทรงดำรงพระอิสริยยศและประทับที่ประเทศอังกฤษเป็นเวลา ๗ ปี ๘ เดือนเศษ เสด็จพระราชดำเนินนิวัติพระนครรวมทั้งทรงศึกษาและดูงานในอเมริกากับญี่ปุ่น ๓ เดือนเศษ ทรงมีเวลาทรงงานในพระอิสริยยศดังกล่าวในเมืองไทยเป็นเวลา ๗ ปี ๘ เดือนเศษ กล่าวได้ว่าการที่ทรงดำรงพระอิสริยยศที่สยามมกุฎราชกุมารระหว่างประทับอยู่ที่ต่างประเทศและในเมืองไทยเป็นระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน แต่ลักษณะงานและประสบการณ์ต่างกัน ระหว่างที่ประทับ ณ ต่างประเทศเป็นการศึกษา ทอดพระเนตรงานและทรงฝึกฝนพระองค์ในส่วนที่เป็นพื้นฐานของ**บัณฑิตและรัชทายาท** การศึกษาอบรมจึงขึ้นอยู่กับพระองค์เป็นส่วนใหญ่ ที่เหลือทรงได้รับจากพระอาจารย์ ข้าราชการ ณ สถานทูต พระสหาย ในสถาบันการศึกษาและทรงรู้จักคุ้นเคยทั่วไป ที่สำคัญยิ่งคือการทรงศึกษา ณ โรงเรียนนายร้อยเป็นการปูพื้นฐานด้านระเบียบ วินัย การปกครองทหาร ส่วนการศึกษาที่มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด (Oxford) เป็นการขยายความรู้ พื้นฐานในศาสตร์และศิลปะที่ทรงศึกษาที่ลุ่มลึก กว้างขวาง กว้างไกล เพื่อทรงเป็นบัณฑิตที่รอบรู้ รู้ลึก รู้กว้างขวาง การที่ทรงศึกษาอย่างไม่เป็นทางการและการโดยเสด็จสมเด็จพระบรมราชชนกประพาสมิตรประเทศในยุโรปเป็นการฝึกฝนขัดเกลาพระองค์ซึ่งมีคุณค่ายากที่จะประมาณได้ เพราะเป็นการศึกษาพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระ

๒๓. ทรงเครื่องเครื่องยศ นายรัชมังโก นพพรพรพิเศษ
ประจำกรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์
๒๔. ทรงเครื่องเต็มยศ นายรัชมังโก นพพรพรพิเศษ
ประจำกรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์
ทรงพระขนิษฐาเป็นมเหษีในกรมทหารราบเบาเสนาบดี

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า : การศึกษา

พระบรมราชชนกผู้ซึ่งทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของโลกโดยตรง เมื่อเสด็จนิวัติพระนครแล้วพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงงานในพระอิสริยยศดีศยามมกุฎราชกุมารเต็มที่ เป็นการศึกษาโดยตรงทรงศึกษาและรับการขัดเกลาโดยตรง จากสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งในพระมหานครและต่างจังหวัด ดังจะเสนอข้อมูลซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของพระองค์ท่านโดยสังเขปต่อไป

๑.๒.๑ การทรงงานในพระอิสริยยศดีศยามมกุฎราชกุมารแห่งราชบัลลังก์สยามระหว่างทรงศึกษา ณ ต่างประเทศ

การทรงงานในฐานะสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารในระหว่างทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษนั้น ได้ปรากฏแล้วในตอนต้น เมื่อเสด็จพระราชดำเนินนิวัติพระนครนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินประพาสสหรัฐอเมริกาได้ทอดพระเนตร^{๑๖}กิจกรรมหลายอย่าง เช่น รัฐสภา ศาล ทอสมุด พิพิธภัณฑสถาน โรงงานต่างๆ อยู่ต่อเรือ กองดับเพลิง โรงเรียนนายร้อย West Point โรงเรียนนายเรือที่ Annapolis โรงทหารม้าที่ Fort Myer มหาวิทยาลัย Columbia มหาวิทยาลัย Harvard บ้านอดีตประธานาธิบดี George Washington นอกจากนี้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อศึกษาหน่วยราชการต่างๆ และยังได้เสด็จพระราชดำเนินและเยี่ยมบุคคลที่ทรงรู้จักเมื่อประทับอยู่ที่อังกฤษ รวมทั้งสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

๑๖. มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด

๑๗. ทรงเสด็จญี่ปุ่น ทรงชมร่วมกับพระราชวงศ์ญี่ปุ่นเมื่อคราวเสด็จฯ เยือนประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๔๕๕

๑๗

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า : การศึกษา

ต่อมาได้เสด็จพระราชดำเนินประเทศญี่ปุ่น ได้เสด็จพระราชดำเนินทั้งอย่างเป็นทางการและเป็นการส่วนพระองค์^{๑๗} กล่าวคือได้เสด็จเข้าเฝ้าสมเด็จพระจักรพรรดิและสมเด็จพระจักรพรรดินี และทรงมีโอกาสทำความคุ้นเคยกับมกุฎราชกุมารและพระบรมวงศานุวงศ์ของญี่ปุ่น รวมทั้งข้าราชการและข้าราชการบริพารราชสำนักญี่ปุ่นอีกด้วย ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสถานที่ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การทหาร และศิลปวัฒนธรรมของญี่ปุ่นหลายเมือง มีอาทิ เมืองนิกโก นาโงย่า โทเกียว เกียวโต นารา โอซากา ชิโมนะเซกิ ไมจิ และนางาซากิ นอกจากนี้ยังได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงเยี่ยมมหาวิทยาลัย Imperial อีกด้วย ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล^{๑๘} ได้เขียนพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงสนพระราชหฤทัยด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรมมาก จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์นิยายภาษาอังกฤษเกี่ยวกับญี่ปุ่นไว้ ๒ เรื่องคือ โอฮานาซัง (O Hana San) และซากุระซัง (O Sakura San)

หลังจากเสด็จประพาสประเทศญี่ปุ่นแล้วได้เสด็จพระราชดำเนินแวะฮ่องกงและเมืองกวางตุ้งอีกด้วย พระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินถึงเกาะสีชังเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๕ และถึงท่าราชวรดิษฐ์ในวันต่อมา

รวมเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินต่างประเทศเป็นเวลา ๙ ปี ๕ เดือนกับ ๗ วัน

๑.๒.๒ การทรงงานในพระอิสริยยศกษัตริย์สยามมกุฎราชกุมารในเมืองไทย

พระราชภารกิจซึ่งสมเด็จพระบรมราชชนกทรงมอบหมายให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารทรงรับผิดชอบครอบคลุมทุกด้าน ทั้งนี้คงเป็นพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะฝึกอบรม ขัดเกลาให้พระราชปิโยรสถึงพร้อมในคุณลักษณะของผู้จะเสด็จผ่านพิภพเป็นพระมหากษัตริย์สืบราชสมบัติต่อไป พระราชภารกิจนั้นพอสรุปได้ว่าเกี่ยวกับ^{๑๔}การปรับปรุงประสิทธิภาพของกองทัพบก กองทัพเรือ เพราะทรงศึกษาวิชาการทหารมาโดยตรง การปรับปรุงกฎหมาย การปรับปรุงการคมนาคม การส่งเสริมกิจการหนังสือพิมพ์ซึ่งทรงออกเผยแพร่เรียกชื่อว่า “ทวีปัญญา” เป็นวารสารรายเดือน มีทั้งสารคดี กวีนิพนธ์ นิทาน เรื่องชวนหัว ต่อมาได้ทรงตั้ง “ทวีปัญญาสโมสร” อีกด้วย พระราชภารกิจอื่นนั้น ส่วนใหญ่จะทรงงานสืบเนื่องจากการเสด็จเข้าประชุมที่ประชุมเสนาบดีสภาซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประธาน ดังนั้นการ “ฝึกงาน” ในด้านนี้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะทรงมีพระบรมครูคือสมเด็จพระบรมราชชนกของพระองค์ทรงแนะนำอย่างใกล้ชิด กิจการซึ่งสนพระราชหฤทัยส่วนพระองค์นั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับวรรณกรรม การละคร การทดลองระบบประชาธิปไตย การเสด็จพระราชดำเนินหัวเมืองต่างๆ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ สังคม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง การทรงงานในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์สมเด็จพระบรมราชชนกครั้งเมื่อเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่สอง พระราชภารกิจครั้งนั้นเป็นเสมือนการทดสอบครั้งสำคัญที่สุดของพระองค์ก่อนที่เสด็จเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติในเวลาต่อมา

หากพิจารณาพระราชกรณียกิจในพระอิสริยยศกษัตริย์สยามมกุฎราชกุมารระหว่างประทับที่เมืองไทย จะเห็นว่ามิสรวัดถประโยชน์ต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างยิ่ง เพราะเป็นระยะที่ทรงใช้ความรู้ ความคิดที่ทรงศึกษาจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ในเมืองไทย มีสมเด็จพระบรมราชชนกทรงเป็นบรมครู ทรงสั่งสอน แนะนำ นอกจากนี้ยังทรงมีกัลยาณมิตรที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและข้าราชการบริพารที่ทรงงานหรือทำงานถวายพระองค์ท่านนับได้ว่าช่วงเวลาประมาณ ๗ ปี ๔ เดือนเศษนั้นมีคุณค่าต่อพระองค์ท่านและเมืองไทยเป็นอย่างยิ่ง

๑๑

๑๒

๑. หนังสือทวีปัญญา เล่ม ๑ พ.ศ. ๑๒๑๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘)

๒. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงฉายร่วมกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ข้าราชการชั้นเสนาบดี และสมุหเทศาภิบาลผู้สำเร็จราชการมณฑลต่างๆ หัวพระราชทานาจักร ในการประชุมเทศาภิบาล ณ พระที่นั่งวิมานิมมาน พระราชวังบางปะดิน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖

๑.๓ พื้นฐานด้านบุญญาธิการส่วนพระองค์

หากพิจารณาหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเห็นว่าหลักพุทธธรรมที่ส่งผลให้คนประสบความสำเร็จหรือมีชีวิตที่ก้าวหน้าเรียกว่า จักร ๕^{๓๐} หมายความว่าธรรมซึ่งเป็นประจักษ์ทั้งสี่ที่นำไปสู่จุดหมาย นั่นคือธรรมซึ่งจะนำผู้ปฏิบัติไปสู่ชีวิตที่มีความเจริญรุ่งเรือง อันได้แก่ **ปฏิรูปประเทศวาระ** การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม **สัปปริสุปัสสายะ** การเสวนากับคนดี **อัครสัมมาปณิธิ** การตั้งตนไว้ถูกวิธี **บุพเพศตบุญญาตา** มีทุนดีที่เตรียมไว้ ดังจะกล่าวโดยสรุปต่อไปนี้

๑.๓.๑ การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม (ปฏิรูปประเทศวาระ)^{๓๑}

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระบรมราชสมภพเป็นอุกโตสุชาติ* ในพระบรมราชจักรีวงศ์ เป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชันษาในพระบรมมหาราชวัง เป็นพระราชปิโยรสในสมเด็จพระบรมชนกนาถและพระบรมราชชนนี ทั้งสองพระองค์ทรงปลูกฝังให้เจริญก้าวหน้าเพียบพร้อมทุกประการสำหรับชาติสยามผู้พร้อมที่จะสืบทอดราชสมบัติ ทรงจัดครูชั้นเยี่ยมทั้งที่เป็นคนไทยและชาวต่างประเทศถวายการสอน ทรงเป็นที่รักและไว้วางพระทัยจากสมเด็จพระเชษฐาธิราชคือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรก แม้จะเป็นพระเชษฐาต่างพระราชชนนีแต่พระราชชนนีของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศก็ทรงเป็นพระภคินีเฝ้าของพระบรมราชชนนีในพระองค์ ความรักและความสนิทยศนจึงมีในสายพระโลหิตดังเช่นเมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศทรงผนวชเป็นสามเณรและทรงพำนักที่วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธก็เสด็จพระราชดำเนินไปถวายอุปัฏฐาก ทรงเป็นสมเด็จพระเชษฐาซึ่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอและพระเจ้า

๓๐ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาวิไลวงศ์ทูลกระหม่อมฯ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงผนวชร่วมกับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สืบนำพระคุณโศภนวิเศษบรมโอรสาธิราช (ประทับบนซ้ายจากซ้าย)

๓๑ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าทิพพิมมาพงศ์ พระยาราชวดีภานุสิขสุ (ฮือค สุภมิตร) (ประทับบนซ้ายจากซ้าย)

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยกร สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามกุศลทิมมพร กรมหมื่นสพสุภาศิริ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมสถาน สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศไกรไทย กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์ (ประทับบนซ้ายจากซ้าย)

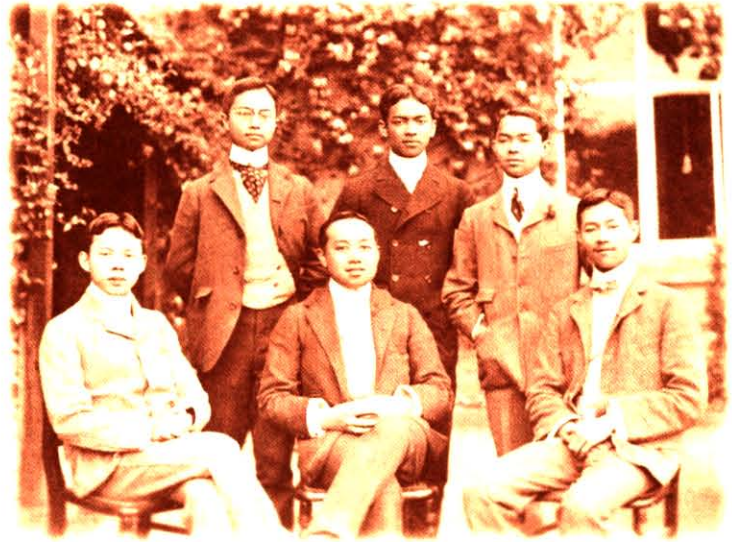
พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าดิศกนพรัตน์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟจักรพงษ์ภูวนาถ กรมขุนพิษณุโลกประชานาถ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าภาณุภาคย์วิบูลย์วงศ์

* พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี

น้องยาเธอถวายเป็นสมเด็จพระราชอนุชาที่สมเด็จพระเจ้าที่ยาเธอและพระเจ้าที่ยาเธอต่างพระราชชนนีหลายพระองค์ถวายพระเกียรติและทรงเกรงใจ กล่าวได้ว่าลักษณะดังกล่าวข้างต้นเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ต่อมาเมื่อทรงดำรงพระอิสริยยศดีเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร และเสด็จผ่านพิภพขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๖ แห่งพระราชจักรีวงศ์ พระบารมีและพระบรมเดชานุภาพก็เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันเมื่อทรงศึกษาอยู่ต่างประเทศ โดยเฉพาะที่อังกฤษก็มีนักเรียนไทยและต่างประเทศถวายเป็นความเคารพ เมื่อเสด็จนิวัติพระนครและทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารก็มีข้าราชการและประชาชนถวายเป็นความเคารพ ปัจจัยเช่นนี้เป็นบุญญาธิการพื้นฐานส่วนพระองค์อย่างหนึ่งซึ่งส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประสบความสำเร็จในพระราชกิจเมื่อทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร และพระมหากษัตริย์ในเวลาต่อมา

(เบาะดินยืนจากซ้าย)

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าดิศกุลนพวิรุ

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าสุริยงประยูรพันธุ์

(ประทับนั่งจากซ้าย)

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

กรมหมื่นสพบุรีวราดิศร

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

สยามมกุฎราชกุมาร

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์

๑.๓.๒ การมีบุญหรือทุนที่เตรียมไว้ดีแล้ว (บุพเพกตบุญญา)

ดังได้กล่าวใน ๑.๓.๑ แล้วว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอยู่ในที่ซึ่งเหมาะสม (ปฏิรูปประเทศวาสะ) นั่นเป็นบุญหรือทุนที่เตรียมหรือทำไว้ดีแล้วอย่างหนึ่ง เพราะตามหลักพุทธธรรมแล้ววัฏจักรของมนุษย์ขึ้นอยู่กับวิบากกรรมที่เชื่อกันว่า **วิปากสัทธา** คือความเชื่อเรื่องผลของกรรม เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลดีต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว กับ**กัมมัสกตาสัทธา** เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนเอง เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องเสวยวิบาก เป็นไปตามกรรมของตนเอง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงกระทำความดีไว้ในอดีตเป็นบุญหรือทุนที่ดีแล้ว จึงได้เสด็จมาพระบรมราชสมภพเป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระบรมชนกนาถซึ่งทรงเป็นสมเด็จพระปิยมหาราช และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงมีพระสติปัญญาดียิ่ง จากผลการศึกษาที่อังกฤษนั้น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเมื่อยังเป็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ในฐานะพระอภิบาลได้รายงานกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒ ระยะเวลาเมื่อเสด็จไปถึงเมืองอังกฤษใหม่ๆ ว่า^{๓๒}

...สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นี้ ถึงแม้ยังทรงพระเยาว์อยู่เพียงนี้ก็จริง แต่ชนโดยมากย่อมเห็นว่าพระองค์ทรงมีพระอัธยาศัยสุภาพ และทรงสติสัมปชัญญะอันสุขุมแปลกกว่าสามัญกุลบุตร โดยยากที่จะประมาณ และมีพระวาทะโอภาปราศรัยทำให้เป็นที่ชื่นชมรักใคร่แห่งคนทั้งปวง...

และต่อมาในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้กราบบังคมทูลรายงานว่า

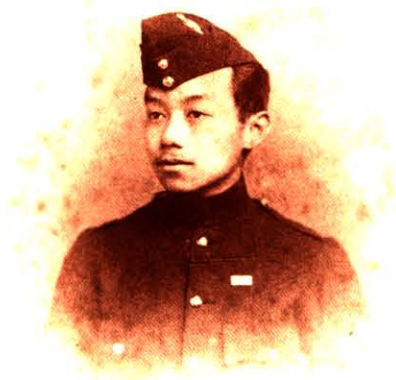
...สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารมีพระปรีชาสามารถ
รอบรู้วิชาทรงเรียน... คัมภีร์ซึ่งในวิชาผู้ เช่นนักปราชญ์...

เมื่อเสด็จเข้าทรงศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย Sandhurst^{๓๑} นั้น ผลการ
ศึกษาของพระองค์ทรงได้คะแนนรวม ๓.๓๔๘ คะแนน ความประพฤติ “ไม่มีที่ติ”
(exemplary) ส่วน ม.ร.ว.สิทธิ สุทัศน์ (นายพลโทพระยาวิชิตรวงศวุฒิโกธ) ได้คะแนน
รวม ๒.๙๙๓ คะแนน ความประพฤติ “เรียบร้อย” (very good)

ส่วนผลการศึกษาของพระองค์ที่มหาวิทยาลัย Oxford นั้น นายคอล-
เชสเตอร์ เวมิสส์ อาจารย์ท่านหนึ่งได้สรุปความเห็น^{๓๒}ว่าทรงเป็นสุภาพบุรุษ ทรง
มีความเป็นกันเอง ไม่ทรงลืมหิน้ำที่อันสูงส่ง ทรงมีรสนิยมสูงด้านวรรณกรรม
ทรงอ่านหนังสือมาก ทรงใช้วิจารณ์ญาณของพระองค์เกี่ยวข้องกับการเมืองของโลก
ปัจจุบัน นายเวมิสส์เชื่อมั่นว่าพระองค์ก็จะทรงกระทำประโยชน์แก่ประเทศบ้านเกิด
และนำความสุขอันยั่งยืนนานมาสู่พระองค์ได้ นอกจากนี้บาทหลวงพาเจท์^{๓๓} คณบดี
วิทยาลัยไครสเชิร์ชขณะนั้นได้ส่งหนังสือถึงเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน
แสดงความชื่นชมในพระคุณสมบัติของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาชิราวุธ สยามมกุฎ
ราชกุมารว่าดีเด่นอย่างน้อยสามประการคือ ประการแรก**ความตั้งพระทัยแน่วแน่**
และความรู้สึกที่ถูกต้องในการปฏิบัติพระองค์ ประการที่สองเกี่ยวกับ**ความเข้มแข็ง**
ของพระองค์ท่านที่ทรงเผชิญโรคร้ายเมื่อครั้งทรงพระประชวรพระอันตะอักเสบ
ประการที่สาม**มีพระปรีชาสามารถในการเข้าพระทัยในประเด็นเรื่องต่างๆ ได้อย่าง**
รวดเร็ว

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้เคยแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับพระราชประวัติ
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าในฐานะผู้ที่เคยถวายงานในตำแหน่ง
มหาดเล็กรับใช้และได้ถวายการรับใช้ใกล้ชิดว่าท่านมีหน้าที่อย่างหนึ่งคือ การเหลา
ดินสอดวยและใส่ในโถเล็กๆ ใส่ดินสอดูครั้งละหลายๆ แล้วตั้งไว้ที่โต๊ะทรงพระอักษร
เนื่องจากพระองค์ท่านทรงใช้ดินสอดูเพื่อทรงพระราชนิพนธ์เป็นเวลานานๆ ศาส-
ตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล กล่าวว่า**พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**
ทรงมีสมาธิในการทรงงานสูงมาก เพราะทรงใช้ดินสอดูที่เหลาไว้นใส่ดินสอดูเหลือสั้น
และหมดทุกแท่ง ขณะที่พระองค์ทรงพระอักษรจะมีรอยลบน้อยมาก

ศาสตราจารย์กิตติคุณ คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ ได้แสดงปาฐกถาที่คณะครุศาสตร์

๑

๒

๑. ทรงเครื่องแบบปกติ

นักเรียนนายร้อยแซนด์เฮิร์สต์

๒. วิทยาลัยไครสเชิร์ช มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเกี่ยวกับพระปรีชาสามารถ
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวด้านการ
ศึกษา เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ว่าพี่ชาย
ของคุณหญิงศรีนาถเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้กล่าวถึงพระองค์ว่าทรง
มีพระราชอัธยาศัยพิเศษซึ่งแสดงความเป็นครูของ
พระองค์ท่านคือทรงรักเด็กๆ ได้พระราชทานพระมหา
กรุณาให้เด็กๆ ซึ่งเป็นลูกหลานพระบรมวงศานุวงศ์
หรือข้าราชการบริพารหรือข้าราชการผู้ใหญ่ที่ทรงรู้จัก
คุ้นเคยเป็นอย่างมาก เช่น เมื่อครั้งประทับที่พระราชวัง

๑

สรณภรณ์ เด็กๆ ซึ่งอยู่ในวัยซุกซนวิ่งเล่นกันที่พระตำหนักก็ได้ทรงตำหนิ เพราะ
ทรงเข้าใจว่าธรรมชาติของเด็กเล็กจะซุกซน แม้กระทั่งวิ่งเล่นจนขนของที่ตั้งบนโต๊ะ
เสียหายก็ไม่ทรงตำหนิเด็ก แต่ได้รับสั่งให้มหาดเล็กเก็บสิ่งของและโต๊ะเก้าอี้ไป
ไว้ ณ ที่อื่นจะได้ไม่เกิดความเสียหาย ลักษณะการดูแลเช่นนี้คงทรงทราบรูปแบบ
การเลี้ยงเด็กในต่างประเทศ หลักปฏิบัติของชาวต่างประเทศในยุโรป อเมริกา
จะต้องจัดบ้านและโรงเรียนไม่ให้มีเครื่องเรือนและสิ่งของซึ่งอาจเป็นอันตราย
ต่อเด็กหรืออาจเสียหายอันเกิดจากความซุกซนของเด็ก เมื่อเสด็จไปทอดพระเนตรการ
ฝึกซ้อมของเสือป่าก็ได้พระราชทานพระมหากรุณาให้ “เด็กๆ” ที่ตามเสด็จ
พักที่พลับพลาที่ประทับ แต่พระองค์ท่านเสด็จไปประทับที่เต็นท์ของค่ายหลวงเพราะ
ทรงเห็นว่าเด็กๆ ควรได้พักผ่อนให้สะดวกสบาย ส่วนพระองค์ท่านทรงศึกษา
วิชาทหารและทรงถือพระองค์ว่าเป็นทหารจึงประทับที่เต็นท์ของค่ายหลวงได้
โดยไม่ลำบากพระราชหฤทัย

พระคุณลักษณะพิเศษดังกล่าวข้างต้นนับเป็นปูพเพทศบุญญดาโดยเฉพาะ
ด้านการศึกษาซึ่งทรงเข้าพระราชหฤทัยอย่างลึกซึ้ง เมื่อทรงตั้งโรงเรียนมหาดเล็ก
หลวง (โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยในปัจจุบัน) เพื่อทดแทนโรงเรียนมหาดเล็กซึ่งทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณ
โปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ในการจัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงนั้นทรงใส่พระราชหฤทัย
แม้ในรายละเอียดว่านักเรียนควรมีเครื่องใช้ เสื้อผ้ามากนักน้อยเพียงใด^{๑๖} ทรงกำหนด
คุณสมบัติสำคัญของนักเรียนอันเป็นเสมือนปรัชญาหรือปณิธานของโรงเรียน

๒๐

๑. ทรงเครื่องเต็มยศ จอมพล

ผู้บังคับการพิเศษ กรมทหารรักษาวัง ๑.ป.ร.
ทรงฉายร่วมกับนักเรียนมหาดเล็กรับใช้
(แถวยืนจากซ้าย) หม่อมหลวงวรินทร์ มาลากุล
หม่อมเจ้าดิศคามวดี ดิศกุล
นายหยิบ ณ นคร นายปราณี ไกรฤกษ์
หม่อมเจ้าพิชิตสาร อรรถกร นายประสาธ สุขุม
(นั่งกับพื้นจากซ้าย) หม่อมราชวงศ์เฉลิมลาภ ทวีวงศ์
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา
๒๐. หอสมุดโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (วชิราวุธวิทยาลัย)

อย่างชัดเจน ทรงกำชับครู^{๓๓} อาจารย์อยู่เสมอว่าให้สั่งสอน อบรม
ขัดเกลาให้นักเรียนเป็นสุภาพบุรุษ ชยันหมั่นเพียร อดทนอดกลั้น มีความสามัคคี
ในหมู่คณะ ซื่อสัตย์สุจริต รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ฯลฯ

ตัวอย่างที่ยกขึ้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าบุพเพกตบุญญาตาในพระองค์ท่าน
สำคัญต่อพระราชดำริและส่งผลดียิ่งต่อพระราชกรณียกิจของพระองค์มากเพียงใด

๑.๓.๓ การเสวนากับคนดี (สัปปุริสุปัสสาเย)^{๓๔}

ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ระหว่างเสด็จไปทรงศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ
เมื่อเสด็จนิวัตประเทศไทยทั้งระหว่างทรงดำรงพระอิสริยยศกษัตริย์สมเด็จพะบรม
โอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารและทรงเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยเป็นส่วนพระองค์ด้านการสังสรรค์
เสวนากับนักปราชญ์ราชบัณฑิต ทั้งที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ
ข้าราชการผู้ใหญ่ นักการทูต พ่อค้า นักบวช ประชาชนทั่วไป ดังจะเห็นว่าทรง
เป็นสมาชิกสมาคมต่างๆ ในมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด (Oxford) ทรงเสวนากับ
นักเรียนไทยจนโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสามัคคีสมาคมที่อังกฤษ ทรงพบปะเจ้านายของ
ราชวงศ์ต่างๆ ในมิตรประเทศทั้งที่ยุโรปและเอเชีย ทรงมีโอกาสเข้าเฝ้าและทรงร่วม
กิจกรรมที่พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระบรมราชินีนาถของมิตรประเทศทรงจัดขึ้น

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับเมืองไทยได้ทรงออกหนังสือพิมพ์หลายฉบับ
เพื่อส่งเสริมวรรณกรรมและกิจการด้านสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ทรงใช้
พระปรมาภิไธยแฝงหรือพระนามแฝงทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษจำนวน
กว่า ๑๐๐ พระนาม ทรงเปิดโอกาสให้นักหนังสือพิมพ์หรือผู้อ่านหนังสือพิมพ์
โต้แย้งพระองค์โดยเสรี ทรงสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย “อันเตปริกฤติณ” ใน
ดุสิตธานี นอกจากนี้ยังทรงตั้ง “สโมสรสามเหลี่ยม” เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของ
“อันเตปริกฤติณสภา” ซึ่งทรงตั้งขึ้นเพื่อการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
และตัดสินใจในนโยบายและกิจกรรมของสภานี้

การติดต่อเสวนากับบุคคลที่ทรงรู้จักคุ้นเคยนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกระทำอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นจากพระราชหัตถเลขาซึ่ง
พระราชทานแก่นายคอลเชสเตอร์ เวมิสส์ เมื่อเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติ
ข้อความในพระราชหัตถเลขานั้นเป็นเสมือนพระราชปณิธานของพระองค์ที่ทรง
มุ่งมั่นปกครองบ้านเมืองดังข้อความว่า^{๓๕}

๓๑

๓๒

๓๑. พระราชชมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด

๓๒. ทรงฉายร่วมกับสมาชิกคริสตศาสนโมส

พระราชปณิธานในการปกครองแผ่นดิน
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

25th November, 1910

Dear Mr.Wemyss

Many thanks for your kind letter of condolence, and also for your good wishes to myself.

I cannot tell you how great a blow in this loss of King, Father, and Friend to me. For some time I could hardly realise it all. But a man in my position is not allowed to dwell long above his sorrows, for mere is work to be done and many affairs to arrange, which perhaps is really a blessing in a way, how that I have stepped into my Beloved Father's place. I hope to prove a worthy successor, although that will not be an easy task. It is not easy to follow a great man, and the difficulties as multiplies when that man happens to have been a great King also. However, I shall do my best, and a man cannot do more than that. **My life is at the disposal of my people. In name, I am their King, but in fact, I am their servant.**

Please give my kind regards to the Family.

Yours Sincerely

Vajiravudh.R.

๑

๒

๓

- บทพระราชนิพนธ์สามเรื่อง
ที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสร
๑. "หัวใจนักกรบ"
ยอดแห่งบทละครพูด
 ๒. "พระนาคคำหลวง"
ยอดแห่งบทประพันธ์คำหลวง
 ๓. "มีหนะพาทา"
ยอดแห่งบทละครพูดคำฉันท์

กล่าวได้ว่าพระจริยวัตรส่วนพระองค์ในด้านการเสวนากับนักปราชญ์ราชบัณฑิตของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นทรงกระทำด้วย "จิตวิญญาน" หรือ "อุปนิสัยที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด" นับเป็นทั้งบุพเพศตบุญญา และสัปปุริสสังเสวะจากการที่ทรงปฏิบัติหลักพุทธธรรมด้วยการเสวนาคงหาหรือร่วมกิจกรรมกับหมู่เหล่าหรือผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นทั้งคนเก่งและคนดีทำให้ทรงมีมิตรสหายที่มีส่วนเกื้อกูลพระองค์ท่านในการแสวงหาความจริงและหลักธรรมทั้งทฤษฎีและปฏิบัติส่งผลให้ทรงเจริญโดยธรรมอย่างมาก ลักษณะพิเศษเช่นนี้จะมีในบุคคลน้อยมาก นับเป็นบุญญาธิการส่วนพระองค์โดยแท้

๑.๓.๔ การตั้งคนไว้กฎวิถีหรือในทางที่ชอบ (อคฺคสัมมาปณฺธิ)^{๔๐}

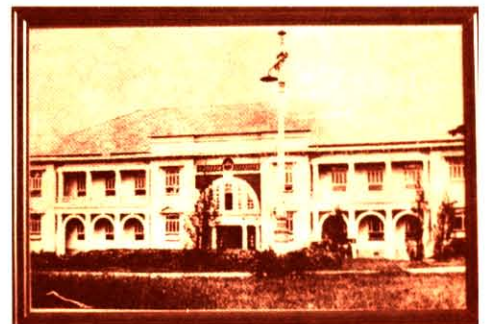
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางพระองค์ได้อย่างเหมาะสมตลอดพระชนมชีพ ได้ทรงใช้สรรพวิชาทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ได้ทรงศึกษาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในส่วนพระองค์และพระราชภารกิจที่ทรงบริหารบ้านเมืองให้ลุล่วงไปด้วยดี ดังเช่นทรงสนพระราชหฤทัยและทรงศึกษาวรรณคดีอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง ทรงพระราชนิพนธ์และส่งเสริมกวีนิพนธ์และการละครทำให้วงการวรรณกรรมทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรองเจริญก้าวหน้าไปด้วย ทรงสนับสนุนวรรณคดีสโมสรเป็นอย่างดี ขณะเดียวกันวรรณคดีสโมสรก็ได้พิจารณาพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านให้เป็นวรรณกรรมชั้นเลิศ ๓ ประเภท^{๔๑} คือ **หัวใจนักกรบ** เป็นเลิศประเภทละครพูด **พระนาคคำหลวง** เป็นหนังสือดีและแต่งดีในกวีนิพนธ์ **มีหนะพาทา** เป็นหนังสือแต่งดีเพราะทรงใช้คำฉันท์ซึ่งแปลกและยาก

นอกจากนี้ยังวางพระองค์ในพระฐานะพระราชโอรสที่ถวายความรัก ความจงรักภักดี ทรงช่วยพระราชภารกิจในสมเด็จพระบรมชนกนาถอย่างเต็มพระกำลังถวายความสะดวกสบายและพระเกียรติยศแต่สมเด็จพระบรมราชชนนีอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะในบั้นปลายรัชกาลของสมเด็จพระบรมชนกนาถได้ทรงถวายงานแด่สมเด็จพระบรมราชชนกจนถึงวาระสุดท้ายของพระชนม์ชีพ การจัดที่ประทับและการถวายงานรับใช้สมเด็จพระราชชนนีอย่างดีระหว่างประทับที่พระราชวังพญาไทจนเสด็จสวรรคต เมื่อสมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนีเสด็จสวรรคตแล้วก็ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายแด่ทั้งสองพระองค์อย่างดียิ่ง เช่น

การสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การประดิษฐ์งานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้เป็นพระบรมราชานุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติยศในสมเด็จพระบรมราชชนกอันยิ่งใหญ่และถาวร ทรงสร้างโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์และสถานเสาวภาเพื่อเฉลิมพระเกียรติทั้งสองพระองค์ และกิจกรรมรวมทั้งถาวรวัตถุอีกมากมายซึ่งแสดงว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติพระองค์ตามหลักพุทธธรรมที่ว่าผู้สืบทระกูลหรือทายาทที่ตนนั้น^๒ ต้องรับหน้าที่และคุณธรรมต่างๆ เกี่ยวกับการรักษาวงศ์ตระกูลมาปฏิบัติสืบทอดต่อไป ดังที่เรียกว่า “การเคารพทิศเบื้องหน้า” ที่สำคัญโดยเฉพาะการดำรงวงศ์สกุล การประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาทเมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้แก่ท่าน

นอกจากนี้ยังทรงวางพระองค์ในฐานะพระเจ้าน้อยยาเธอ พระเจ้าพี่ยาเธอ พระเจ้าหลานเธอ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช และพระมหากษัตริย์ได้อย่างเหมาะสม ทรงเป็นพระสหายที่ดีของชาวต่างประเทศ เหล่านี้ล้วนเป็นคุณสมบัติที่ดีเยี่ยมและส่งผลให้พระองค์ทรงประสบความสำเร็จในการประกอบพระราชกรณียกิจได้ลุล่วงด้วยดี

๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระอมรร ธิวินิน ๓
และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ
สยามมกุฎราชกุมาร
๒. สถานเสาวภา

๑.๓.๕ พระปรีชาสามารถพิเศษในการ “หยั่งรู้” และ “พยากรณ์” สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้อย่างน่าพิศวง

๑๖

มีหลายปรากฏการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาวิเคราะห์และคาดการณ์ในอนาคตอย่างถูกต้องแม่นยำ ดังเช่นเมื่อยังทรงดำรงพระอิสริยยศกษัตริย์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังกรุงมาดริด (Madrid) ประเทศสเปน เพื่อทรงร่วมงานพระราชพิธีราชาภิเษกพระเจ้าอัลฟองโซ่ที่ ๑๓^{๑๓} เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ทรงมีพระชนมายุน้อยกว่าสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ๔ ปี และทรงสนิทสนมกันมาก เมื่อสิ้นสุดงานฯ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชได้ทรงพระราชบันทึกว่า

“สงสารพระราชอาชญากรรมน้อย การกิจของพระองค์จะไม่ง่ายนัก สเปนเป็นประเทศที่ปกครองยาก...คิดดูก็ยังไม่เห็นความสว่าง ได้แต่รอและมีความหวังเท่านั้น”

ต่อมาก็เป็นที่ทราบกันว่า พระเจ้าอัลฟองโซ่ที่ ๑๓ ต้องเสด็จลี้ภัยไปประทับ ณ ประเทศอังกฤษเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔

๑๗

๑๖. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จมหาพิชัยยุทธ
๑๗. พระเจ้าอัลฟองโซ่ที่ ๑๓

นอกจากนี้ยังทรงตัดสินพระราชหฤทัยนำสยามประเทศเข้าร่วมรบในมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ บรรดาข้าราชการและข้าราชการบริพารและพระบรมวงศานุวงศ์จำนวนมากคิดว่ากลุ่มประเทศมหาอำนาจกลางจะสามารถเอาชนะกลุ่มประเทศสัมพันธมิตรได้ แต่เหตุการณ์กลับตรงตามที่ทรงคาดการณ์ไว้

หากพิจารณาพื้นฐานการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะที่ประเทศอังกฤษซึ่งทรงศึกษา ศาสตร์ ศิลปะ วิทยาการและการทหารอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง ประกอบกับทรงศึกษาที่อังกฤษ ๔ ปี ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงศึกษาดูงานหลายประเทศในยุโรป และอเมริกาแล้ว คงไม่แปลกจนเกินไปที่จะเห็นว่าพื้นฐานการศึกษา ตลอดจนงานที่ทรงเสวนากับพระสหายหรือผู้ใหญ่ในราชสำนัก หน่วยราชการและหน่วยงานเอกชนของประเทศต่างๆ จึงส่งผลให้ทรงสามารถหยั่งรู้ และพยากรณ์เหตุการณ์ได้ถูกต้องอย่างน่าพิศวง

พระบุญญาธิการและพระปรีชาสามารถดังกล่าวส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประสบความสำเร็จในพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ทั้งหลายทั้งปวงได้อย่างดี

ส่วนที่สอง ความสืบเนื่องของพระบรมราชาไชบาย และพระราชกรณียกิจซึ่งทรงสืบทอดจาก สมเด็จพระบรมอัยกาธิราชและสมเด็จพระบรมชนกนาถ

นับเป็นโชคดีของคนไทยที่มีพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงมีพระปรีชา
สามารถสูงหรือในบางส่วนนั้นศาสตราจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เคยกล่าวใน
ปาฐกถาซึ่งกรมสามัญศึกษาจัดการประชุมวิชาการครั้งที่สอง เรื่องบทเรียนจาก
การจัดการศึกษาในรอบร้อยปี ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี กรุงเทพมหานคร ว่า
พระมหากษัตริย์ในพระราชวงศ์จักรีนั้นหากศึกษาและวิเคราะห์ให้ละเอียดลึกซึ้งแล้ว
กล่าวได้ว่าทรงมีพระอัจฉริยภาพในแต่ละพระองค์ซึ่งแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น
ทรงเข้าใจพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมของเมืองไทยอย่างลึกซึ้ง

ในช่วงรัชสมัยก่อน ระหว่างและหลังรัชสมัยของแต่ละพระองค์ พระปรีชาสามารถ ในการสงครามอันเกิดจากการทรงศึกษาดำราพิชัยสงครามตามขัดติยราชประเพณี ทรงสนพระราชหฤทัยและบำรุงพระศาสนา ทรงดูแลความอยู่ดีมีสุขของพสกนิกร ของพระองค์ ทรงสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พระราชกรณียกิจเหล่านี้มีอยู่ในทุกรัชกาล แตกต่างกันไปที่ทรงเน้นพระบรมราโชบาย และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามสถานการณ์ในแต่ละรัชสมัย ที่สำคัญยิ่งคือ เรื่องการสืบทอดพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ถ้า ศึกษาเรื่องดังกล่าวจะเห็นชัดเจนมากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หากวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบของกราฟ (Graph) จะเห็นความต่อเนื่องและการเพิ่มปริมาณและคุณภาพมากขึ้น ชัดเจนด้านความสืบเนื่องของพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจสำคัญ ดังจะกล่าวโดยสังเขปต่อไป

๒.๑ การทะนุบำรุงบ้านเมือง

หากศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองไทยเรา โดยเฉพาะมหากับริบรมราชวงศ์ จะเห็นว่าทรงยึดมั่นในราชประเพณีโบราณส่วนหนึ่งร่วมกับพระสติปัญญาแล พระบารมีส่วนพระองค์จนกลายเป็นเสมือนพระราชปณิธาน หรือเรียกอย่างสุภาพว่าปรัชญาหรือเรียกว่าศัพท์ทางการบริหารการปกครองว่าเป็นพระบรมราโชบาย ดังเช่นพระราชปณิธานหรือพระบรมราโชบายในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเมื่อเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติว่า “...ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยกพระพุทธศาสนา บำรุงขอบขันธสีมา รักษาประชาชนแลมนครี...”^{๔๔} นี้คือพระราชปณิธานที่จะทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ปกป้องพระราชอาณาจัก ให้พ้นจากภัยทั้งปวง ทะนุบำรุงประชากรราษฎรและข้าราชการให้อยู่เย็นเป็นสุข พระราชปฏิบัติด้านการกำหนดพระบรมราโชบายประจำรัชกาลสืบทอดมาโดยตลอด ทุกรัชกาล ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงเห็นว่าพระราชประเพณีเดิมที่มีการสร้างวัดเพื่อถวายหรือสืบทอดพระพุทธศาสนานั้นพระองค์ท่านทรงตระหนักว่าอดีตพระมหากษัตริย์รวมทั้ง ข้าราชการ ข้าราชการบริวาร คหบดีทรงสร้างวังและสร้างวัดมากอยู่แล้ว จึงทรง กำหนดเป็นพระบรมราโชบายประจำรัชกาลให้เป็นการชดเชย สร้างถนนและ สะพานเพื่อเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมของบ้านเมือง นั่นคือการคมนาคม และการชลประทาน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการอนุรักษ์และพัฒนาวัดซึ่งมีอยู่เดิมให้มั่นคงก้าวหน้า โดยเฉพาะการศึกษา

...ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยกพระพุทธศาสนา
บำรุงขอบขันธสีมา รักษาประชาชนแลมนครี...

พระปรีดิธรรมและการปฏิบัติวัตรกิจของสงฆ์ แต่ทรงเร่งรัดการพัฒนา “โครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม” (socio-economic infra-structure) ให้กว้างขวางเป็นประโยชน์ ต่อพัฒนาการด้านเศรษฐกิจสังคม ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงกำหนดพระบรมราโชบายให้สร้างโรงเรียนและโรงพยาบาลมากขึ้น นับเป็นการสืบทอดพระบรมราโชบายและพระบรมราชปณิธานในสมเด็จพระบรมราชชนกด้านการทะนุบำรุงส่งเสริมโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม นับเป็นคุณูปการต่อบ้านเมืองอย่างสำคัญยิ่ง

กล่าวโดยสรุปความต่อเนื่องของพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจประการแรกคือทรงมุ่งมั่นที่จะทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ความปลอดภัย ความมั่นคงมั่งคั่งของชาติ ความสงบสุขของประชาชน ตลอดจนความสมานฉันท์ และประสิทธิภาพของข้าราชการ รวมทั้งข้าราชการบริพาร ปัจจัยสำคัญนี้กล่าวได้ว่าพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีได้ทรงมีและทรงปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักและทรงยึดถือเป็นพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจซึ่งทรงปฏิบัติอย่างแน่วแน่ มั่นคง

๒.๒ ความตระหนักในอันตราจาก สัทธิล่าอาณานิคม

เมืองไทยมักจะมีปรากฏการณ์เกิดขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดวิกฤตในบ้านเมือง เป็นเรื่องยากที่จะแก้ไขหรือหลีกเลี่ยง แต่จะมีสิ่งหนึ่งซึ่งอธิบายหลักวิทยาศาสตร์ไม่ได้ สิ่งนั้นหรือพลังงานภาวนั้นหรือจะเป็นพลังการรวมจิตรวมพลังกายของคนไทย ทำให้บรรพบุรุษของเราฝ่าวิกฤตหรือพ้นภัยมาด้วยดี ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระ

๑. ตึกอำนวยการ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
๒. พระสยามเทวาธิราช

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
๑๓. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
แต่ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์
ทรงเป็นพี่น้องกับพระอนุชา
ทรงสนทนากับพระอนุชา พระอภัย
และเจ้าพระยาพิชัย

* ผลจากการสำรวจนามนิคมของชาติตะวันตก
ประเทศพม่าและเวียดนามได้ต่อสู้กับอังกฤษและ
ฝรั่งเศส แต่ต้องแพ้สภาพของอาวุธสงคราม
ความจนจืดในการรบกองทหารและประสพการณ์
ด้านการเมือง ทำให้ต้องตกเป็นเมืองขึ้น
ของสองประเทศนั้น จึงทำให้เมืองไทย
ไม่ต้องกังวลและเตรียมตัวสู้สงคราม
กับประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองนี้

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า : การศึกษา

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระสยามเทวาธิราชไว้สำหรับคนไทยทุกคนทุกหมู่เหล่าถวายความเคารพ สักการบูชา ประกอบกับเมืองไทยโชคดีที่พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีมีพระปณิธานบารมีและพระบรมเดชานุภาพซึ่งทรงใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาบ้านเมืองให้รุ่งเรืองเสมอมา ดังเช่นพระปัจฉิมโสภาทในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวระหว่างประทับที่พระแท่นบรรทมก่อนเสด็จสวรรคตซึ่งพระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และข้าราชการบริพารผู้ใหญ่ที่เข้าเฝ้าในวาระสุดท้าย ความว่า *“ต่อแต่นี้ไปไม่ต้องห่วงข้างญวนและพม่า”* แต่ขอให้ระวังฝรั่งข้างตะวันตกให้ดี *“อะไรดีที่ควรเรียนจากเขา ขอให้ศึกษาไว้ แต่อย่าลุ่มหลงในสิ่งที่เขามี”*^{๔๔} ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงศึกษาสรรพความรู้ของชาติยุโรป อเมริกา ระหว่างทรงผนวชอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหารจนทรงแตกฉาน ลุ่มลึกในวิทยาการ ศาสตร์ และศิลปะจากประเทศเหล่านั้น เมื่อเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติจึงทรงเปิดประเทศเพื่อคบค้ากับประเทศจากยุโรป อเมริกา แม้ว่าประเทศไทยจะเสียเปรียบชาติเหล่านั้นหลายประการ แต่ก็ดีกว่าที่จะแข็งขืนจนเสียเอกราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงศึกษาศาสตร์และศิลปะทั้งของไทยแต่โบราณและที่สมเด็จพระบรมชนกนาถทรงศึกษาและปฏิรูปแล้วอย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยเฉพาะวิชา รัฐประศาสนศาสตร์นั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสอนด้วยพระองค์เอง การมีครูต่างชาติถวายการสอนภาษาอังกฤษส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแตกฉานในวิทยาการ ศาสตร์และศิลปะจากยุโรป อเมริกาเป็นอย่างดี จึงทรงนำพารัฐนาวาของไทยรอดพ้นวิกฤตร้ายแรงหลายครั้ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบและตระหนักในเหตุการณ์ร้ายแรงทั้งหลายในประวัติศาสตร์และเหตุการณ์ร่วมสมัยตั้งแต่ประทับที่เมืองไทย โดยเฉพาะเหตุการณ์ใน ร.ศ. ๑๑๒ ที่เกิดขึ้น ๒ ครั้ง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาวิชาที่ประเทศอังกฤษตามพระบรมราโชบายอันลึกซึ้งกว้างไกลในสมเด็จพระบรมราชาชนก ที่จะให้พระราชโอรสและเยาวชนไทยไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศเพื่อให้รู้ทัน หรือ *“รู้เขารู้เรา”* ในครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวาราวดีได้มีพระราชดำรัสแก่คนไทยที่อังกฤษให้ทราบและตระหนัก ในแก่นของจิตสำนึกของผู้ที่ไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ เมื่อสถานทูตไทยจัดงานเลี้ยงเพื่อถวายความยินดีที่ทรงได้รับพระมหากษัตริย์คุณโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่งได้กล่าวข้างต้นและต่อมาศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้ร้อยกรองพระราชดำรัสครั้งนั้นว่า *“พระมหาธีรราชเจ้าประกาศไว้ที่อังกฤษสมัยทรงศึกษาว่า เมื่อไรเสด็จกลับพารา จะเป็นไทยยิ่งกว่า เมื่อมาเรียนฯ”*^{๔๕}

ด้วยจิตสำนึกในพระฐานะรัชทายาทแห่งพระบรมราชวงศ์จักรีและคนไทยที่
จะต้องรักษาเอกราชและสร้างสรรค์บ้านเมืองให้มีพื้นฐานแข็งแกร่ง เจริญรุ่งเรือง
จึงทำให้เป็นแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยให้มุ่งมานะศึกษาหาความรู้ทั้งการเรียนอย่างเป็นทางการและทรงศึกษาด้วยพระองค์เองอย่างลุ่มลึก กว้างขวาง เพื่อเป็นทุนทางสติ
ปัญญา ซึ่งจะทรงใช้เมื่อเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติ ข้อมูลเหล่านี้จะมีใน
ส่วนที่จะกล่าวถึงต่อไป

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า เป็นบุญของเมืองไทยที่มีพระมหากษัตริย์ซึ่งทรง
มีพระปรีชาญาณและพระราชญาณทัศน์กว้างไกล นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุการณ์ที่พม่าและเวียดนาม มลายู (รวมสิงคโปร์)
ตลอดจนอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ค่อยๆ อุบัติขึ้น รุนแรงขึ้น จนกระทั่งประเทศ
เหล่านั้นสูญเสียเอกราช ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจจากยุโรป
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินวิเทศব্যายเป็นมิตรกับประเทศ
มหาอำนาจ ผ่อนปรนเงื่อนไขที่ประเทศผู้รุกรานไม่ให้เกิดความสูญเสียหรือสูญเสียน้อยที่สุด ทรงเตรียมการด้านการคลัง การเงิน และเศรษฐกิจให้มั่นคง เพราะการ
สงครามย่อมยืดเยื้อ ต้องใช้ทรัพยากรในการต่อสู้รบราชศัตรู และประชาชน รวมทั้ง
ทหารมีอาหารการกินพร้อมบริบูรณ์ ดังเช่นในวงการทหารยอมรับอมตวาจาของ
พระเจ้าันโปเลียน โบนาปาร์ตว่า “ทหารเดินทัพด้วยท้อง” เมื่อครั้งเกิดศึก
ระหว่างเวียดนามกับไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใส่พระราช
หฤทัยด้านเสบียงอาหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ทั้งทางบกทางเรือ สงครามครั้งนั้น
กินเวลาถึง ๑๔ ปี แต่ด้าน “การส่งกำลังบำรุง” ทั้งหลายเป็นไปอย่างพอเพียง ก่อน
ทหารจะออกศึกยังทรงพระกรุณาให้พลัดเปลี่ยนกันพักกับครอบครัวและอยู่ที่เรือ
หรือกองบัญชาการ นับเป็นการบำรุงขวัญทหารอย่างยิ่ง ทำให้ครั้งนั้นเจ้าพระยา
บดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ประสบความสำเร็จในราชการสงคราม จนทำให้ไม่ม
การสู้รบกับเวียดนาม ในเวลาต่อมาจนกระทั่งเวียดนามตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส
กัมพูชาถึงกับสร้างอนุสาวรีย์ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาที่จังหวัดอุดรธานีชัย ซึ่งตั้งอยู่
จนถึงปัจจุบัน ในด้านเศรษฐกิจ พระองค์ท่านทรงดำเนินพระราชกรณียกิจด้านการ
ค้าขายจนทำให้ประเทศไทยมั่งคั่งจนสมเด็จพระบรมราชชนกคือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรับสั่งล้อและเรียกว่า “เจ้าสัว” เงินในท้องพระคลังซึ่งทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บไว้ซึ่งเรียกกันว่า “ถุงแดง” นั้น ได้มีพระราชกระแสว่า
“เก็บไว้ให้ลูกหลานใช้ที่บ้านเมือง” ด้วยเหตุนี้เมื่อฝรั่งเศสยกกองเรือรบมารุกราน

รูปเป็นเจ้าพระยาบดินทรเดชา
(สิงห์ สิงหเสนี)
ที่กินยาสูบ ซึ่งเป็นยาสูบชนิด
ต้นความสั้นชนิดนี้เอง เขากล่าวถึงยาสูบ
ชนิดยาวที่กินนี้ตั้งอยู่ที่จังหวัดอุดรธานี
ประเทศไทย

๑. เข็กลาษาในแม่น้ำเจ้าพระยา

๒. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

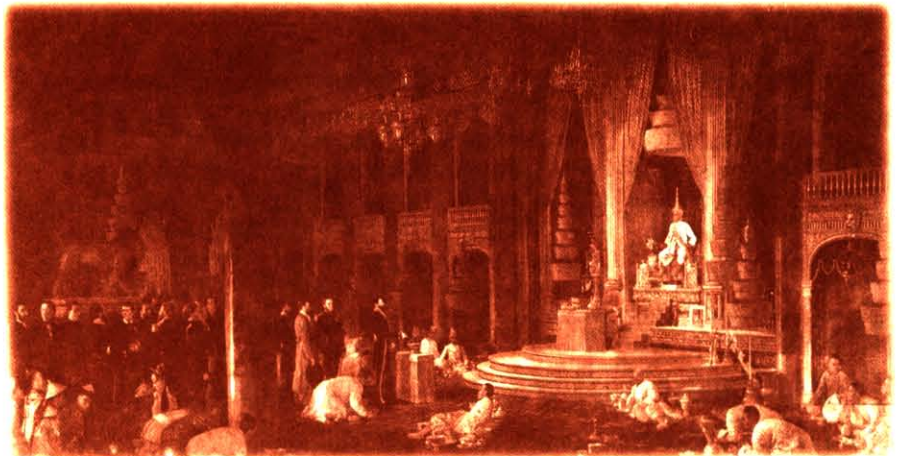
เสด็จทอดพระเนตร พระที่นั่งอนันตสมาคมองค์เดิม
ทรงพระประชวรในเศส มีศ. พ.ศ. ๒๔๖๓

เมืองไทย ๒ ครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.ศ. ๑๐๒ เมื่อมีการปะทะกัน ทั้งๆ ที่แสนยานุภาพของฝรั่งเศสเหนือกว่า สูญเสียกำลังพลน้อยกว่าก็เรียกค่าชดเชยในลักษณะ “ค่าปฏิกรรมสงคราม” จำนวนมาก ในครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชันดดา (ทลานลุง) ของพระองค์ได้ทรงใช้เงินทองพระคลังจากกรุงแดงเพื่อกอบกู้บ้านเมืองสมดังพระราชดำริของพระองค์

การรักษาอธิปไตยและเอกราชของบ้านเมืองนั้นพลาณภาพทางทหารต้องควบคู่กับพลังทางเศรษฐกิจสังคม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรอบรู้แตกฉานด้าน “เทคโนโลยี” การต่อเรือ ทั้งเรือรบและเรือสินค้าอย่างยิ่ง ทรงมีข้าราชการที่เก่งด้านนี้ กล่าวกันว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นสามในห้าของเรือเดินสมุทรในมหาสมุทรแปซิฟิกและมหาสมุทรอินเดียสร้างขึ้นด้วยฝีมือคนไทยในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดและสั่งการให้สร้างป้อมค่ายที่ตำบลเนินวง จังหวัดจันทบุรีเพื่อป้องกันประเทศด้านตะวันออก ซ่อมแซมป้อมค่ายและเพิ่มกำลังทหารที่กาญจนบุรีทางด้านตะวันตก ปรับปรุงกำลังทหารทางตะวันออกเฉียงเหนือ เหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดจากพระราชญาณทัศน์และทรงมีประสบการณ์ตรงจากงานราชสงครามกับพม่าเมื่อยังทรงพระเยาว์ จึงทรงเตรียมการทั้งด้านการทหารและเศรษฐกิจเพื่อป้องกันประเทศโดยแท้

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงริเริ่มพระบรมราชาบายการต่างประเทศและการป้องกันประเทศที่เน้นหนักด้านการทูต การเริ่มพัฒนาการศึกษาและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อแสดงให้เห็นความมั่นคงด้านอารยธรรม ทรงริเริ่มความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เพราะทรงมีเวลาศึกษาความเจริญก้าวหน้าของประเทศในยุโรปว่าแสนยานุภาพทางทหาร ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และความเจริญของบ้านเมืองต้องมีพื้นฐานการศึกษาที่มั่นคง

๑๓

* จมื่นไวยวรนาถ ต่อมาได้รับ

พระราชทานบรรดาศักดิ์

เป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

เป็นผู้บัญชาการต่อเรือทั้งสองประเภท

มีความรอบรู้ทั้งการทูตการทหาร เศรษฐกิจ

และการปกครองอย่างดียิ่ง

ศาลาว่าการกระทรวงนครบาล

ที่สำคัญยิ่งคือพระบรมราชาไชยbayที่จะลดหรือเลิกชนบธรรมเนียมประเพณีที่ไม่ค่อยสมสมัยหรือบางกรณีขัดต่อความก้าวหน้าที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เหมาะกับกาลสมัย ในส่วนพระองค์ได้ทรงศึกษาศิลปะ วิทยาการของประเทศมหาอำนาจและทรงนำมาดัดแปลงเพื่อพัฒนาเมืองไทย นับเป็นพระปรีชาญาณที่ลุ่มลึก กว้างไกล เป็นการเสริมต่อจากพระบรมราชาไชยbayและพระราชกรณียกิจซึ่งสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้าที่ทรงวางรากฐานด้านการทหารและเศรษฐกิจไว้ดียิ่ง โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในสมัยนั้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระบรมราชาชนกในด้านการศึกษารอบด้านดังกล่าวข้างต้น จึงทรงเริ่มปฏิรูปบ้านเมืองโดยเฉพาะด้านการปกครองแผ่นดินเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งคือค่อยๆ ยกเลิกการปกครองแบบจตุสดมภ์คือ เวียง วัง คลัง นา ซึ่งได้ใช้กันมาตั้งแต่รัชสมัยพระบรมไตรโลกนาถในยุคต้นของกรุงศรีอยุธยา การปกครองที่มีสมุหนายกและสมุหกลาโหมปกครองส่วนภูมิภาค พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกระทรวงเป็น ๑๒ กระทรวง เพื่อให้พระบรมราชาไชยbayด้านการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปด้วยดี จึงทรงเริ่มปฏิรูปการศึกษาควบคู่กันไปเพื่อให้เยาวชนมีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนเป็นพลเมืองดีมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการรับราชการหรือทำงานภาคเอกชน ซึ่งมีชาวต่างประเทศมาลงทุนค้าขายจำนวนมาก พระบรมราชาไชยbayที่มีผลอย่างลึกซึ้งและกว้างไกลซึ่งทรงทำได้สำเร็จโดยไม่ต้องเสียเลือดเนื้อคือการเลิกทาส นับเป็นปรากฏการณ์ของโลกที่ไม่มีประเทศใดทำได้อย่างพระองค์ พระบรมราชาไชยbayที่สำคัญยิ่งคือ **ทรงสร้างเอกภาพของชาติ**ด้วยการค่อยๆ เลิกระบบเจ้าประเทศราช ในการนี้ได้ทรงส่งสมเด็จพระประยูรญาติผู้ใหญ่

๕๑

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
๒. พระสถนหมิ่งสิริเด็ก
ซึ่งถูกเป็นการศึกษาพื้นฐานที่พบได้ในสมัยก่อน

(สมเด็จพระราชปิตุลา) หรือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กับข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีความสามารถและมีประสบการณ์มากไปปกครอง ทรงกำหนดให้สมเด็จพระราชปิตุลา หรือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ข้าราชการผู้ใหญ่ เป็นสมุหเทศาภิบาล ทำหน้าที่ “ที่ปรึกษา” ของเจ้าประเทศราช พระบรมราชาไชย อ้นสุขุมลุ่มลึกเช่นนี้ไม่ทำให้เกิดความสะเทือนใจแก่เจ้าประเทศราช จึงทำให้ พระบรมราชาไชยด้านเอกภาพของชาติลุล่วงไปด้วยดี ขณะเดียวกันก็ทรงย้าย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจากเสนาบดีกระทรวง ธรรมการมาเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เพื่อทรงปฏิรูประบบการบริหาร ภูมิภาคและการบริหารท้องถิ่นเพื่อให้หัวเมืองชนบทเจริญก้าวหน้า ในด้าน เศรษฐกิจได้ทรงวางรากฐาน ด้านการคมนาคมขนส่ง ทั้งทางบก น้ำและอากาศ นับเป็นการทรงวางรากฐานและพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจ (economic infrastructure) อย่างกว้างขวาง การเสด็จประพาสต้นนับเป็นพระบรมราชาไชย และพระราชกรณียกิจที่ทรงคุณค่ายิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของบ้านเมือง ใน ด้านการทหาร ได้ทรงปรับปรุงทั้งระบบกำลังพล อาวุธยุทโธปกรณ์ ยุทธศาสตร์ และการพัฒนาทั้งกองทัพบก กองทัพเรือ

๒.๓ การพัฒนาการศึกษา

เมืองไทยจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตามรูปแบบที่เรียกกันว่าโบราณ ศึกษา รูปแบบนี้มีการจัดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ยุคต้น อดีต พระมหากษัตริย์ของไทยได้ทรงสนับสนุนให้จัดการศึกษาในวังหลวง ในวัด และใน บ้านของอาจารย์ซึ่งจะเป็นการเรียนด้านอักษรสมัย ส่วนวิชาอาชีพนั้นนอกจากการ เรียนในสามสถาบันดังกล่าวแล้ว ยังมีการฝึกฝีมือในบ้านของพ่อแม่ ในชุมชนที่ มักจะมีอาชีพเหมือนกันหรือสนับสนุนกัน อย่างเช่น ในกรุงเทพฯ ที่มีชื่อบอก ลักษณะอาชีพ เช่น บ้านบาตร บ้านดอกไม้ (ไฟ) บ้านช่างหล่อ บ้านบุ บ้านย่าน ถนนตีทอง เป็นต้น ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง “โรงเรียน”^{๕๑} ขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งต่อมา ได้มีการประกาศเรื่องโรงเรียนในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

“โรงเรียนนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงสร้างขึ้นไว้ให้มี เจ้าพนักงานจัดอาหารและสำหรับคาวหวานเลี้ยงพระสงฆ์สามเณรและข้าราชการที่ มานอนประจำของในพระบรมมหาราชวังกับทั้งบริจาดพระราชทรัพย์แจกคนชราพิการ และมีพระธรรมเทศนาและสอนหนังสือวิชาการต่างๆ โดยพระบรมราชประสงค์จะ ให้เป็นติดตามหิตประโยชน์แก่ชนทั้งหลายทั้งปวงในอิธโลกและปรโลกด้วย”

๑. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
เสด็จตรวจการคณะสงฆ์หัวเมือง
๒. ทวารวดีมหามกุฏราชวิทยาลัย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระคุณสมบัติส่วนพระองค์ที่จะทรงดำเนิน “ปฏิรูป” การดำเนินงาน นั่นคือทรงศึกษาเรื่องที่จะเปลี่ยนแปลงทั้งด้านหลักการอย่างลึกซึ้งแล้วพิจารณาทางเลือกเพื่อการดำเนินงาน เมื่อพบทางเลือกซึ่งพิจารณาว่าดีที่สุด ก็มีน้ำพระราชหฤทัยที่กล้าหาญที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงให้ดีขึ้น การปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยของพระองค์มีอยู่ ๓ ลักษณะคือ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ การสนับสนุนการศึกษาของเอกชน และการศึกษาซึ่งรัฐจัดให้แก่เด็กและเยาวชน สารโดยสรุปของการจัดการศึกษามี ๓ ประเภทดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง การปรับใช้การศึกษาของคณะสงฆ์

นอกเหนือจากทรงปฏิรูปกิจการของสงฆ์ซึ่งได้ทรงจัดตั้ง “ธรรมยุติกนิกาย” ให้ภิกษุสามเณรปฏิบัติตามพระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัดแล้ว ได้ทรงจัดหลักสูตรการศึกษาของภิกษุสามเณร การจัดทำตำราเรียน การปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอน และทรงวางระเบียบการศึกษาและสอบให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การจัดระบบดังกล่าวส่งผลให้มีการจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยอันเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกของประเทศไทยในเวลาต่อมา

ประเภทที่สอง การสนับสนุนการศึกษาภาคเอกชน

ในส่วนที่ทรงสนับสนุนการศึกษาของภาคเอกชนนั้นได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะบาทหลวงผู้เผยแพร่ศาสนาคริสเตียนให้ตั้ง school

ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนซึ่งทรงสร้างขึ้น เมื่อพระเจ้านั่งยาเธอทรงเจริญวัยก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงงานตามความเหมาะสมกับคุณวุฒิและวัยวุฒิของแต่ละพระองค์ กล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็น **นักวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมชั้นเลิศ** และทรงเป็น **นักพัฒนาบุคลากร** (human resource development) **ชั้นเยี่ยม** เพราะทรงสนับสนุนให้พระเจ้านั่งยาเธอได้ทรงรับการศึกษาอบรม เมื่อทรงพระกรุณาโปรดให้พระเจ้านั่งยาเธอเสด็จไปทรงงานในหน่วยราชการต่างๆ ก็ทรงนิเทศ กำกับ ประเมินผลและพัฒนาพระเจ้านั่งยาเธอให้ทรงสามารถปฏิบัติพระภารกิจได้เต็มศักยภาพของแต่ละพระองค์ ในขณะที่เดียวกันก็ทรงส่งพระราชโอรสและเยาวชนที่เรียนเก่ง มีความประพฤติดีรับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาวิชาหลากหลายที่ประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรป เพื่อให้ทรงสามารถรับพระราชภารกิจที่ทรงวางไว้ให้ลุล่วงไปด้วยดี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมี **พระอัจฉริยภาพในการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศมาทำงานให้ประเทศไทยในฐานะที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญได้อย่างเหมาะสม** กล่าวได้ว่าทรงเลือกคนเป็นและใช้คนเป็นวิธีการสรรหาผู้เชี่ยวชาญนั้นมีหลายรูปแบบแต่ก็ทรงประสบความสำเร็จอย่างดี ชาวต่างประเทศที่มาทำงานในประเทศไทยล้วนจงรักภักดีต่อพระองค์ท่านเต็มที่หลายคนได้รับพระราชฐานะ ตำแหน่ง และบรรดาศักดิ์ในระดับสูง มีจำนวนมากที่ไม่กลับบ้านเกิดของตน แต่ภูมิใจที่เป็นข้าราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพำนักในประเทศไทยจนตลอดชีวิต มีลูกหลานทำงานรับใช้เมืองไทยอย่างดียิ่ง

กล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปและพัฒนาประเทศไทยทุกด้าน ทำให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าทันสมัยและรักษาชาติบ้านเมืองให้รอดพ้นจากวิกฤตจากการรุกรานของประเทศจักรวรรดินิยม และสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงเจริญก้าวหน้าของสยามประเทศได้อย่างดีเยี่ยม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับการศึกษาอย่างดีเยี่ยมทั้งในเมืองไทยและต่างประเทศ เมื่อทรงเป็นพระราชกุมารมีพระอาจารย์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศถวายพระอักษรอย่างดีเลิศ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระบรมชนกนาถทรงสั่งสอนเมื่อยังทรงพระเยาว์ เมื่อทรงศึกษา ณ ต่างประเทศก็ทรงมีโอกาสตามเสด็จประพาสประเทศต่างๆ ในยุโรป เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงสยามและทรงงานในพระอิสริยยศกิติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารก็ทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระบรมราชชนกให้ทรงรับ

๑

๒

๑. ประกาศนียบัตรของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์
๒. พระยาอรรครถการประสิทธิ์ (วิลเลียม แอลเฟรด ซุนเด็คค) อดีตอธิบดีกรมอัยการ ซึ่งเดิมเป็นชาวสิงคโปร์แล้วแปลงชาติเป็นไทย

นิสิตมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด ร่วมรับประทานอาหารเย็นตามระเบียบของมหาวิทยาลัย

พระราชกรณียกิจใหญ่น้อยตามที่ทรงเล็งเห็นว่ามิใช่ประโยชน์ พระราชภารกิจของรัชทายาทผู้ซึ่งจะทรงเป็นพระมหากษัตริย์สืบต่อจากพระองค์ท่าน จึงทรงนิเทศกำกับ และแนะนำพระราชปิโยรสของพระองค์อย่างใกล้ชิดและตียิ่ง การทรงศึกษาวิชาทหารที่โรงเรียนนายร้อย Sandhurst แล้วเสด็จเข้ารับราชการทหารในกองทัพบกสหราชอาณาจักร การทอดพระเนตรกิจการทหารเมื่อทรงสำเร็จการศึกษา การทรงศึกษาที่มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด (Oxford) การทรงร่วมกิจกรรมทั้งกิจกรรมโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยทั้งอย่างเป็นทางการและอย่างไม่เป็นทางการ เหล่านี้เป็นพื้นฐานอันแข็งแกร่งมั่นคงยิ่ง ประสบการณ์ที่ทรงพบด้วยพระองค์เองใน ร.ศ. ๑๑๒ ทำให้พระองค์ทรงมุ่งมั่นที่จะแก้ไขและพัฒนาสยามประเทศ การที่ทรงเป็นนักประวัติศาสตร์จากสำนักอ็อกซฟอร์ด (Oxford) ทำให้ทรงทราบพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชเจ้าทั้งสองพระองค์คือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งของสมเด็จพระบรมราชชนก เมื่อทรงศึกษาที่ต่างประเทศและทรงทราบอย่างถี่ถ้วนเหตุการณ์บ้านเมืองและของโลกเปลี่ยนแปลงจากเดิม จึงทรงทะนุบำรุงพระศาสนา การป้องกันและพัฒนาประเทศ ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม การทหาร การเมือง การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม จึงทรงรับและพัฒนาพระราชมรดกทางพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจจากสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชเจ้า รวมทั้งสมเด็จพระบรมชนกนาถได้อย่างต่อเนื่อง สมสมัย และก้าวหน้า การที่ทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระบรมชนกนาถด้วยการอบรมสั่งสอน กำกับและส่งเสริมอย่างดียิ่งทำให้ทรงเข้าใจพระบรมราโชบาย พระราชกรณียกิจพระราชดำริ และพระราชประสงค์ในสมเด็จพระบรมชนกนาถด้วยความเข้าใจอย่างถ่องแท้สมกับที่ทรงเป็นบัณฑิต นักการทหาร นักปกครอง นักพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่สำคัญยิ่งนั้นเนื่องจากพระองค์ทรงเป็นกวีและนักประชาธิปไตย จึงทรงทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมได้อย่างยิ่ง

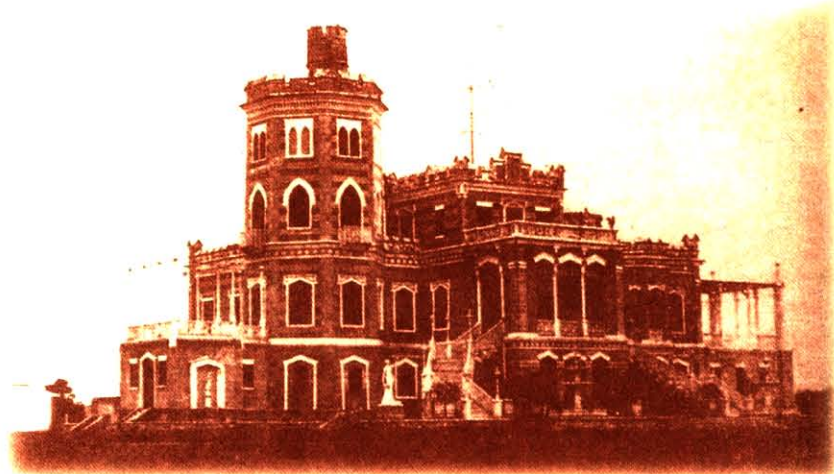
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสืบสานต่อพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจซึ่งสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชเจ้าทรงวางพื้นฐานไว้อย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ทรงกระทำต่อไปคือทรงปรับปรุงพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจให้เป็นระบบที่ทันสมัย รวมทั้งเป็นผสมผสานพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจซึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถทรงวางพื้นฐานการศึกษาที่ทันสมัย เช่น การจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาต่อเนื่อง สาระที่น่าสนใจซึ่งขอนำเสนอพอเป็นสังเขป ได้แก่

ก) การจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพัฒนาการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษาครบทุกระดับและสายวิชาสำคัญ สิ่งสำคัญเรื่องแรกคือ ทรงปรับปรุงแผนการศึกษาแห่งชาติ การปรับปรุงการบริหารการศึกษาในด้านโครงสร้างการบริหาร และการปรับปรุงการพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะระดับบริหาร เฉพาะผู้บริหารระดับสูงตั้งแต่เสนาบดี ปลัดทูลฉลอง และอธิบดี ระดับประถมศึกษาทรงปรับปรุงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช ๒๔๖๔^{๕๐} ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับสำหรับทวยราษฎร์ นั่นคือ ให้นักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ ๗ ปีบริบูรณ์เข้าเรียนและเรียนจนจบหลักสูตรประถมศึกษา หรือจนมีอายุ ๑๔ ปีบริบูรณ์ การขยายโรงเรียนมัธยมศึกษาในภูมิภาค

๑. ตึกบัญชาการรพาศรีสงครามมหาวิทยาลัย
๒. โรงเรียนเพาะช่าง
(ปัจจุบันเป็นโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย)

๑

ข) การจัดการด้านอาชีวศึกษา เนื่องจากทรงเห็นว่าวิชาช่างและศิลปะยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งและพัฒนาโรงเรียนอาชีวศึกษา ตลอดจนการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาได้สำเร็จคือการสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นสถาบันอุดมศึกษา พระราชทานนามว่าข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การจัดตั้งโรงเรียนเพาะช่างเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาศิลปะแขนงต่างๆ ของไทยให้คงอยู่และขยายขอบเขตไปทั่วประเทศ

๑. วังกลางทุ่งหรือวังวินด์เซอร์

ซึ่งตั้งอยู่ที่ปทุมวัน

ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างและ

พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานให้เป็น

ศึกษาธิการ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน

ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒. โรงเรียนราชินี โรงเรียนราชบุรี หมายเลข ๒

ของมณฑลกรุงเทพฯ

ค) การจัดการด้านการศึกษาเอกชน การศึกษาภาคเอกชนซึ่งพระบาท

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มต้นส่งเสริมให้คณะสอนศาสนาคริสเตียน ดำเนินไปแล้ว ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสนับสนุน ให้องค์กรและคณะบุคคลไทยจัดตั้งโรงเรียนเฉลยศักดิ์หรือโรงเรียนเอกชนแล้วนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์หรือโรงเรียนเอกชนของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกหลายโรง อาทิ โรงเรียน มหาดเล็กหลวง โรงเรียนพรานหลวง โรงเรียนราชินี โรงเรียนเสาวภา ทรงรับโรงเรียนราชวิทยาลัยมาอยู่ใน พระบรมราชูปถัมภ์ ต่อมาได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราช- บัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๑^{๕๐} เพื่อจัดวางระเบียบการปกครองโรงเรียนเอกชนทั่วราชอาณาจักรอย่างทั่วถึงและเป็นระบบ ทั้งนี้ก็เพราะมี การจัดตั้งโรงเรียนเอกชนสอนภาษาจีนมากขึ้น จึง จำเป็นจะต้องกำกับควบคุมดูแลให้มีระเบียบยิ่งขึ้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอัจฉริยภาพด้านวรรณกรรม การละคร สารคดีอย่างยิ่ง ช่วงระยะเวลา ๑๕ ปี ที่เสด็จดำรงสิริราชสมบัติได้ทรง พระราชนิพนธ์หนังสือแนวต่างๆ ไว้ ๑.๒๓๖ เรื่อง^๓ มีทั้งโคลงละคร เช่น ละคร ดึกดำบรรพ์ นิทานและเรื่องชวนหัว เป็นต้น ที่สำคัญยิ่งคือทรงวาดภาพประกอบ พระราชนิพนธ์ ทรงกำหนดเพลงในพระราชนิพนธ์บทละคร ทรงกำหนดเครื่อง แต่งกายในพระราชนิพนธ์บทละคร หรือทรงเขียนการ์ตูนล้อเลียนประกอบ พระราชนิพนธ์ที่เป็นสารคดี พระราชนิพนธ์ที่ทรงไว้ ๘ หมวดหมู่จึงมีคุณค่ายิ่ง วรรณคดีสโมสรได้พิจารณาและตัดสินให้พระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านเป็น ผลงานดีเด่น

ในด้านการส่งเสริมงานช่าง งานหัตถกรรม งานเกษตรกรรมนั้นพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนด้วยวิธีโปรดเกล้าฯ ให้จัดนิทรรศการ ด้านการเกษตรหรือศิลปหัตถกรรมขึ้นหลายครั้ง ในส่วนนี้พระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดเพื่อส่งเสริมงาน ดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่องและมีผลดีต่อพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ สังคมอย่างยิ่ง

กล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่ทรงเป็น “อภิชาติบุตร” ทรงสืบสนองพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจใน สมเด็จพระบรมราชบุพการีของพระองค์ทรงศึกษาแนวพระบรมราโชบายของ พระบรมราชบุพการีดังกล่าวนี้ เมื่อเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงผสมผสานและสานต่อพระบรมราโชบายและ พระราชกรณียกิจอันเป็นคุณูปการต่อเมืองไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังจะได้ กล่าวโดยสังเขปในสามส่วนที่สาม

๓. “นิรุกติศาสตร์”

- ก. ภาพนิพนธ์ที่ดัดแปลงบทละครเรื่องคุณศร
- ข. ภาพนิพนธ์ที่ดัด ชื่อภาพ “สูงศึกษาธิการธรรม” ทรงอัญเชิญพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ
- ค. ภาพนิพนธ์ที่ดัดแปลงไตรรงค์ ชื่อภาพ “พระนครหลวงเมือง”
- ๔. ภาพล้อเลียนพระหัตถ์ ชื่อภาพ “ศิลปะใครไม่ทันกัน (เสนาบดีกรม ๓ คราวแล้ว)”

๕๖

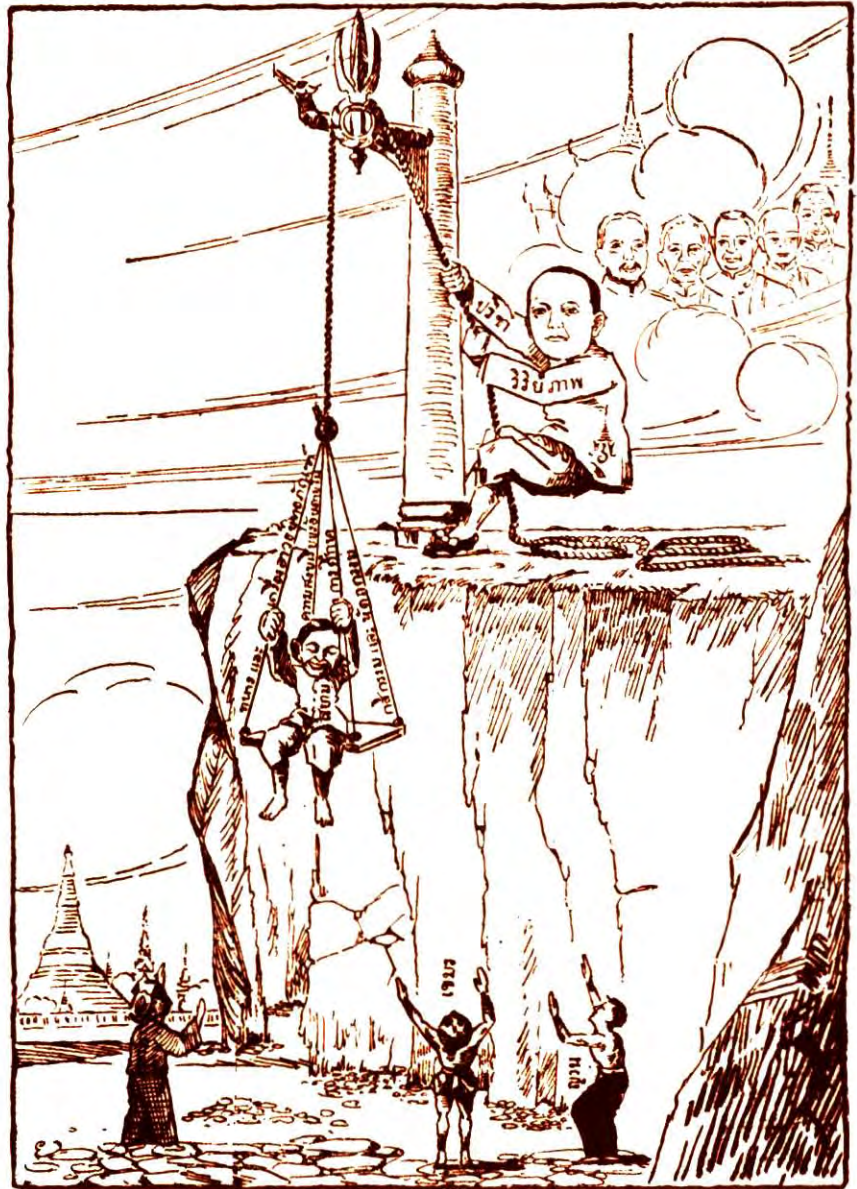

๕๗

๕๘

ส่วนที่สาม พระบรมราชาไชบายและพระราชกรณียกิจที่ทรงริเริ่มด้วยพระปรีชาญาณในพระองค์

ภาพ “รู้สึกบ้างไหม? (โดยช่างของเรา, ใช้ความคิดของหลวงพิทักษ์นครเขต)” จากตุลิตสมิท เล่ม ๘ ฉบับที่ ๘๓ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๗

หากศึกษาและวิเคราะห์พระบรมราชาไชบายและพระราชกรณียกิจซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มด้วยพระปรีชาญาณในพระองค์แล้ว คงจำแนกและเสนอข้อมูลเป็นกลุ่ม ได้แก่ การทะนุบำรุงชาติบ้านเมือง การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาการปกครอง การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การพัฒนาการทหาร และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมีสาระสังเขปดังต่อไปนี้

๖๑. พระเจ้า สิบตรีรัตนโกสินทร์ เป็นผู้ครองนครเชียงใหม่
๑๖๖ ทรงนำกรมตำรวจนครบาลกรมเสือป่ามาหลวง
รักษาพระองค์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓

๓.๑ การทะนุบำรุงชาติบ้านเมือง

ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชโดยเฉพาะรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้านเมืองเพิ่งผ่านยุคเฉยๆจากการรุกรานของอริราชศัตรูที่อยู่ข้างเคียงพระราชอาณาจักร ได้แก่ พม่าและเวียดนาม จึงทรงเน้นการบำรุงขวัญของประชาชนให้ได้อย่างสงบสุขและค่อยๆ พัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจสังคม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงค่อยๆ ยกเลิกขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาบ้านเมืองให้ก้าวหน้าสมัย การปรับเปลี่ยนเช่นนี้เป็นพลังสำคัญส่วนหนึ่งของการต่อต้านจากประเทศจักรวรรดินิยม ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนับสนุนพระบรมราโชบายที่ทรงเน้นด้านการพัฒนาการทูตเพื่อป้องกันประเทศ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระบรมราโชบายให้มีเอกภาพในชาติ คือค่อยๆ ลดและยกเลิกระบบเจ้าประเทศราช เพราะทรงมีความตระหนักว่าระบบประเทศราชของประเทศเพื่อนบ้านเป็นจุดอ่อนหรือช่องโหว่ให้ประเทศจักรวรรดินิยมแทรกซึมด้วยการให้ "สินบน" หรือทำสัญญาลับเพื่อให้ "ขายประเทศ" หรือ "เป็นพันธมิตร" ร่วมในการบ่อนทำลายความสงบของประเทศซึ่งประเทศราชเหล่านั้นสังกัดอยู่ ในมลายู เจ้าเมืองได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์จากพระเจ้ากรุงอังกฤษ เจ้าเมืองบางคนในมลายู ลาว เขมร พม่าทำสัญญาลับกับอังกฤษหรือฝรั่งเศส เหล่านี้เป็นเหตุปัจจัยอย่างหนึ่งที่ประเทศจักรวรรดินิยมอ้างเพื่อทำสงครามกับประเทศเพื่อนบ้าน พระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจนี้สำเร็จไปส่วนหนึ่ง ดังที่ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิชสรุปว่า^{๕๔} การสร้างเอกภาพในชาติหรือ statehood government ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นลุ่ม่วง

ไปด้วยดี แต่เมืองไทยก็ยัง “ไม่แข็งแรง” พอที่จะมีภูมิคุ้มกันภัยจากนอกประเทศ ในขณะที่เดียวกันความรู้สึกเป็นชาติไทยยังมีในลักษณะ “หลวมๆ” ยังไม่มีเป้าหมาย และหลักสำคัญที่แข็งแกร่งมั่นคง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญด้านนี้ จึงทรงริเริ่มการปลูกและเร้าใจให้คนไทยเห็นความสำคัญของ “ประเทศไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะแบ่งแยกมิได้” จึงทรงมีแผนและกลยุทธ์ (strategy) ของการพัฒนาความรักชาติบ้านเมือง (patriotism)^{๔๔} ที่สำคัญหลายด้าน ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างธงไตรรงค์แทนธงช้าง เพราะเป็นสัญลักษณ์ของเอกลักษณ์ไทยคือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรงพระราชนิพนธ์ปลุกใจให้รักชาติ ทั้งที่เป็นกวีนิพนธ์ ละคร ดนตรี กีฬา กิจกรรม เหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานซึ่งทำให้ผู้คนตระหนักในความเป็นชาติไทยเพียงหนึ่งเดียว ทรงริเริ่มให้มีการเล่นฟุตบอลขึ้น ทรงชักชวนให้หน่วยราชการและเอกชนส่งทีมฟุตบอลเข้าแข่งขันเพื่อรับพระราชทานถ้วยรางวัลของพระองค์ เมื่อเสร็จการแข่งขันในฤดูกาลแล้วก็ทรงเลือกทีมฟุตบอลในพระองค์หรือ “ทีมชาติ”

พระบรมราโชบาย พระราชกรณียกิจ และกลยุทธ์ที่ทรงใช้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่สมสมัยและมีประสิทธิภาพยิ่ง กิจกรรมที่ทรงปลุกใจให้ผู้คนตระหนักถึงพ่อค้าจำนวนหนึ่ง (มักจะเป็นคนจีนหรือต่างชาติบางคน) เอาเปรียบ เอาแต่ได้ด้านการค้าขาย เป็นการทำให้ “สงครามจิตวิทยา” ใ้คนไทยรักชาติ พระบรมราโชบาย และพระราชกรณียกิจที่ทรงเข้าร่วมกับประเทศกลุ่มพันธมิตรเพื่อร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ ด้วยการส่งกองกำลังอาสาเข้ารบและนำธงไตรรงค์ไปชูสะบัดในยุโรปเป็นผลดีทั้งการปลุกความรักชาติ การพัฒนาสมรรถภาพด้านทหาร การแก้ไขปัญหากฎหมายที่ต่างชาติเอาเปรียบประเทศไทย เหล่านี้เป็นความริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีคุณูปการต่อเมืองไทยอย่างสำคัญยิ่ง

๓.๒ การนำชาติพันธุ์ภัยจากการล่าอาณานิคม

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการล่าอาณานิคมเริ่มมีมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสามรัชกาล ได้ทรงแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นหลายรูปแบบ จนกระทั่งประเทศจักรวรรดินิยมใช้แสนยานุภาพทางทหารที่เหนือกว่าเข้ารุกรานโดยตรงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบเหตุการณ์และวิกฤตของชาติบ้านเมืองตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ก่อนเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ เมื่อเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ

ธงไชยเฉลิมพลของทหารบกสยาม ซึ่งใช้ในภายหลัง พระราชสงครามที่ยุโรป พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๔๖๕

พระยาภิรมย์ภักดี
(ท. พรานทิศ บี. แรบบ์)

จึงทรงดำเนินพระบรมราโชบาย พระราชกุศโลบายและมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไข ปัญหา ดังเช่นการแก้ไขปรับปรุงประสิทธิภาพและพละคุณภาพของกองทัพทั้งใน ด้านยุทธศาสตร์และยุทธปัจจัยเท่าที่จำเป็นในกองทัพบก กองทัพเรือ ทางกองทัพ บกได้ทรงปรับปรุงหน่วยงานของกองทัพในภูมิภาคโดยเฉพาะ “กองทัพภาค” ซึ่ง เผลอหน้ากับการคุกคามจากจักรวรรดินิยม ทรงเตรียมการที่จะจัดตั้งฐานทัพเรือที่ สัตหีบ ทรงริเริ่มหน่วยการบินทหารบกซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นกองทัพอากาศ

นับเป็นโชคดีของเมืองไทยซึ่งได้รับผลดีจากพระราชญาณทัศน์ในพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงสนับสนุนให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ทรง ศึกษาในโรงเรียนซึ่งทรงตั้งขึ้นในพระบรมมหาราชวังและโรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนนายเรือ เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทรงเจริญวัยขึ้นพระบาทสมเด็จพระ- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงแก้ไขปรับปรุงการศึกษาของทหารแบบสมัยใหม่ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มทั้งการฝึกทหารบกและทหารเรือ สังกัดวังหน้าอย่างใหม่แบบประเทศยุโรป สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอหลายพระองค์ ได้ทรงงานกำกับดูแลทหารทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การที่ทรงส่งสมเด็จพระ เจ้าลูกยาเธอและนักเรียนที่เรียนเก่งได้รับทุนเล่าเรียนหลวง (king scholar- ship) ไปศึกษาวิชาในหลายประเทศที่ยุโรป เมื่อพระราชโอรสและนักเรียนทุนสำเร็จ การศึกษากลับมาเมืองไทยแล้ว ก็ได้ร่วมกันคิดและกราบบังคมทูลเสนอเป็น ยุทธศาสตร์และมาตรการด้านการป้องกันประเทศที่มีประสิทธิภาพทั้งในรัชสมัย ของพระองค์และรัชสมัยของพระราชปิโยรส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงใช้ที่ปรึกษาชาวต่างประเทศมาปรับปรุงกิจการบ้านเมืองทุกด้าน^{๖๖} ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยภายในประเทศและการป้องกันประเทศ ดังเช่น พระยาชลยุทธโยธิน (ริชาร์ด เดอ ริเชอลิเออร์) ชาวเดนมาร์กช่วยวางรากฐาน กองทัพเรือ นายพลตรี พระยาवासูเทพ (อี เซา) ชาวเดนมาร์กช่วยจัด ระเบียบกรมตำรวจ เป็นต้น เมื่อพระราชโอรสที่ทรงส่งไปศึกษาวิชาที่ต่างประเทศ สำเร็จการศึกษาและเสด็จพระราชดำเนินกลับมารับราชการ ก็เป็นกำลังสำคัญใน ปลายรัชสมัยของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระสติ- ปัญญาและประสบการณ์ของพระปิตุลาและพระมาตุลาเป็นที่ปรึกษา ส่วนพระเจ้า ฟ้าเธอและสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอซึ่งทรงคุ้นเคยตั้งแต่พระองค์ทรงศึกษาที่ต่าง ประเทศ ทรงมีโอกาสพบปะกัน “ฉันทที่พี่น้องระหว่างอยู่ต่างแดน” ทรงมีโอกาส ร่วมกับเจ้าพี่เจ้าน้องรับเสด็จ โดยเสด็จและส่งเสด็จสมเด็จพระบรมราชชนกเมื่อ เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงศึกษาดูงานประเทศต่างๆ

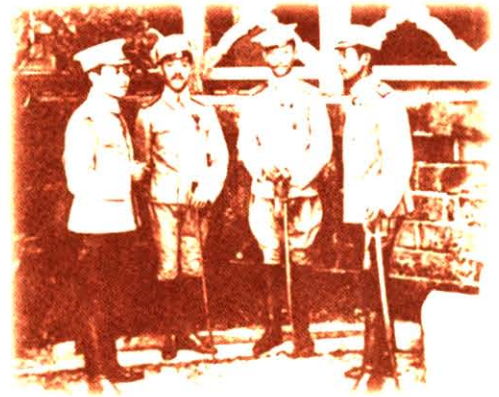

ในยุโรป สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นได้ทรงทราบพื้นฐานความเจริญก้าวหน้าของประเทศเหล่านั้นด้วยพระองค์เอง รวมทั้งทรงมีโอกาสพบปะคุ้นเคยกับพระมหากษัตริย์ รัชทายาท และข้าราชการระดับสูงของราชสำนักและรัฐบาลมิตรประเทศเหล่านั้น

ปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมอบหมายพระราชภารกิจด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคงภายใน และการป้องกันประเทศแก่พระเจ้าพี่ยาเธอ และพระเจ้าน้องยาเธอให้ช่วยสืบต่อจากพระปิตุลาและพระมาตุลาของพระองค์ ดังเช่น พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ด้านการพาณิชย์ พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ด้านกฎหมาย จอมพล พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ด้านการทหารบก พลเรือเอก พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ด้านการทหารเรือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงรับผิดชอบด้านการทหารช่าง การสื่อสาร การคมนาคม ขนส่ง จอมพลเรือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ด้านการทหารเรือและทหารบก จอมพล สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถด้านการทหารบก การบินทหารบกและการศึกษาในมหาวิทยาลัย สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงสงขลานครินทร์ ด้านการแพทย์ การสาธารณสุขและการศึกษา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศกิติเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ด้านการทหารบก โดยเฉพาะทหารปืนใหญ่และทหารม้า ดังนั้นการปรับปรุงแผนยานุภาพของกองทัพ ตลอดจนความมั่นคงภายใน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคม จึงเป็นไปได้ด้วยดี

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์เกี่ยวกับการล่าอาณานิคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยการกดดันไม่ให้ไทยวางกำลังทหารตามชายแดนริมแม่น้ำโขงในรัศมี ๒๕ กม.^{๘๗} ด้วยเหตุที่จะต้องรักษาอธิปไตยของชาติ จึงต้องมีกองกำลังติดอาวุธไว้ป้องกันการจู่โจมหรือลักลอบเข้ามาก่อการร้าย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงตั้งกองลูกเสือและกองเสือป่าขึ้น^{๘๘} จุดประสงค์สำคัญนั้นทรงมุ่งหมายที่จะอบรม ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้รู้ประวัติของชาติไทย ให้เข้มแข็งทั้งด้านร่างกายและจิตใจ* ส่วนเสือป่าทรงมุ่งถึงการรักษาดินแดนเป็นสำคัญ พระราชดำรัสสำคัญที่พระราชทานไว้คือ **เมื่อทหารไปรบกันหมด ใครจะดูแลบ้านเมือง**

เสือป่ามีอยู่ ๒ ประเภทคือ **ประเภทรักษาดินแดน** เรียก “กรมเสือป่ารักษาดินแดน” (ต่อด้วยชื่อมณฑลท้องที่) กับ **ประเภทรักษาพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน** เรียกว่า “กองเสนาหลวงรักษาพระองค์”

นายพลเอก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงร่วมทรงฉายร่วมกับนายพันเอก สมเด็จพระเจ้าสุทธภคินยาภิรมย์เกล้าเจ้าอยู่หัว กรมพระจันทบุรีนฤนาถ กรมขุนพิษณุโลกประชานาถ ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยทหารบก นายพันเอก พระเจ้าสุทธภคินยาภิรมย์ กรมหมื่นกำแพงเพชรอัครโยธิน จเรทหารช่าง และนายพลโท พระเจ้าสุทธภคินยาภิรมย์ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ

* นายกอง ก้อย จันทวิมล อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผู้ล่วงลับไปแล้ว ได้เป็นกำลังสำคัญในการรื้อฟื้นกิจการลูกเสือให้รุ่งเรืองอีกครั้ง หลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้เคยกล่าวอยู่เสมอว่า หัวใจของการลูกเสือคือ **จริยศึกษามากกว่าปฏิบัติ** เป็นการสอนที่เน้น **การกระทำหรือปฏิบัติมากกว่าการเรียนทฤษฎี**

๑

๑๖

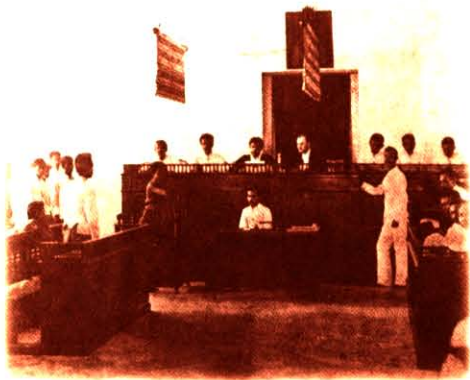
๑. สมาชิกส่วนหนึ่งของกองลูกเสือ
ในสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม

๒. ขงประจำกองลูกเสือในสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
มีช้างเผือกประทับอยู่หน้าพระราชวังของอังกฤษ

ความมุ่งหมายของเสือป่ามีอยู่ ๔ ข้อ^{๑๖} ได้แก่ ๑) รักษาดินแดนแห่งประเทศสยามและรักษาพระองค์พระมหากษัตริย์ ๒) เป็นกองกำลังสนับสนุนให้ทหารและตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะคับขัน ๓) ถืออาวุธเข้าไปในเขตที่ถูกห้ามมิให้ตั้งกองทหารได้ เพราะเสือป่าไม่ใช่ทหารจึงไม่อยู่ในเกณฑ์ต้องห้ามที่อังกฤษ ฝรั่งเศสตั้งไว้ได้และเสือป่ามีอยู่ทั่วประเทศ ๔) มีแผนยุทธศาสตร์ของตนเองซึ่งสามารถผนวกรวมเข้ากับยุทธศาสตร์ของทหาร

พระราชดำริและพระราชกรณียกิจที่ทรงริเริ่มกิจการลูกเสือและเสือป่านี้ ต่อมาเมืองไทยได้รับเกียรติจากกองลูกเสือประเทศอังกฤษ ๔ คือ พระสหายชื่อนายซิดนีย์ ริชเชส (Sydney Riches) ได้ตั้งกองลูกเสือที่ตำบล Balham ในกรุงลอนดอน เรียกกองลูกเสือ Balham and Tooting Scout Group ต่อมาเมื่อทางราชการของอังกฤษออกระเบียบให้กองลูกเสือทุกกองต้องมีชื่อที่เหมาะสม นายริชเชสรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศกษัตริย์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ขณะประทับทรงศึกษาวิชาการอยู่ในประเทศอังกฤษ จึงนำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานนามของกองลูกเสือที่จัดตั้งขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานว่า *"King of Siam's Own Troop of Boy Scouts"* เรียกชื่อย่อว่า **K.S.O.** เรียกในภาษาไทยว่า **กองลูกเสือในสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม** นอกจากนี้ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ช้างเผือกเป็นสัญลักษณ์ของกองลูกเสือ ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ช้างประจำพระราชสำนักออกแบบพระราชทาน ต่อมากองลูกเสือได้อัญเชิญตราพระราชทานประดับที่ธงประจำกองลูกเสือซึ่งปรากฏมาจนถึงปัจจุบันที่ Balham High Street Church, London S.W.8

ยอมรับมติที่ประชุมด้วยเสียงข้างมาก แต่ทรงกำหนดต้องเป็นเอกฉันท์ เรื่องสำคัญที่ไม่มีผู้เสียงได้ก็คือทรงชี้ให้เห็นว่าหากประเทศไทยเข้าทางฝ่ายมหาอำนาจกลาง^{๖๒} ประเทศไทยจะต้องสู้ศึก ๓ ด้านในเวลาเดียวกันคือ กองทหารสัมพันธมิตรจะต้องรุกเข้ามาจากพม่า มลายู และอินโดจีนซึ่งเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ฝรั่งเศสอยู่แล้ว ในที่สุดมติของเสนาบดีสภาจึงออกมาเป็นเอกฉันท์ให้ประเทศไทยเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตร ผลจากการส่งกองกำลังอาสาสมัครเข้าร่วมรบในครั้งนั้นทำให้ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการแก้ไขกฎหมายระหว่างประเทศหลายฉบับที่ไม่เป็นธรรมแก่ประเทศไทยโดยเฉพาะสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

๖๒. การพิจารณาคดีในศาลต่างประเทศ

๖๓. ทรงเสด็จเคียงเคียง นายพลเสด็จไปพยานหลวงรักษาพระองค์ ทรงนำร่วมกับนายเสด็จไปขึ้นผู้ใหญ่

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัย Oxford และทรงศึกษาข่าวสารบ้านเมืองและต่างประเทศเป็นประจำ ทำให้ทรงทราบเรื่องกบฏเก๊กเหม็ง^{๖๓}ในประเทศจีน มีการสู้รบกันตั้งแต่ก่อนเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยสิริราชสมบัติเป็นสงครามกลางเมือง จนกระทั่งสมเด็จพระจักรพรรดิของประเทศทรงสละราชสมบัติเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๕^{๖๔} เหตุการณ์ในเพื่อนบ้านของไทยเป็นมูลเหตุให้ทรงสนพระราชหฤทัย ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกองเสือป่าขึ้นเพื่อเสริมกำลังทหารประจำการซึ่งยังมีเพียงพอ ต่อมาเมื่อมีคณะบุคคลซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหารหนุ่มทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ทางราชการซึ่งมีกองเสือป่าเป็นกำลังสำคัญ ได้จับผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงได้ คณะเหล่านี้เป็นที่เรียกกันทั่วไปว่ากบฏ ร.ศ. ๑๓๐ การจัดการคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่เกิดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของชาติมากมาย พระราชกรณียกิจนี้เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นพระปรีชาญาณ รอบรู้ พหุรู้ และหาทางแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ เป็นการแสดงพระราชญาณทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เป็นอย่างดี

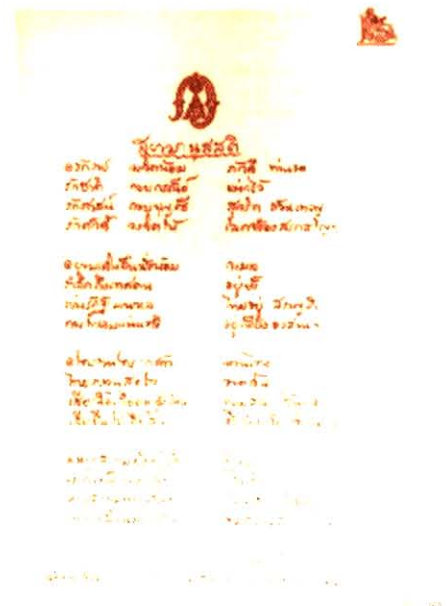
๖๓

ขณะที่ทรงดำเนินพระบรมราชาวิเสศบายอย่างได้ผล ก็ทรงกำหนดและเน้นพระบรมราชาบายเสริมความสำเร็จของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน นั่นคือทรงปลูกจิตสำนึกให้คนไทยรักชาติ (patriotism) พระบรมราชาบายนี้เป็นการพัฒนาสืบต่อจากพระบรมราชาบายและพระราชกรณียกิจการสร้างเอกภาพของชาติ (statehood government) ซึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถทรงกระทำสำเร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงสานต่อให้ดียิ่งขึ้นด้วย การปลูกจิตสำนึกให้รักชาติ ให้มีความสามัคคีในชาติ ให้มีความรักและภักดี (loyal) ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จึงเป็นความสำคัญของชาติบ้านเมืองที่จะช่วยพัฒนาประเทศชาติให้เข้มแข็ง ก้าวหน้า มั่นคงอย่างยั่งยืน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาเปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์ของชาติจากธงช้างเป็นธงไตรรงค์ เพราะทรงทราบว่ามิตรประเทศหรือแม้แต่คนไทยจำนวนหนึ่งระดับธงชาติผิด บางประเทศชักธงชาติให้ขาข้างอยู่ด้านบน บางประเทศหรือคนไทยไม่น้อยระดับธงช้างด้วยการให้รูปช้างหันหน้าออกไปทางปลายธง ทำให้เกิดความเข้าใจผิด สับสน และไม่เป็นที่สง่างาม จึงทรงคิดเป็นธงไตรรงค์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ที่พระองค์ท่านทรงเน้นให้เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของประเทศไทย

พระบรมราชาบุคลโลบายที่จะสร้างและพัฒนาความรักชาตินั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการหลายวิธี ในส่วนพระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละคร และเพลงปลุกใจที่เน้นความสำคัญของความรักชาติ ดังเช่น ทรงเผยแพร่พระบรมราชาบายด้านการป้องกันประเทศว่า “*แม้หวังตั้งสงบ จงเตรียมรบไว้พร้อมสรรพ สัตว์รุกร้ามาประจัน จะอาจสู้รบสูญหาย*” บทพระราชนิพนธ์ **สยามานุสสติ** ที่พระราชทานแก่คนไทยนั้นมีความหมายลึกซึ้งและคงอยู่คู่ประเทศไทยตลอดไป เพราะในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบันและคงอยู่ต่อไปก็คือเพลงสยามานุสสติทำนองเพลงไทยสากลนั้นคนไทยทุกหมู่เหล่า ทุกเพศ ทุกวัยร้องได้อย่างดี

ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลหรือพระราชญาณทัศน์อันลุ่มลึกของพระองค์ที่ส่งเสริมความรักชาติที่ยั่งยืนก็คือ **การทำ ความเข้าใจแล้วเผยแพร่หลักการ ประชาธิปไตย** พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสวงหาวิถีหลายทาง เช่น การประชุมรูปแบบต่างๆ ซึ่งพระองค์ทรงเป็นประธานทรงแสดงปาฐกถา ทรงอบรมสั่งสอนผู้ใหญ่และนักเรียน เรื่องการนำการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในเมืองไทยนั้น พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีทรงตระหนักและเตรียมบุคคล และปรับระบบราชการอย่างค่อยเป็นค่อยไป ที่เห็นชัดเจนก็คือพระบรมราชาบายและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าท่านทรงคิดค้นวิธีการทำความเข้าใจและเผยแพร่หลากหลายรูปแบบ

๑. สายพระราชหัตถ์โคลง “สยามานุสสติ” ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์พระราชทานแก่ กองทหารอาสา ซึ่งจะเดินทางไปร่วมรบในสมรภูมิติวีนบูโรป และต่อมาได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เป็นเพลงประจำโรงเรียนนายร้อยทหารบก ๒. ธงไตรรงค์

๑. ส่วนหนึ่งของผู้แทนประเทศต่าง ๆ ที่เสด็จมาร่วมในทวพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช พ.ศ. ๒๔๖๕ (ประทับยืนจากซ้าย) เบรินซ์ฮ็อกเชด (เดนมาร์ก) ฮิต ซิมพีเรียล ไทแลนด์ เบรินซ์ฮ็อกเชด พูซิม่า (ญี่ปุ่น) เบรินซ์ฮ็อก (เดนมาร์ก) เบรินซ์เชอริก (เดนมาร์ก) (ประทับนั่งจากซ้าย) ฮิต รอนเยล ไทแลนด์ เบรินซ์อเล็กซานเดอร์คอฟฟอด (อังกฤษ) ฮิต ซิมพีเรียล ไทแลนด์ แกรนด์ดุ๊กบอริส (รัสเซีย) เฮอริ์ รอนเยล ไทแลนด์ คิงเจสส์ สุเชกมาเนีย (สวีเดน) เฮอริ์ รอนเยล ไทแลนด์ เบรินซ์เชส ควาลีกซานคอฟฟอด (อังกฤษ) ฮิต รอนเยล ไทแลนด์ เบรินซ์วัตติมา (เดนมาร์ก) ฮิต รอนเยล ไทแลนด์ คิงสุเชกมาเนีย (สวีเดน)

๒. ธรรมเนียมปฏิบัติสถาน

พระบรมราชาบายและพระราชกรณียกิจซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มและแสดงออกที่มีผลดีหลายด้านแก่ประเทศไทย สิ่งที่ไม่ค่อยมีผู้ได้นึกถึงก็คือ**การสร้างเสริมเกียรติภูมิของชาติ** พระราชกรณียกิจอย่างหนึ่งคือได้โปรดเกล้าฯ ให้**จัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช**^๑ระหว่างวันที่ ๘ พฤศจิกายน ถึง ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ จุดประสงค์สำคัญของการจัดงานนี้ก็เพราะทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีมิตรประเทศทั่วโลกที่ทรงรู้จักคุ้นเคยตั้งแต่ยังทรงศึกษาที่ต่างประเทศทั้งระหว่างทรงศึกษาและเมื่อทรงสำเร็จการศึกษาแล้วได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมและศึกษาดูงานหลายประเทศในยุโรป และที่สหรัฐอเมริกา กับญี่ปุ่น จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ทูตเชิญและเชิญประมุขของมิตรประเทศมาร่วมงาน การจัดงานที่ยิ่งใหญ่นั้นจะทำให้ประมุขและผู้นำประเทศต่างๆ จำนวน ๑๔ ประเทศได้เห็นพระราชพิธีที่แสดงให้เห็นพระราชพิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย นอกจากนี้ยังเสด็จเสียบพระนครโดยพยุหยาตราทั้งทางสถลมารคและชลมารค ทำให้ประเทศเหล่านั้นเห็นวัฒนธรรมอารยธรรมที่มีคุณค่าในตัวเอง ประเทศไทยไม่ใช่อนารยประเทศ การที่ประมุขและผู้นำประเทศต่างๆ ทรงพบและได้เห็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์นี้รับสั่งภาษาต่างประเทศ ทรงทราบและวางพระองค์ตามแบบที่นิยมในยุโรป อเมริกาได้อย่างถูกต้อง สง่างาม พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริวาร และข้าราชการที่ทรงศึกษาและเรียนที่ต่างประเทศ ตลอดจนที่ประทับหรืออยู่เมืองไทยล้วนมีกิริยามารยาทที่ทันสมัย พระราชพิธีในพระบรมมหาราชวัง การเสด็จพยุหยาตราทางสถลมารคและชลมารค การชุมนุมของนักเรียนที่สนามหลวงเพื่อถวายความจงรักภักดี เหล่านี้ล้วนส่งผลดีต่อเกียรติภูมิของชาติได้อย่างดี

ข้อมูลที่ประมวลมาเสนอข้างต้นจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจที่สุขุมคัมภีรภาพ ทรงศึกษาพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระบรมราชบุพการีของพระองค์ โดยเฉพาะสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชเจ้าสามพระองค์คือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สำคัญยิ่งคือสมเด็จพระบรมชนกนาถของพระองค์ นอกจากทรงสานต่อพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจอันมีคุณูปการต่อชาติบ้านเมืองอย่างยิ่งแล้ว พระปรีชาสามารถส่วนพระองค์อันเกิดจากพระบุญญาธิการในพระบรมราชสมภพแล้ว ยังมีภูมิหลังของการศึกษาส่วนพระองค์อย่างคึกคัก ทั้งในด้านการศึกษาอย่างเป็นระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การที่ทรงดำเนินพระชนมชีพด้วยหลักพระพุทธศาสนาและทรงมีจักร ๔ เป็นพื้นฐานสำคัญ โดยเฉพาะทรงมีกัลยาณมิตร การทรงเสวนากับสัตบุรุษทั้งที่เป็นปราชญ์และชาวบ้าน ทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ การที่ทรงวางพระองค์ได้เหมาะสมทุกสถานะ เหล่านี้ล้วนส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มพระราชกรณียกิจตามที่ทรงกำหนดพระบรมราโชบายในส่วนพระองค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง

๓.๓ การพัฒนาการศึกษา

หากพิจารณาสภาพของบ้านเมืองด้านการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ อาจแบ่งการพัฒนาการศึกษาเป็น ๓ สมัย^{๖๑} สมัยที่ ๑ เป็นรัตนโกสินทร์ยุคต้น ระหว่างรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยที่ ๒ เป็นรัตนโกสินทร์ยุคกลาง นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยที่ ๓ เป็นรัตนโกสินทร์ยุคปัจจุบันนับตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลถึงปัจจุบัน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นช่วงเวลาของการทำสงครามกับพม่าซึ่งยกทัพมารุกรานตามแนวพระราชอาณาเขตทั้งด้านตะวันตกและทิศใต้ โดยเฉพาะด้านตะวันตก การจัดการศึกษาจึงเป็นการฟื้นฟูการเรียนการสอนตามระบบเดิมโดยเฉพาะการศึกษาของภิกษุสามเณร กับการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่วัด สำนักอาจารย์ และการฝึกและสืบทอดอาชีพในบ้านหรือชุมชน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การสงครามเริ่มลดน้อยลง จึงทรงส่งเสริมการศึกษามากขึ้น เนื่องจากทรงเป็นศิลปินในด้านวรรณกรรม การละคร และประติมากรรม พระราชนิพนธ์ งานแกะสลัก และงานปั้นหุ่นของพระองค์จึงมีความงามเป็น

๖๑. เว็ทพระที่นั่งศรีสุพรรณหงษ์
ในพระบรมมหาราชวังพระนครทางชลมารค
เนื่องในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช
พ.ศ. ๒๓๘๕
๖๒. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ทรงเร่งฟื้นฟูงานด้านศิลปวัฒนธรรมและวรรณกรรมไทย
ให้เจริญรุ่งเรืองจนถึงที่สุด
ทัศนียภาพกับศรีกรุงศรีอยุธยา
๖๓. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสร้างเสริมพระบางวัดบูรณราชารามให้แล้วเสร็จ
เป็นศรีสง่าแก่พระมหานคร

๓

๔๖

๑. รูปเจ้าท้าวหิน อูมิตัดคน

ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

๒. รูปปั้นหินที่ใช้เป็นกั้นเขย ของงานหนักเวียง

เฉียงวัดจากถ้ำเจ้าตากที่มีธงจีน

ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

โปรดให้นำมาประดับที่วัดสุทัศนเทพวราราม

เลิศ ด้วยเหตุที่สนพระราชหฤทัยในงานวรรณกรรม การละคร ประติมากรรม จึงทำให้ศิลปะทั้งสามแขนงนี้เจริญก้าวหน้า ทำให้คนเก่งเกิดขึ้นหลายท่านโดยเฉพาะสุนทรภู่ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงเป็นนักปกครองนักรบ “นักธุรกิจ” “ผู้จัดการ” ที่ดีเยี่ยม จึงทรงสนับสนุนการเตรียมกำลังรบเพื่อป้องกันประเทศ ทรงคัดเลือกข้าราชการผู้มีความสามารถสูงทั้งด้านการปกครองและการทหารไปปกครองในภูมิภาค ทรงควบคุมธุรกิจค้าขายอย่างมีประสิทธิภาพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะวัดเก่าและสร้างวัดใหม่ตามศิลปสถาปัตยกรรมและประติมากรรม ตามแบบพระราชนิยม การตกแต่งภายในโบสถ์และวิหารรวมทั้งบริเวณวัดอย่างสวยงาม ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้การศึกษาด้านอาชีวศึกษาและศิลปศึกษาเจริญก้าวหน้า ขณะเดียวกันการศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งคณะผู้เผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเริ่มขยายการสอนในภูมิภาค

เมื่อวัดเจริญรุ่งเรืองจึงทำให้ไม่เพียงแต่การศึกษาของภิกษุ สามเณร ก้าวหน้าขึ้น แต่พระภิกษุก็มีเวลาสอนเด็กและเยาวชนมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สลักตัวหนังสืออันเป็นต้นฉบับแบบฉันทลักษณ์ที่ระเบียงพระอุโบสถวัดพระเชตุพน ให้เป็นรูปฤษีตัดคนเป็นท่าของการนวดแผนโบราณรวมทั้งคำรายาตามแพทย์แผนโบราณ ส่วนที่วัดสุทัศนเทพวรารามทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมศิลปวัตถุไว้มาก จึงเป็นที่ยอมรับกันว่า “วัดพระเชตุพนเป็นมหาวิทยาลัยทางแพทยศาสตร์และเภสัชศาสตร์” “วัดสุทัศนเป็นมหาวิทยาลัยทางศิลปะ โดยเฉพาะด้านประติมากรรม” ทั้งสองแห่งนี้เป็นเสมือนแหล่งศึกษานอกระบบ จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวค่อยๆ เจริญก้าวหน้านับเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดของการจัดการศึกษาแบบคตินิยมเดิมของไทย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทรงริเริ่มและสนับสนุนการจัดการศึกษาในระบบทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาทั่วประเทศ แม้ว่าโครงการการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๐ จะเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ ในโครงสร้างของระบบการศึกษาให้ถือว่าการเรียนการสอนระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาเป็นระดับอุดมศึกษา แต่ยังไม่เป็นระดับมหาวิทยาลัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางแนวทางพระราชดำริว่า การจัดตั้งมหาวิทยาลัยมี ๒ แนวทางคือ แนวทางแรกใช้งบประมาณให้เพียงพอที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัย แต่จะไม่มีเงินเหลือเพื่อใช้จ่ายด้านอื่น แนวทางที่สองจัดตั้งโรงเรียนซึ่งจัดการเรียนการสอนสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา เมื่อถึงเวลาอันควรจึงรวมโรงเรียนเหล่านั้นจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัย

ด้วยเหตุนี้จึงทรงตั้งโรงเรียนราชแพทยาลัย โรงเรียนแผนที่ โรงเรียนเพาะปลูก โรงเรียนมหาดเล็ก โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายเรือ แม้จะทรงมีพระราชปรารภณาที่จะให้มีมหาวิทยาลัยในรัชสมัยของพระองค์ท่าน แต่การพัฒนาตามกำลังงบประมาณตามแนวทางที่ ๒ ของพระราชดำริก็ยังไม่เกิดขึ้น

๓.๓.๑ การพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นทางการ

หากวิเคราะห์แนวพระราชดำริและความสนพระราชหฤทัยในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วพบว่าการพัฒนาการศึกษามี ๓ อย่างคือ อย่างเป็นทางการ การพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นทางการ อย่างที่สอง การพัฒนากิจกรรมที่สร้างเสริมการศึกษาอย่างเป็นทางการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างที่สาม เป็นการพัฒนากิจกรรมการศึกษาเพื่อสนับสนุนพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจซึ่งทรงริเริ่มไว้ สารระของการพัฒนาการศึกษาที่ทรงริเริ่มทั้ง ๓ อย่างมีรายละเอียดโดยสังเขปดังต่อไปนี้

ก) การปรับแผนการศึกษาแห่งชาติและโครงสร้างการบริหารของกระทรวงศึกษาธิการ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๔๕^{๖๓} แผนการศึกษาฉบับที่มุ่งส่งเสริมการศึกษาหลายด้านคือ (ก) ส่งเสริมการพัฒนาการเรียนอาชีพหรืออาชีวศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งการศึกษาเพื่อให้ความรู้ ความสามารถที่จะเข้ารับราชการที่ทรงตั้งกระทรวง ๑๐ กระทรวงแทนระบบจตุสดมภ์ ความจำเป็นในการดำเนินงานดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบอย่างหนึ่งคือทำให้ค่านิยมของคนจำนวนมากต้องการเป็น “เสมียน” ต้องการประกอบอาชีพรับราชการเพียงอย่างเดียว ไม่นิยมกลับไปประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ จึงมีการพยายามที่จะปลูกฝังแนวความคิดที่ว่า “การเป็นชาวนา ชาวสวน หรือคนทำงานอื่นๆ ก็มีเกียรติยศเท่ากับที่จะเป็นพนักงานด้วยปากกาเหมือนกัน”

(ข) การยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น การศึกษาที่จัดกันมาตั้งแต่รัชกาลก่อนยังดำเนินการช้าและมีจำนวนไม่มากพอ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้กล่าวถึงสภาพการศึกษาของไทยในเวลานั้นว่า “ความบกพร่องแห่งการศึกษาของเราในเวลานี้บกพร่องมากที่สุด ทั้งปริมาณและคุณภาพ เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง จำเป็นต้องรีบจัดการศึกษาให้เทียบส่วนพอสมควรกับนานาประเทศที่เจริญ” ในที่สุดจึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสทางการ

๖๓

๖๔

๑. โรงเรียนนายร้อยทหารบก (สวนกุหลาบ)

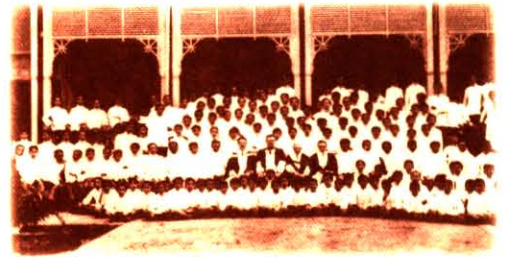
๒. โรงเรียนนายร้อยทหารบก (สวนกุหลาบ)

ข) **ด้านสังคม** พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักดีว่าการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเฉพาะความรู้และสติปัญญานั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ ทรงมีพระราชดำริว่า **“คนถึงจะมีวิชาเป็นบัณฑิตแล้วพิเศษปานใดก็ดี ถ้าไม่เป็นผู้ที่ประพฤติสัมมาจารีตอยู่แล้วจะหวังให้ได้รับความไว้วางใจแห่งอาณาประชาราษฎร์ไม่ได้ไม่...”** หากประมวลพระราชดำริและพระราชประสงค์ที่จะให้การศึกษาเป็นไปตามที่ทรงพระดำริไว้ จะเห็นได้จากพระบรมราชาโชวาทพระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แก่ โรงเรียนมหาดเล็กหรือโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ หรือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเวลาต่อมา โรงเรียนมหาดเล็กหลวงหรือวิชาวุฒิวินิจฉัยในเวลาต่อมา โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนพรานหลวง เป็นต้น ในพระบรมราชาโชวาทจะทรงสั่งสอนครูอาจารย์ให้ตระหนักในอุดมการณ์การศึกษา ครูต้องรับผิดชอบหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน อบรมขัดเกลาให้ศิษย์เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์สอนให้ครบตามหลักสูตร สอนเต็มกำลังสติปัญญา สอนด้วยความเต็มใจ รักเอาใจใส่ และมีเมตตากรุณาต่อศิษย์เสมือนเป็นพ่อแม่ของศิษย์ ส่วนนักเรียนนั้นขอให้เป็นผู้ที่ดี รับฟังคำสั่งสอนอบรมจากครูด้วยความเคารพ ปฏิบัติตามที่ครูสอนและมอบหมายให้ทำทั้งในด้านการเรียนการสอน ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนหรือครูจัดขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้นักเรียนมีคุณสมบัติตามที่กล่าวมาใน ๓.๓.๒ (ก)

ค) **ด้านพลศึกษา** พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้คนไทยมีพละนาถายสมบุรณ์ มีระเบียบ วินัย อดทน มีความสามัคคีในหมู่คณะ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสโมสรกีฬาและให้มีการเล่นกีฬาคตามแบบยุโรปอย่างแพร่หลาย และจริงจังในโรงเรียนต่างๆ โดยเฉพาะในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการส่งเสริมกิจกรรมด้านกีฬา เช่น สร้างห้องพลศึกษาสำหรับนักเรียนและในตอนบ่ายนักเรียนทุกคนจะต้องเลือกเล่นกีฬาอย่างใดอย่างหนึ่ง มีกายบริหาร เทนนิส วายน้ำ เป็นต้น ทั้งยังได้ทรงส่งเสริมกิจการฟุตบอลอย่างจริงจัง ทั้งนี้ถือว่านอกจากสนุกแล้วยังสอนให้มน้ำใจ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย และฝึกให้มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกัน มีการแข่งขันกีฬาประจำปีของโรงเรียนและระหว่างโรงเรียนตามแบบประเทศอังกฤษ ได้พระราชทานถ้วยทอง ถ้วยเงิน ถ้วยน้อย และถ้วยนักรบ เป็นรางวัลให้ผู้ชนะ จนกิจการฟุตบอลเจริญขึ้นและโปรดเกล้าฯ ให้มี **“ทีมชาติ”** เพื่อแข่งขันกับต่างประเทศ

ง) **ด้านอาชีพ** พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงมุ่งแต่เพียงจัดการศึกษาเพื่อให้อ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่ทรงตระหนักถึงความสำคัญ

๑. คณะครูและนักเรียนโรงเรียนราชวิทยาลัย จังหวัดนครบุรี
๒. พระบรมราชาโชวาทพระราชทานอาจารย์ ครู และนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
๓. ภาพฝีพระหัตถ์ ชื่อภาพ “พรวนเก่งใหม่ขอวิชา?” ทรงล้อทีมฟุตบอลกรมเสด็จพรานหลวง รัชกาลพระองค์

๓๑. โรงเรียนเพาะช่าง
๓๒. ทิวทัศน์ของบันไดของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

ของการเรียนรู้วิชาชีพ เช่น การกลึงกรรม ทัศนกรรม และพาณิชย์กรรมด้วย เพราะประเทศชาติจำเป็นต้องมีการแบ่งงานกันทำในสาขาต่างๆ ไม่ใช่มุ่งเข้ารับราชการอย่างเดียว จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนพาณิชย์กรรมในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ และโรงเรียนเพาะช่างในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ เพื่อจูงใจเยาวชนของชาติให้สนใจด้านวิชาชีพ แทนความนิยมในอาชีพข้าราชการ

๓.๓.๓ การพัฒนากิจการเพื่อสนับสนุนพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจที่ทรงริเริ่มไว้

กิจการดังกล่าวมีดังนี้

ก) กิจการที่สนับสนุนประโยชน์ในการปกครอง

ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งภายในและนอกประเทศอยู่เสมอ ได้แก่ การวางแผนเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตยหรือที่เรียกว่า “กบฏ ร.ศ. ๑๓๐” และเหตุการณ์ปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐในประเทศจีน

ระบบการจัดการศึกษาของไทยจึงพยายามปลูกฝังค่านิยมความรักชาติ บ้านเมืองให้กับเยาวชน เพื่อความมั่นคงเป็นปึกแผ่นของประเทศ ทั้งแก่เด็กไทย และเด็กต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทย มีการออกกฎให้โรงเรียนต่างชาติ จะต้องสอนภาษาไทยและจริยธรรม เป็นต้น

ข) กิจการที่ปลูกฝังความเป็นสุภาพบุรุษ

เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่นำมาทดลองใช้กับนักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยในปัจจุบัน) เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนได้พัฒนาทั้งทางร่างกาย สติปัญญาและทางด้านจิตใจไปพร้อมๆ กัน เตรียมที่จะรับภาระต่างๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคตนับเป็นแนวทางของการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการอบรมสั่งสอนความประพฤติเป็นพิเศษ เพราะการปลูกฝังคนให้มีความเข้าใจถึงประโยชน์แห่งกิจการต่างๆ เพื่อให้ชาติมีความมั่นคงนั้นจะต้อง **“ฝึกหัด คัดสอนไปเสียแต่เด็กๆ เพราะเมื่อเติบโตขึ้นเสียแล้วเป็นการยากที่จะฝึกสอนกันได้ เปรียบเหมือนไม้ที่ยังอ่อนเราจะคิดให้เป็นอย่างไรก็ได้...”** นอกจากนี้พระองค์ไม่ทรงต้องการให้เยาวชนของชาติมีลักษณะเป็น **“ตำราเรียนที่เดินได้”** แต่ทรงต้องการที่จะให้เป็น **“สุภาพบุรุษ ชื่อสัตย์สุจริตมีอุปนิสัยใจคอดี”** ด้วย “ฉะนั้นจึงทรงวางหลักการของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ที่ทรงตั้งขึ้นเป็นโรงเรียน ตัวอย่างคือ จะต้องสร้างเด็กหนุ่มที่ยืนชั้นแข็งและสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ เตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่างๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคต”

๓.๔ การทะนุบำรุงพระศาสนา

ขนบธรรมเนียมและประเพณีนิยมการสร้างวัดประจำตระกูลของผู้มีฐานะดีนั้นเป็นสิ่งที่อนุวัตตามระบบพระราชประเพณีของพระมหากษัตริย์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีวัดหลวง วัดราชภัฏร์มากมายในกรุงศรีอยุธยา จนมีคำกล่าวที่ว่า “อยุธยา มีวัดมาก จนไก่บินไม่ตก” นั่นคือในตัวเมืองของเกาะกรุงศรีอยุธยานั้นไก่สามารถบินจากบ้านหลังหนึ่งไปยังอีกหลังได้ เพราะมีทั้งบ้านเรือนของประชาชนและวัดตั้งอยู่อย่างแน่นขนัด ในยุครัตนโกสินทร์ก็เช่นกัน ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประเพณีการสร้างวัดก็ยังมีอยู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักเรื่องการเมืองและความแออัดซึ่งเริ่มจะมีมากขึ้นในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ คงจะทรงกริ่งเกรงว่าหากปล่อยให้ประเพณีสร้างวัดยังคงมีอยู่ต่อไป กรุงเทพฯ ก็จะแออัดมากอย่างกรุงศรีอยุธยา มลภาวะก็จะเกิดขึ้น หากมีภัยจากสงครามบ้านเรือนก็จะยับเยินเหมือน “กรุงแตกครั้งที่สอง” หากมีภัยธรรมชาติ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม หรือโรคระบาดก็จะทำให้ยากลำบากต่อการควบคุมสถานการณ์ไม่ทันแล้วร้ายยิ่งขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความแออัดในพระบรมมหาราชวัง จึงทรงสร้างพระราชวังดุสิตขึ้น ทรงสนับสนุนให้สมเด็จพระปิตุลา สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอย้ายวังจากเกาะรัตนโกสินทร์ออกไปชานเมือง จากนั้นจึงทรงกำหนดพระบรมราโชบายให้ขุดคลองเพื่อการคมนาคมขนส่งในพระนครและเชื่อมโยงกับเมืองใกล้เคียง การขุดคลองนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำดินที่ขุดไปทำถนนสองฝั่งถนนทรงกำหนดให้ปลูกต้นไม้ที่เป็นประเภทเตี้ยตลอดเส้นทาง เช่น ปลูกมะขาม มะขอกกานี จากนั้นก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานเชื่อมสองฝั่งคลองเพื่อเพิ่มความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง ทรงชักชวนให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพาร ข้าราชการและพ่อค้าประชาชนขุดคลอง ทำถนน สร้างสะพานโดยเฉพาะในวาระและเหตุการณ์สำคัญ กรุงเทพฯ จึงมีชื่อคลอง ถนน และสะพานซึ่งแสดงความเป็นมาดังเช่นชื่อสะพานซึ่งขึ้นต้นด้วยเฉลิมเป็นสะพานที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเพื่อทรงเปิดใช้ในงานเฉลิมพระชนมพรรษา ถนนที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างก็มีพระนามของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ คลองก็เช่นกัน จะเห็นว่าคลองหลายแห่งในกรุงเทพฯ มีชื่อบุคคล เช่น คลองหลวงแพ่ง คลองพระยาสุเรนทร์ พระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจมีการสืบต่อในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทำให้นานาชาติยกย่องว่าสภาพแวดล้อมของกรุงเทพฯ ในช่วง ๓ รัชสมัยนี้มีสภาพดีที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

ภาพฝีพระหัตถ์ “นักเรีบนมทศเล็กหลวง” ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์จำหน่ายในงานกุศลงาน พ.ศ. ๒๔๖๖ เพื่อเก็บเงินบำรุงโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

เมื่อเกิดประเพณีนิยมใหม่ตามพระบรมราชาบายและพระราชกรณียกิจ
ในพระบาทสมเด็จพระบรมราชชนกดังกล่าวแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว จึงทรงกำหนดพระบรมราชาบายและพระราชกรณียกิจของพระองค์ให้
สืบเนื่องต่อไป นั่นคือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงเรียนและโรงพยาบาล
ในวันและเหตุการณ์สำคัญของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริวาร ข้าราชการ
พ่อค้า ประชาชน ในส่วนพระองค์ได้ทรงกระทำเป็นแบบอย่างเช่น ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นสถาบันอุดมศึกษาพระราชทานนาม
ว่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ
วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ อันเป็นวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพในพระองค์
เนื่องจากทรงเสียดายระบบการสอนและฝึกอบรมขัดเกล้าเด็กและเยาวชนให้เข้ารับ
ราชการเป็นมหาดเล็ก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
หรือวชิราวุธวิทยาลัยในปัจจุบันเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ทั้งสองสถาบัน
พี่น้องคู่นี้ทรงกำหนดไว้ว่าเป็นการ “สร้างโรงเรียน” ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ครั้งแรกในรัชกาล ในขณะเดียวกันก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทูลเชิญพระบรม
วงศานุวงศ์ที่ทรงเป็นพระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวร่วมกันสร้างโรงพยาบาลเพื่อถวายเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์แด่
สมเด็จพระบรมราชชนกและพระราชทานชื่อว่าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์พร้อมกันนั้น
ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ช่วยกันสร้างสถานเสาวภาคู่กับ
โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติแด่สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินี
นาถ พระบรมราชชนนี

พ.ศ. ๒๔๕๓. เริ่มเปิดโรงเรียนมหาดเล็กหลวง.

วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งได้เริ่มเปิดรับนักเรียนเป็นครั้งแรกในวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง หรือวชิราวุธวิทยาลัยในปัจจุบันเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ทั้งสองสถาบันพี่น้องคู่นี้ทรงกำหนดไว้ว่าเป็นการ “สร้างโรงเรียน” ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาครั้งแรกในรัชกาล ในขณะเดียวกันก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทูลเชิญพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงเป็นพระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวร่วมกันสร้างโรงพยาบาลเพื่อถวายเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์แด่สมเด็จพระบรมราชชนกและพระราชทานชื่อว่าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์พร้อมกันนั้นก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ช่วยกันสร้างสถานเสาวภาคู่กับโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติแด่สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี

๑. ตามพระราชหัตถ์ทรงบันทึกเรื่อง
“เริ่มตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง”
๒. วัดพิชยญาติการาม

พระบรมราชาบายและพระราชกรณียกิจที่ทรงสนับสนุนให้สร้างโรงเรียน
และโรงพยาบาลแทนการสร้างวัดนั้นเป็นคุณูปการต่อวัดซึ่งมีอยู่เดิม เพราะ
โรงพยาบาลเป็นสถานที่ซึ่งภิกษุสามเณรเข้ารับการรักษาเมื่อเกิดอาพาธ ทรง
สนับสนุนให้สร้างโรงเรียนในวัดให้มากขึ้นตามพระบรมราชาบายในสมเด็จพระบรม
ชนกนาถของพระองค์ทำให้ภิกษุได้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระศาสนาและช่วยพัฒนา
ท้องถิ่นรอบวัดและช่วยสังคมของบ้านเมืองอย่างดียิ่ง พระบรมราชาบายที่ช่วย
พัฒนาวัดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเป็น ๒ ประเภท
คือ การสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับวัดที่ยังไม่มีสำนักสอนภิกษุสามเณร
ขึ้น วัดที่มีโรงเรียนเช่นนี้แล้วก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สนับสนุนกิจการให้เจริญ
ก้าวหน้าขึ้น ขณะเดียวกันก็ทรงสนับสนุนให้วัดใช้สถานที่ของวัดเป็นโรงเรียนสอน
ลูกหลานชาวบ้านรอบบริเวณวัด วัดใดมีโรงเรียนแล้วก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ให้ขยายกิจการมากขึ้นและมีมาตรฐานสูงขึ้น ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนก็คือทรงสนับสนุนให้วัดบวรนิเวศวิหารขยายกิจการมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อการศึกษาของคณะสงฆ์ ขณะเดียวกันก็ทรงสนับสนุนให้มหามกุฏราชวิทยาลัยจัดการสอนนักเรียนคือโรงเรียนบวรนิเวศในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้จัดตั้งโรงเรียนสาขาอีก ๔ แห่งที่วัดเทพศิรินทราวาส วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดพิชยญาติการาม และวัดนิเวศน์ธรรมประวัติที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนเหล่านี้จัดการเรียนการสอนนักเรียนได้ผลดีเป็นอันมาก ทำให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธาอย่างมาก เนื่องจากมีภิกษุสามเณรมีความรู้สูง และอนุเคราะห์ลูกหลานชาวบ้านให้ได้รับการศึกษา รายละเอียดบางประการจะได้กล่าวต่อไป

ในด้านการพระศาสนานั้น นอกจากได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่คณะบุคคลในสถานที่ต่างๆ แล้ว ยังทรงพระราชนิพนธ์พระบรมราชาานุกาสนีย์และเทศนาปลุกใจเสือป่า พระบรมราโชวาทส่วนใหญ่จะทรงมีพระราชกระแสในทันทีหลังจากมีผู้กราบบังคมทูลรายงาน ส่วนเทศนาเสือป่าจะมีทั้งที่พระราชทานเป็นพระบรมราโชวาทและที่ทรงพระราชนิพนธ์ ดังนั้นจึงมีพระราชนิพนธ์ที่เป็น "ธรรมเทศนา" บางครั้งทรงใช้นามแฝงว่า "พระรามราชมุนี"^{๓๐} ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้บันทึกไว้ว่าได้รวบรวมพระธรรมเทศนาในสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นเล่ม ต่อมาได้ถวายให้สมเด็จพระราชาครูบวชองค์หนึ่งนำไปอ่านและเมื่ออ่านจบแล้วท่านได้กล่าวไว้ว่า "หาที่ดีท่านไม่ได้เลย" ในหนังสือพระราชนิพนธ์ "พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร" นั้น ได้ทรงนำพุทธภาษิตมาขยายความให้เข้าใจแล้ว จึงพระราชทานพระบรมราชาธิบายให้เข้าใจง่าย นอกจากนี้ยังทรงพระราชนิพนธ์แปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยไว้มาก ที่แพร่หลายมากที่สุดคือบทพาทู ซึ่งทรงแปลและแต่งเป็นวสันตดิถีคำฉันท์ ซึ่งได้เก็บสาระของคำสอนไว้ครบถ้วนพร้อมกับความไพเราะของพระราชนิพนธ์ร้อยกรองอย่างดียิ่ง

๓.๕ การทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอัจฉริยภาพด้านวรรณกรรมและการละครทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษรวมแล้วมี ๑.๒๓๖ เรื่อง ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง สารคดี บันเทิงคดี ซึ่งรวมทั้งบทละครและเบ็ดเตล็ด บทละครนั้นส่วนใหญ่ทรงใช้เป็น "สื่อ" อบรมจิตใจพลเมือง เนื่องจากพระราชนิพนธ์เกือบทุกเรื่องมีคติสอนใจให้เป็นคนดี มีศีลธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต รักเกียรติยศ รักหน้าที่ ปลุกใจให้รักและภักดีต่อสถาบันหลักของบ้านเมืองคือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของคน "กลุ่มใหญ่ของชาติ"

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
มหาราชวรวงศ์
พระมหากษัตริย์แห่งสยาม
สมเด็จพระบรมราชาธิบดี
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ
มหิตลธิราชวโรดมบรมราชาธิราชที่๑๑
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ

หนังสือหลักราชการ

พระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า อยู่หัว
ทรง พระราช นิพนธ์
แต่ พิมพ์ พระ ราชนาน แจก ข้าราชการ
ในการพระราชพิธีทูลเกล้าฯ ถวาย
พระปฐมสมโพธิราช

พระปฐมสมโพธิราช ๒๔๕๗

โรงพิมพ์โสภณพิทยพิมพ์

๓๐. พระราชนิพนธ์ "พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร"

๓๑. พระราชนิพนธ์ "หลักราชการ"

ในส่วนที่เป็น**พระราชดำรัส**นั้นมักจะทรงแถลงพระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจต่างๆ เกี่ยวกับการทะนุบำรุงบ้านเมือง การปกครอง การปรับปรุงการบริหารประเทศ ได้พระราชทานพระราชกระแสให้ชาวไทยมีความสามัคคีพร้อมเพียงกัน ร่วมแรงร่วมใจรรโลงบ้านเมืองให้วัฒนาถาวร ในด้าน**พระบรมราโชวาท**จะพระราชทานคำสอนแก่ข้าราชการ ข้าราชการบริหาร และประชาชนให้เข้าใจและประพฤติตนตามคำสั่งสอนของพระศาสนา โดยเฉพาะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสำหรับชาวพุทธ ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่อง *“หลักราชการ”* ให้ข้าราชการยึดถือเป็นหลักการและแนวปฏิบัติให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับ**นิทานและเรื่องชวนหัว**นั้น นอกจากให้ความบันเทิงแล้ว ก็ทรงสอดแทรกให้ผู้อ่านเฉลียวฉลาด มีไหวพริบ รอบคอบ รู้จักใช้สติปัญญาของตนเอง พระราชนิพนธ์ที่เป็น**บทความ**ลงในหนังสือพิมพ์นั้นทรงมุ่งหมายให้คนไทยรู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทรงปลุกฝังให้คนไทยทราบและฝึกฝนตนเองให้มีจิตวิญญาณเป็นประชาธิปไตย บทพระราชนิพนธ์ที่เป็นบทร้อยกรองนั้นทรงพระราชนิพนธ์ทุกแบบของฉันทลักษณ์ พระราชนิพนธ์ที่เป็น**สารคดี**นั้นทรงมุ่งหมายที่จะให้ความรู้แก่ผู้อ่านทุกแง่มุม เช่น กฎหมาย การปกครอง การเมือง การทหาร ประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยว ภาษา วรรณคดี และศาสนา พระราชนิพนธ์ที่เป็น**พระราชบันทึก** พระราชหัตถเลขาจะทรงบันทึกลักษณะจดหมายเหตุ บางองค์เป็นแบบสั่งราชการ

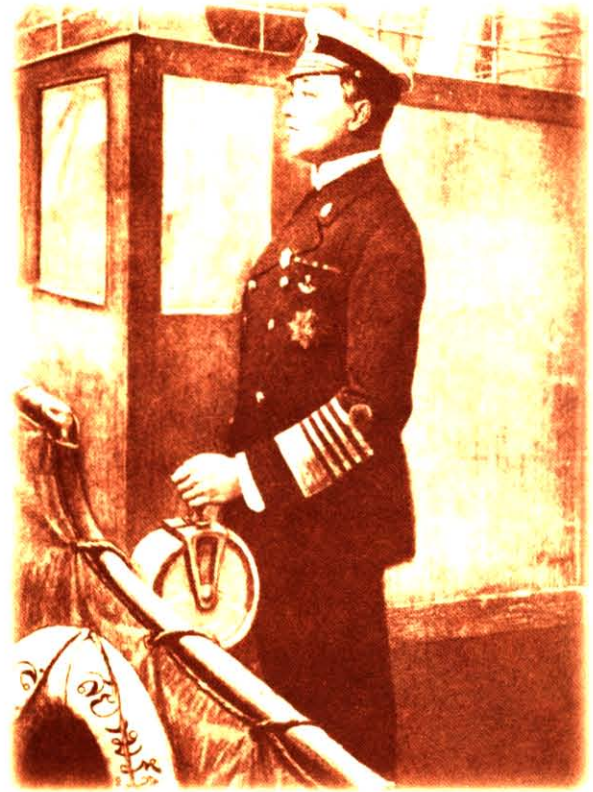
หกพระสมุทสำหรับพระนคร

จากการที่ทรงสนับสนุนการละคร จึงส่งให้มีการพัฒนาด้านดนตรี นาฏศิลป์ และจิตรกรรม เพราะมีฉากประกอบในบทรละคร ทรงตั้งกรมมหรสพเพื่อฟื้นฟูนาฏศิลป์ คีตศิลป์ และดุริยางคศิลป์ อันเป็นศิลปะของชาติ ทั้งนี้ทรงมุ่งหวังให้อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมด้านนี้ให้คงอยู่และยั่งยืน

นอกจากนี้ยังทรงพระกรุณาสนับสนุนให้มี**หอสมุดสำหรับพระนคร** ได้พระราชทานพระดำรัสในการเสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงเปิดหอสมุดสำหรับพระนครตอนหนึ่งแสดงความสำคัญไว้ว่า *“ชาติใดไม่มีหนังสือ ไม่มีค่านาน นับว่าเป็นคนป่า”*

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ทรงริเริ่มคือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คนไทยมีนามสกุล ได้ทรงคิดและพระราชทานนามสกุลจำนวนถึง ๖,๔๖๐ สกุล ได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้พุทธศักราชแทนจุลศักราชและรัตนโกสินทรศก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการเรียกท่อม โมง ยาม เป็นการเรียกตามเวลาในระบบสากล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีค่านำหน้าชื่อคือเด็กชาย เด็กหญิง นาย นางสาว นาง คุณหญิง เป็นต้น แม้จะมีพระราชภารกิจมากมายแต่ก็ทรงบัญญัติศัพท์ใช้เป็นประจำจำนวนมาก เช่น โทรเลข โทรศัพท ธนาคาร บริการ บริษัท จักรยาน ราชนาวิปริณญา เป็นต้น

ส่วนที่สี่ พระบรมราชาไชบายและพระราชกรณียกิจ ที่มีผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

พระบรมฉายาลักษณ์ที่สถิตย์ ณ ทรงเครื่องปกติ
จอมพลเรือ จอมทัพสยาม
ทรงนำสยามวิบุลยชาติ (ประเทศไทย)
เร่งไปสู่ความเจริญทัดเทียมนานาชาติ

การที่จะนำเสนอพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ครบถ้วนทุกประการตามที่ทรงมีพระคุณสมบัติและพระอัจฉริยภาพลักษณะส่วนพระองค์นั้นเป็นงานที่ยากยิ่ง ในส่วนนี้จึงขอแนะนำเสนอบทวิเคราะห์เป็นสองส่วนคือ ส่วนแรกพระบรมราชาไชบายและพระราชกรณียกิจด้านการศึกษาที่มีผลสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน ส่วนที่สองเป็นการนำเสนอพระคุณสมบัติของความเป็นศิษย์และพระราชญาณทัศน์เพื่อนำมายึดเป็นหลักการและแนวปฏิบัติให้เกิดสารประโยชน์แก่ตน แก่สังคม ประเทศชาติ และเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

๔.๑ พระบรมราชาไชบายและพระราชกรณียกิจ ด้านการศึกษาที่มีผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ในส่วนนี้จะนำเสนอผลการวิเคราะห์พระบรมราชาไชบายและพระราชกรณียกิจด้านการศึกษาซึ่งทรงดำเนินงานและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสืบต่อพระบรมราชาบุพการีกับพระราชกรณียกิจซึ่งทรงริเริ่มด้วยพระองค์เอง ข้อมูลที่เสนอส่วนที่เชื่อว่ามีส่วนต่อการจัดการศึกษาในปัจจุบันส่วนปรารภเรื่องดังกล่าวมีดังนี้

๔.๑.๑ การปรับปรุงโครงสร้างบริหารราชการของกระทรวงศึกษาธิการ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารในกระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้เหมาะกับพระบรมราโชวาทและการดำเนินภารกิจให้มีประสิทธิภาพครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕^{๗๑} กำหนดให้มีกรมใหญ่อยู่ ๕ กรม มี (๑) กองบัญชาการ (๒) กรมธรรมการ (๓) กรมสังฆการี (๔) กรมราชบัณฑิต และ (๕) กรมศึกษาธิการ ครั้งที่สองทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มี กรมใหญ่เพียง ๓ กรม คือ กองบัญชาการ กรมศึกษาธิการ และกรมมหาวิทยาลัย ครั้งที่สามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ กำหนดให้มี ๔ กรม ได้แก่ ๑) กองบัญชาการ ๒) กรมธรรมการ ๓) กรมศึกษาธิการ ๔) กรมมหาวิทยาลัย

กระทรวงธรรมการ ถนนจักรเพชร

เหตุที่ทรงปรับปรุงโครงสร้างการบริหารนั้น ผู้เขียนเชื่อว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำความรู้และประสบการณ์ด้านการปกครองของวิชาการทหารรวมทั้งหลักการบริหารและการจัดการมาปรับปรุงการบริหารของกระทรวงศึกษาธิการด้วยการจัดโครงสร้างสายงานการบริหารให้สั้นลง (flat structure) เพื่อความคล่องตัวและรวดเร็วสำหรับการบริหารในแนวตั้ง พร้อมกันนั้นหากใช้อำนาจของการบริหารของหน่วยงานบริหารแต่ระดับสามารถตัดสินใจในการบริหารที่เหมาะสม ลักษณะการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารดังกล่าวนี้ นับได้ว่าเป็นหลักการและแนวปฏิบัติของการบริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพและการจัดการ

งานสำคัญอีกอย่างคือ การประกาศแผนการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๔ มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาให้กว้างขวางออกไปเป็นการศึกษาแห่งชาติ ไม่ใช่มุ่งฝึกคนออกรับราชการดังเช่นระยะเริ่มแรกของการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ระบุดูจุดมุ่งหมายสำคัญให้พลเมืองมีความรู้พื้นฐาน มีความรู้ความสามารถในการประกอบสัมมาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวตามอัธยาศัย มุ่งให้ประชาชนพลเมืองมีโอกาสรับการศึกษาทั่วหน้า ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๖๔ แผนการศึกษาฉบับนี้ได้มีการส่งเสริมให้คนไทยมีโอกาสเรียนตามควรแก่อัธยาศัย เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการได้นำคำกล่าวของบราวน์กวีชาวอังกฤษที่เปรียบเทียบการจัดการศึกษาว่า **“อย่าเพียงสร้างแต่ยักษ์และเทวดา จงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันเถิด”** ต่อมา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานคำอธิบายเพิ่มเติมว่าการสร้างคนธรรมดามากขึ้น ยักษ์และเทวดาก็จะขยายตัวตามเอง นั่นคือทรงเห็นว่าการศึกษาในระดับประถมศึกษามีความสำคัญสูงสุด เมื่อมีผู้จบชั้นประถมศึกษามากขึ้น ก็จะเรียนต่อระดับมัธยมมากขึ้น เมื่อมีผู้จบชั้นมัธยมศึกษา มาก ก็จะศึกษาต่อระดับอุดมศึกษามาก ซึ่งทรงเปรียบเทียบประถมศึกษาเป็นคนที่ไปมัธยมศึกษาเป็นยักษ์ และอุดมศึกษาเป็นเทวดา **“ชาติใดไม่มีหนังสือ ไม่มีตำรานับว่าเป็นคนป่า”** ด้วยเหตุนี้จึงทรงสนับสนุนการศึกษาระดับพื้นฐานให้กว้างขวาง และเตรียมการศึกษาระดับสูงขึ้นให้พร้อมที่จะรับช่วงของการศึกษาระดับต้นให้เพียงพอ ในระยะยาวก็จะมีจำนวนนักเรียนระดับต่างๆ มากขึ้นเป็นลำดับต่อไป

พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนามาตรฐานการศึกษาอีกอย่างหนึ่งซึ่งแสดงพระราชญาณทัศนะในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็คือ การพัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับมัธยมในภูมิภาค นั่นคือหลังจากทรงตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ในกรุงเทพฯ เช่น โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (วชิราวุธวิทยาลัยในปัจจุบัน) โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนพรานหลวง รวมทั้งทรงสนับสนุนโรงเรียนราชินีและโรงเรียนเสาวภา ซึ่งสมเด็จพระบรมราชชนนีของพระองค์ทรงจัดตั้ง เนื่องจากโรงเรียนเหล่านี้เป็นโรงเรียนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและโรงเรียนของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ นับเป็นโรงเรียนเอกชน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จึงได้พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ สนับสนุนให้พัฒนามาตรฐานโรงเรียนของรัฐในกรุงเทพฯ ให้มีมาตรฐานดีเยี่ยม เช่น โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โรงเรียนเทพศิรินทร์ จากนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในภูมิภาค เริ่มด้วยโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในจังหวัดใหญ่ซึ่งมีสำนักงานเทศาภิบาลมณฑลตั้งอยู่ ครั้งนั้นเรียกกันว่าโรงเรียนมัธยมประจำมณฑล หลายโรงเรียนได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานชื่อเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมราชชนก ได้แก่ โรงเรียนที่มีชื่อขึ้นต้นว่า **“เบญจม”** เช่น เบญจมเทพอุทิศที่เพชรบุรี เบญจมราชูทิศที่นครศรีธรรมราช เบญจมหาราชที่อุบลราชธานี ปิยมหาราชาลัยที่นครพนม เบญจมราชรังสฤษดิ์ที่ฉะเชิงเทรา เป็นต้น ต่อมาโรงเรียนเหล่านี้ได้พัฒนาตนเองเป็นโรงเรียนชั้นนำในภูมิภาคตลอดมา เมื่อกระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาด้วยโครงการพัฒนาการศึกษาครั้งใด เช่น โรงเรียนมัธยมแบบประสม (comprehensive school) โรงเรียนเหล่านี้ต่างก็ได้รับคัดเลือกให้ดำเนินการและประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง ทำให้เป็นต้นแบบของการพัฒนามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนมัธยมได้อย่างดี

วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๔๖๔ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๘ หน้า ๒๓

พระราชบัญญัติประถมศึกษา
พุทธศักราช ๒๔๖๔

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระมหากษัตริย์ราชินีนาถ บังคับเป็นกฤษฎีกาจะจัดประถมศึกษาให้แพร่หลาย และให้เจริญยิ่งขึ้นพระราชอาณาเขต และรื้อถอนบทกฎหมายข้อบังคับสำหรับประถมศึกษาวางลงไว้ให้เป็นระเบียบ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

๒

๑. พระราชบัญญัติประถมศึกษา
พุทธศักราช ๒๔๖๔

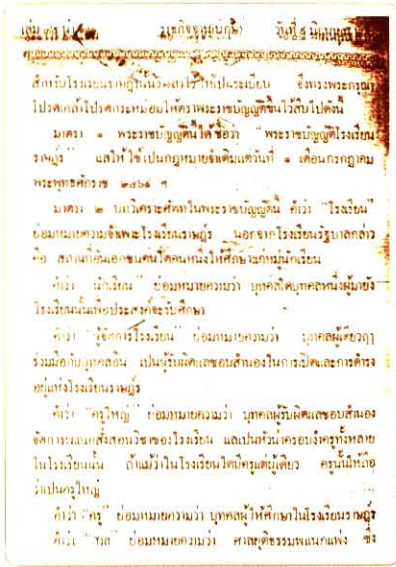
๒. ทรงเครื่องเต็มยศ จอมพล จอมทัพสยาม

๔.๑.๒ การขยายการศึกษาให้แก่ทวยราษฎร์

สืบเนื่องจากพระบรมราชาบายที่ให้ขยายการประถมศึกษาให้กว้างขวาง จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นการศึกษาภาคบังคับแก่เด็กที่มีอายุ ๗ ปีขึ้นไปต้องเรียนหนังสือที่โรงเรียนจนมีอายุ ๑๔ ปีหรือจบการศึกษาชั้นประโยคประถมศึกษา เนื่องจากการศึกษาภาคบังคับเป็นงานใหญ่และสำคัญมาก จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้โครงการศึกษาหรือแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๖๔ จะเห็นว่าเมื่อใดที่รัฐต้องการปรับปรุงการศึกษาอย่างสำคัญจะต้องมีการปรับปรุงและประกาศใช้แผนการศึกษามบับใหม่จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในสวนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงจะต้องตราพระราชบัญญัติเพื่อใช้บังคับเรื่องสำคัญที่เป็นนโยบายหลักดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้เป็นทั้งกุศโลบายและมาตรการซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาวิชาการทหารมาอย่างดี ความรู้และประสบการณ์ที่ได้ทรงศึกษาและทรงงานในกองทัพบกอังกฤษจึงทรงมีแนวพระราชดำริที่จะบริหารงานที่จัดให้มีสายบังคับบัญชาที่ "สั้น" ไม่ใช่สายบังคับบัญชาที่ "ยาว" การจัดการของทหารจึงแบ่งเป็นฝ่ายรบ ฝ่ายเสนาธิการ และฝ่ายส่งกำลังบำรุง แนวพระราชดำรินี้มีผลต่อการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารซึ่งเดิมมี ๕ กรม มาเป็น ๓ กรมคือ กองบัญชาการ กรมศึกษาธิการ และกรมมหาวิทยาลัย และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ เนื่องจากกระทรวงธรรมการเดิมนั้นรวมงานพระศาสนากับการศึกษาอยู่ด้วยกัน เมื่อมีพระราชประสงค์จะพัฒนาการศึกษาให้กว้างขวาง รวดเร็วขึ้น จึงปรับโครงสร้างให้การศึกษาซึ่งกรมศึกษาธิการดูแลให้มีขอบเขตภารกิจ และมีการบริหารงานที่ดีขึ้น ลักษณะของโครงสร้างดังกล่าวนี้ จะเห็นว่า "กรม" ในสมัยนั้นมีขอบเขตภารกิจ และการบริหารงานที่กว้างขวาง

๑๓. ๑๓. พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์
พุทธศักราช ๒๔๖๔

เหมือนกับทบวง เพราะในกรมศึกษาธิการมีกรมต่างๆ ที่เป็น "สมอ" เช่น กรมวิชาการ มี "มือเท้า" ที่ดูแลสถานศึกษาระดับต่างๆ จะเห็นว่าในต่างประเทศ เช่น ออสเตรเลีย มีกระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education) มีกรม (department) ขนาดใหญ่หรือทบวงเพียง ๒ กรมหรือทบวง มีกอง (division) ขนาดใหญ่ระดับกรมดูแลโรงเรียนและงานวิชาการ การที่เมืองไทยเริ่มปฏิรูปการศึกษา

ด้วยการให้กระทรวงศึกษาธิการมีทบวงอยู่ในสังกัด ๓-๔ ทบวงนั้น ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่ได้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว จึงเห็นว่าการจัดโครงสร้างการบริหารกระทรวงศึกษาธิการ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะก้าวหน้าและทันสมัยมาก

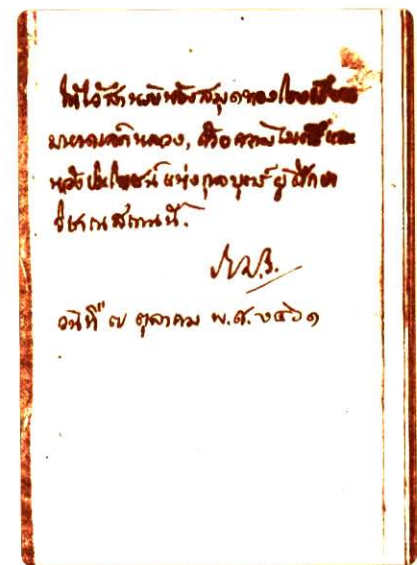
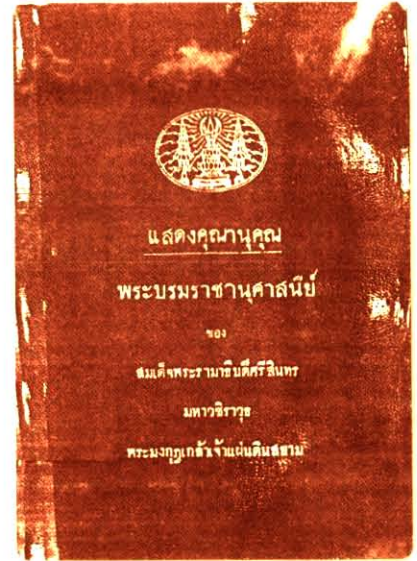
๔.๑.๓ การส่งเสริมให้ร่วมกันรับผิดชอบการจัดการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการแบ่งเบาการจัดการศึกษาในระหว่างเอกชนกับรัฐ และระหว่างหน่วยงานส่วนภูมิภาคกับหน่วยงานในส่วนกลางหรือนครบาล กล่าวคือให้ท้องถิ่นและส่วนภูมิภาครับผิดชอบการจัดการประถมศึกษา ส่วนนครบาลหรือส่วนกลางรับผิดชอบระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ขณะเดียวกันก็ทรงส่งเสริมให้ท้องถิ่นและภูมิภาคมีรายได้เพื่อจัดการศึกษา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดเงินศึกษาพลี^{๓๒} ด้วยการกำหนดให้ชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุระหว่าง ๑๕-๖๐ ปี ต้องเสียเงินบำรุงการศึกษาปีละไม่ต่ำกว่า ๑ บาท แต่ไม่เกินปีละ ๓ บาท ทั้งนี้เพื่อให้ท้องถิ่นมีงบประมาณใช้และมีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน ในท้องถิ่น แนวคิดเรื่องการจัดภาษีเพื่อบำรุงการศึกษานั้น ในระยะหลังๆ มีการจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษา แต่การดำเนินงานไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง จึงไม่ค่อยได้ผลนัก

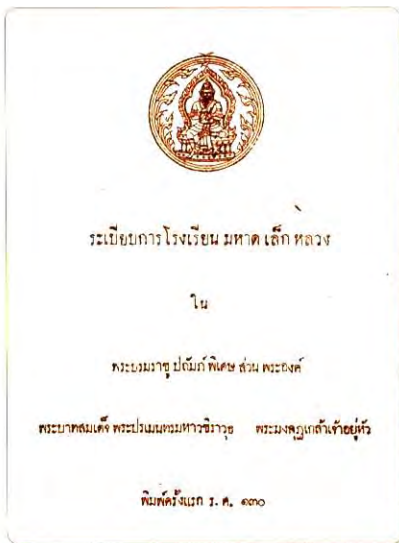
เนื่องจากมีคณะบุคคลและบุคคลสนใจจัดการศึกษาเพื่อเด็กและเยาวชน จึงจัดตั้งโรงเรียนเอกชนขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญและประโยชน์ต่อบ้านเมืองในภาพรวม จึงสนับสนุนให้จัดตั้งโรงเรียนเอกชนเพื่อช่วยรัฐแบ่งเบาภารกิจการศึกษา จึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. ๒๔๖๑ นับเป็นการร่วมรับผิดชอบด้วยการแบ่งแรงกันจัดการศึกษาระหว่างภาครัฐและเอกชนเป็นอย่างดี นโยบายเช่นนี้ยังมีอยู่จนถึงปัจจุบัน

๔.๑.๔ การจัดการศึกษาให้มีการผสมผสานระหว่างความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ

เนื่องจากทรงเห็นความสำคัญของการพัฒนาคนให้เป็นคนและพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์แม้จะทรงประกาศให้ผู้รับผิดชอบการศึกษาสอนและอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีทั้งความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดตาม “จรรยาบรรณวิชาชีพ”

๓๑, ๓๒. พระราชบัณฑิต “แสดงคุณานุคุณ พระบรมราชานุสาสนีย์” และถวายพระราชหัตถ์ ทรงส่งพระบรมนามาภิไธยพระราชมานู เบญจพระราชาธิบดีเส็นนี้แก่ ที่ตั้งสมุดโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (วชิราวุธวิทยาลัย)

๕๖

๑. โรงเรียนราชินีบูรณะ จังหวัดนครปฐม
๒. ระเบียบการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์จะมีเรื่องซึ่งเกี่ยวข้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพครูอย่างชัดเจน จึงกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำเรื่องการผสมผสานระหว่าง ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครูสืบทอดต่อจากสมเด็จพระบรมราชชนก แต่พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระองค์มีรายละเอียดมากขึ้นและทรงเป็นการปฏิบัติตามที่รับสั่ง ตลอดจนทรงกำกับติดตามและนิเทศครูโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์อยู่เสมอ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าก็ทรงมุ่งมั่นที่จะจัดการศึกษาด้วยพระองค์เองให้ได้ผลดี เพื่อทดลองและพัฒนาครูกับให้เป็นตัวอย่างให้โรงเรียนและผู้รับผิดชอบการบริหารการศึกษาได้เห็นต้นแบบที่ดี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์หลายโรงทั้งส่วนพระองค์และในพระบรมราชินูปถัมภ์ของสมเด็จพระบรมราชชนนีของพระองค์ ได้แก่ โรงเรียนมหาดเล็กหรือโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงเรียนมหาดเล็กหลวง โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนพรานหลวง โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ โรงเรียนที่อยู่ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้แก่ โรงเรียนราชินี โรงเรียนเสาวภาที่กรุงเทพฯ โรงเรียนราชินีบูรณะที่จังหวัดนครปฐม โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนวิเชียรมาตุที่จังหวัดตรัง เป็นต้น การที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนของพระองค์ก็เพราะมีพระราชประสงค์จะ**สาธิตการบริหารงานและการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ** ในส่วนนี้ผู้เขียนตั้งใจหยิบยกมาแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มและทรงจัดการ **“โรงเรียนสาธิต”** เป็นพระองค์แรกและครั้งแรกของเมืองไทยที่กล่าวเช่นนี้เพราะทรงมีพระราชบันทึก

พระราชทานแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการเกี่ยวกับการจัดการของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงหรือวชิราวุธวิทยาลัย
ตั้งสำเนาพระราชบันทึก ซึ่งอัญเชิญมาไว้ด้วย

คำแปลพระราชบันทึก

ข้าส่งข้อความนี้มาเพื่อให้เสนาบดีและปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการอ่าน ข้าได้ขีดเส้นแดง
ได้ข้อความบางตอน คือตอนที่ถูกใจข้าและตอนที่แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งในเรื่องที่ข้ารู้สึกตลอดมา

ระบบการศึกษาและกฎเกณฑ์ทั้งหลาย ตลอดจนหลักสูตร แท้จริงทำให้เปลืองกระดาษไปเปล่าๆ
ยิ่งกว่านั้น คือ **เปลืองเวลาด้วย** ถ้าไม่ทำให้ประชาชนเป็นอย่างที่เราต้องการสำหรับประเทศของเราได้
เป็นผลสำเร็จ ข้าไม่หมายความว่าอะไรดีสำหรับอังกฤษจะต้องดีสำหรับเมืองไทยด้วย ตรงกันข้าม ถ้าจะ
เอาวิธีการของคนอังกฤษมาใช้ทั้งดุ้นโดยไม่มีการดัดแปลง ก็จะเป็นการผิดพลาดอย่างมหันต์ แต่บันทึกนี้
อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความคิดอะไรบ้าง

สำหรับโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ข้าไม่เป็นห่วงการปั้นนักเรียนชั้นมัธยมให้เป็นเทวดาเหมือน
กันหมดทุกคน ได้คะแนนกันคนละหลายพันคะแนน เท่าการสร้างเด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็งและสะอาด
ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่างๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคต ข้าไม่ต้องการนักเรียน
ตัวอย่างที่สอปลได้คะแนนชั้นเกียรตินิยมทุกๆ ครั้ง ข้าไม่ต้องการตำราเรียนที่เดินได้ ที่ข้าอยากได้นั้น
คือเยาวชนที่เป็น**สุภาพบุรุษ** ชื่อสัตย์สุจริต มีอุปนิสัยใจคอดี และข้าจะไม่โคกเคड़ाเลย ถ้าเจ้ามา
รายงานมาว่า เด็กคนหนึ่งเขียนหนังสือไม่คล่อง คิดเลขเศษซ้อนไม่เป็นและไม่รู้วิชาเรขาคณิตเลย ถ้าข้ารู้ว่า
เด็กคนนั้นได้ศึกษาพอที่จะรู้ว่าความเป็นลูกผู้ชายคืออะไร และขี้แฉะคืออะไร ข้าไม่อยากจะยิน "**คนฉลาด**"
บ่นอีกว่า **ปัญญาท่วมหัว เอาตัวไม่รอด** สิ่งที่ข้าต้องการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงคือ ให้การศึกษา
เป็นเครื่องหมายทำให้เด็กเป็นเยาวชนที่น่ารัก และเป็นพลเมืองดี ไม่ใช่ทำลายบุคลิกภาพเสียหมดโดย
บรรทุกหลักสูตรและระบบการต่างๆ ลงไป ข้าต้องการให้การศึกษาเป็นสิ่งที่งดงาม จนทำให้เด็กที่ออกไป
แล้วพวกเขากลับมาคิดถึงในวันข้างหน้าด้วยความภาคภูมิใจ ขออย่าเอาโรงเรียนของข้าไปเปรียบกับ
โรงเรียนอื่น เพราะมีจุดหมายต่างกัน ถ้าข้าอยากจะได้โรงเรียนธรรมดาเพียงหลังหนึ่ง สร้างเป็น
โรงเรียนไปมาจะไม่ดีกว่าหรือ จะสร้างโรงเรียนกินนอนขึ้นมาทำไม

ที่ข้ากล่าวมานี้จะเข้ากันได้กับระบบการศึกษาของเจ้าหรือไม่ก็ตาม ถ้าเข้ากันได้ข้าก็ดีใจ
แต่ถ้าเข้ากันไม่ได้ ก็ขอให้วิธีการของข้าได้รับการพิจารณาดำเนินการโดยยุติธรรมด้วย อย่าได้พยายาม
บังคับให้ครูของข้าทำตามข้อไขของเจ้า ให้ทำตามข้อไขของข้าเถิด เพราะกีฬาประเภทนี้ ข้าคิดให้เขา
เล่น และข้าเองจะเป็นผู้ให้ถ้วยรางวัล

หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล แปล

๔.๑.๕ แนวพระราชดำริที่จะจัดการศึกษาให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพของบ้านเมือง

แม้จะทรงเห็นว่าการจัดการศึกษาในระบบ public school ของอังกฤษมีคุณภาพดียิ่ง แต่ก็ทรงเห็นว่าการศึกษาแบบนั้น “แพงมาก” ที่ทรงจัดตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์เพราะทรงมีพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ที่จะทรงทดลองและพัฒนาเด็กและเยาวชนตามแนวพระราชดำริและพระราชประสงค์ อย่างไรก็ตามก็ตีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงทอดทิ้งการดำเนินงานของโรงเรียนรัฐบาลซึ่งจัดการได้ด้วยดีมาก เช่น โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยและโรงเรียนเทพศิรินทร์ เป็นต้น ดังนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาในภูมิภาคเรียกโรงเรียนมัธยมตัวอย่างในมณฑลต่างๆ ในการนี้ได้ทรงพระอนุสรณ์คำนึงพระราชประสงค์ในสมเด็จพระบรมชนกนาถที่โปรดเกล้าฯ ให้ขยายการศึกษาสู่ภูมิภาค โรงเรียนเหล่านี้จะได้รับพระราชทานชื่อขึ้นต้นด้วยเบญจมาชุกติในจังหวัดราชบุรี จังหวัดอุดรธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช โรงเรียนเบญจมาหาราชที่จังหวัดอุบลราชธานี โรงเรียนปิยมหาราชาลัยที่จังหวัดนครพนม โรงเรียนเบญจมาเทพอุทิศที่จังหวัดเพชรบุรี โรงเรียนเบญจมาหาราชรังสฤษดิ์ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น

“ศึกษา” โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

โรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งจัดในภูมิภาคดังกล่าวข้างต้นเป็นโรงเรียนคุณภาพดี เป็นต้นแบบการจัดโรงเรียนดี ต่อมาเมื่อกระทรวงศึกษาธิการริเริ่มโครงการใหม่ในภูมิภาค เช่น โรงเรียนมัธยมแบบประสม (comprehensive secondary school) ก็ได้เลือกโรงเรียนเหล่านี้เป็นโรงเรียนทดลองเพื่อนำร่องการจัดการศึกษาแบบใหม่ให้โรงเรียนศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนของตน

สำหรับการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาคือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ในต่างประเทศเพราะทรงศึกษาที่มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด (Oxford) นอกจากนั้นได้เสด็จทอดพระเนตรมหาวิทยาลัยโตเกียว (Tokyo Imperial University) รวมทั้งมหาวิทยาลัยเก่าซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังที่สหรัฐอเมริกา ได้แก่ มหาวิทยาลัย Harvard และมหาวิทยาลัย Cornell เป็นต้น เจ้าพระยาธรรมาศกัณฑ์มนตรี^{๗๓} อดีตผู้รั้งผู้บัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อดีตเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการได้เขียนบทความลงในหนังสือ **มหาวิทยาลัย** ซึ่งสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ส.จ.ม.) เป็นผู้จัดพิมพ์ในหัวข้อเมืองมหาวิทยาลัยว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราช

ปณิธานอันแรงกล้าที่จะให้การจัดการศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นแบบมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด (Oxford) และมหาวิทยาลัย Cambridge แต่ทรงเห็นว่า (๑) ต้องใช้งบประมาณมาก (๒) เมืองไทยยังไม่มี public school เพียงพอ แต่การจะรื้อรชกซ้่าจะให้พร้อมเสียก่อนแล้วค่อยจัดก็ไม่เป็นการสมควร ดังนั้นจึงทรงชี้แนะว่าให้จัดแบบมหาวิทยาลัยทั่วไปก่อน การพระราชทานพระราชกระแสเช่นนี้ก็พอเข้าใจได้ว่าสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงเห็นความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องตั้งมหาวิทยาลัยโดยไม่ชักช้า แล้วค่อยพัฒนามหาวิทยาลัยเข้าสู่ระบบที่พึงประสงค์ในโอกาสต่อไป นับว่าทรงผสมผสานพระราชดำริและพระบรมราชปณิธาน* ในสมเด็จพระบรมราชชนกและของพระองค์เอง นั่นคือจัดตั้งมหาวิทยาลัยให้ได้ แล้วค่อยพัฒนามาตรฐานให้สูงขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับโรงเรียนแบบ public school นั้น หากเอกชนจัดทำได้ก็คงจะค่อยๆ เพิ่มขึ้น แต่ในทางปฏิบัติที่มีความเป็นไปได้ก็คือ การจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งมีมาตรฐานดีแบบโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยและโรงเรียนเทพศิรินทร์

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าโรงเรียนมัธยมที่ได้รับพระราชทานชื่อดังกล่าวเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าเป็นโรงเรียนชั้นนำ นอกจากนั้นยังมีโรงเรียนอื่นทั่วไปกรุงเทพและต่างจังหวัดที่จัดการได้มาตรฐานดี สามารถแข่งขันกับโรงเรียนเทพศิรินทร์ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยได้ เช่น โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาในกรุงเทพฯ ในต่างจังหวัดมีโรงเรียนนครสวรรค์ ที่จังหวัดนครสวรรค์ โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัยที่จังหวัดสงขลา โรงเรียนขอนแก่นวิทยาลัยที่จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

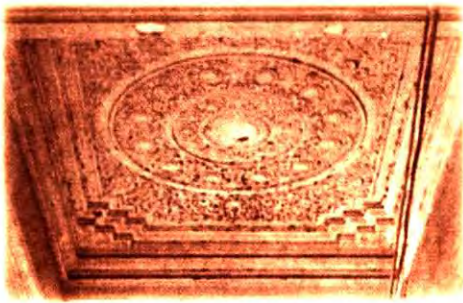
เนื่องจากทรงทราบเป็นอย่างดีว่าสมเด็จพระบรมชนกนาถทรงมีพระบรมราชประสงค์ที่จะให้มีมหาวิทยาลัยในรัชสมัยของพระองค์แต่มีข้อขัดข้อง โดยเฉพาะด้านงบประมาณทำให้ยังไม่สามารถจัดตั้งได้ นอกจากนั้นก็ทรงทราบพระราชประสงค์ในสมเด็จพระบรมชนกนาถเกี่ยวกับการจัดการศึกษาว่าโรงเรียนครู และพ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องสอนและอบรมขัดเกลาให้ศิษย์หรือลูกหลานเป็นผู้มีความรู้ คุณธรรม และจริยธรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เคยมีพระราชดำรัสในวันเสด็จพระราชดำเนินทรงก่อพระฤกษ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า^{๑๔} จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมิใช่เป็นเพียงมหาวิทยาลัยแต่เป็นพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันยิ่งใหญ่และถาวร... จะอยู่คู่เมืองไทยไม่มีวันเสื่อมสูญด้วยเหตุนี้ตึกบัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงมีการออกแบบให้มีลายปูนปั้นที่แสดงวิวัฒนาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวคือมีลายปูนปั้นเป็น

๑๓. ตึกเมี้ยนฤกษ์ โรงเรียนเทพศิรินทร์
๑๔. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ สถาปนากองการกรมการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบังคมทูลพระกรุณาในการเสด็จทรง เสด็จเสด็จพระฤกษ์ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๕

* ศาสตราจารย์ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้ให้ความหมายของความต้องการว่ามี ๓ ระดับ คือ ความต้องการอันจำเป็น หรือ basic needs, ความต้องการระดับสูงขึ้น ใช้ภาษาอังกฤษว่า wants ระดับสูงสุดคือ ความปรารถนาตรงกับคำ desire

อาร์มแผ่นดินในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่หน้าบันของมุขเล็กด้านทิศเหนือ ส่วนหน้าบันใหญ่ทั้งทิศเหนือและทิศใต้มีลายปูนปั้นรูปครุฑประดับจักรและตรีอันเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อพิจารณาว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางศิลาพระฤกษ์ที่ตึกบัญชาการแล้วก็มีความหมายว่าสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงสร้างตึกบัญชาการซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเป็นการเชิดชูพระบรมราชวงศ์จักรี^๔ นอกจากนี้ที่หน้าบันของอาคารปีกด้านซ้ายและขวา (หันหน้าไปทิศเหนือ) มีลายปูนปั้นรูปครุฑซึ่งเป็นหัวหน้าเทพที่ทำงานรับใช้พระนารายณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ของโรงเรียนมหาดเล็กซึ่งเป็นบูรพสถาบันของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้าบันของอาคารที่เป็นมุขใหญ่ตรงกลางมีลายปูนปั้นเป็นรูปครุฑ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของข้าราชการ หมายถึง โรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ กล่าวอีกนัยหนึ่งหน้าบันที่ลายปูนปั้นดังกล่าวนี้เป็นการแสดงวิวัฒนาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งได้รับพระราชทานกำเนิดเป็นสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ ต่อมาสมเด็จพระปิยมหาราชได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมหาดเล็กเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๕ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นสถาบันอุดมศึกษาพระราชทานนามว่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ เป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔

ลายปูนปั้นเป็นรูปดอกบัว
ตึกบัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตึกบัญชาการไม่เพียงแสดงประวัติความเป็นมาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ลายปูนปั้นที่เพดานในอาคารเป็นภาพดอกบัวมี ทั้งบัวหลวงและบัวสาย รวมทั้งดอกมะเขือ ลายมกรคาบนาค ลายเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนและเตือนชาวจุฬาฯ ให้สำนึกในพระบรมราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมุ่งหวังจะให้บัณฑิตและจุฬาบัณฑิตเป็นผู้มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม เพราะดอกบัวมีหลายสี หลากพันธุ์ เหมือนบัณฑิตมาจากหลายครอบครัว พื้นฐานส่วนตัวแตกต่างกัน บัวเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาหมายถึงปัญญาหรือที่รู้จักกันทั่วไปว่าบัว ๔ เหล่า นั่นคืออาจารย์มีหน้าที่สอนให้บัณฑิตเป็นบัวเหนือน้ำ และบัวบาน ส่วนดอกมะเขือเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงว่าศิษย์ต้องตั้งใจเรียนด้วยความนอบน้อมถ่อมตน อดทนที่จะเรียนรู้ มกรเป็นสัญลักษณ์ของอวิชา นั่นหมายความว่าบัณฑิตต้องระมัดระวังในการเรียนและการวางตัว หากไม่ระมัดระวังจะถูกอวิชากลืนจะสออบตกแบบข้าชั้นแก้ตัวหรือตกออก

ภาพต้นแบบตึกบัญชาการ
โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สิ่งสำคัญอย่างยิ่งอย่างหนึ่งคือ^{๗๖} ลายปูนปั้นดูจากภายนอกจะเป็น ประติมากรรมและสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัย ลายปูนปั้นในอาคารจะมีแบบสุโขทัย อยู่ส่วนมาก มีประติมากรรมแบบอยุธยามากขึ้นอีกหน่อยและที่มากที่สุดคือ ประติมากรรมแบบรัตนโกสินทร์ ประติมากรที่ศึกษาลายปูนปั้นของตึกบัญชาการ แล้ว อธิบายว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคงจะทรงมุ่งหวังจะแสดงให้เห็นว่าเมืองไทยมีวิวัฒนาการทางศิลปและอารยธรรมที่ยาวนาน นับตั้งแต่สุโขทัยถึง อยุธยาและรัตนโกสินทร์ ส่วนที่รัตนโกสินทร์มีมากที่สุดแสดงความเจริญมากกว่ายุคอื่น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะรัตนโกสินทร์มีมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ ที่สุดของการพัฒนาบ้านเมือง

เรื่องที่น่าเสนอข้างต้น คงเป็นนิทัศน์อุทาหรณ์ให้เห็นพระปรีชาสามารถ และพระราชญาณทัศน์ส่วนหนึ่งในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกิดจาก พระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจซึ่งยังคงมีผลงานการจัดการศึกษาในเวลา ต่อมาจนถึงปัจจุบัน

๔.๒ ศักดิ์ และ พระราชญาณทัศน์

ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง เป็น philosopher king นั่นคือทรงมีความรู้ความคิดและจินตนาการที่ลุ่มลึก กว้างขวาง กว้างไกล จึงทำให้พระบรมราโชบาย พระราชดำริและพระราชกรณียกิจ มีผลในเชิงปฏิบัติการทั้งในรัชสมัยของพระองค์และในเวลาต่อมา ในลักษณะ เช่นนั้นหากจะกล่าวไปก็คือผู้มีความรู้ดีและผู้มองเห็นการณ์ไกล หากกล่าวใน ลักษณะวิชาการ ก็คือ ศักดิ์และพระราชญาณทัศน์ พระบาทสมเด็จพระ- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระคุณลักษณะดังกล่าวในพระองค์เองอย่างบริบูรณ์ ดังจะกล่าวต่อไป

๔.๒.๑ ศีกษิต

หมายถึงผู้รู้ ผู้ที่ซัดเกล้าตนเองดีแล้ว ในที่นี้ขอเสนอความหมายผู้รู้ทั้งแบบไทย และแบบฝรั่ง ในด้านความคิดและประเพณีที่ปฏิบัติในเมืองไทย จะพบว่า บรรพบุรุษของเราสั่งสอนอบรมลูกหลานให้ยึดและปฏิบัติตามหลักของหัวใจ นักปราชญ์อันได้แก่ สุ จี ปุ ลิ คำนี้ย่อมาจาก สุดคือการฟัง จินตคือการคิด ปุจณา คือการถาม และลิขิตคือการจดไว้ หลักการทั้งสี่นี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบและปฏิบัติพระองค์อย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ระหว่างทรงศึกษาที่อังกฤษ และทรงศึกษาดูงานทวีปยุโรป อเมริกาและประเทศญี่ปุ่น

ในส่วนที่เป็นภูมิปัญญาต่างประเทศ หากพิจารณาหลักและแนวปฏิบัติ ของต่างชาติเกี่ยวกับคุณสมบัติการอบรมและซัดเกล้าของผู้มีความรู้ดีหรือ educated person ซึ่งพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้ทรงใช้คำศึกษิต คุณลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย

ก. ความสามารถใช้งานได้ดี (correct use of language)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้เพียงแต่ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านใช้ภาษาได้อย่างถูกต้อง แต่ทรงรอบรู้และเจนจัดด้านการใช้ภาษาที่ ไพเราะงดงามหรือที่ภาษาอังกฤษว่า master of language การที่ทรงใช้ภาษา อย่างชัดเจน สละสลวยงดงามดังปรากฏในวรรณกรรม พระราชดำริ พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท และหนังสือที่ทรงพระราชนิพนธ์ ดังที่ทรงได้รับความจงรักภักดีและเฉลิมพระเกียรติยศด้วยการถวายพระราชสมัญญานามาก็โดยสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ทรงมีพระปรีชาสามารถทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ส่วน ภาษาอังกฤษนั้นเป็นระดับ King's English

ข. มีกริยาดี (good manners)

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้กล่าวถึงพระอุปนิสัยส่วนพระองค์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงพระเยาว์ว่าเรียบร้อย เหมือน ผ้าพับไว้ ระหว่างทรงศึกษาอยู่ที่อังกฤษนั้น พระอาจารย์และผู้บริหารสถานศึกษาที่ ทรงศึกษาอยู่ล้วนลงความเห็นาทรงเป็นสุภาพบุรุษ ในความหมายที่ถูกต้องดีที่สุดใน "...gentleman in the best sense of the word..." เมื่อครั้งยังเสด็จพระราชดำเนิน นิวัตพระนครหลังสำเร็จการศึกษาจากอังกฤษ ในครั้งนั้นได้ทรงพระราชดำเนินไป ที่สหรัฐอเมริกาด้วย หนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทมส์ (New York Times) ได้ตีพิมพ์

ทรงฉายร่วมกับ
นายวิทย์โท หลวงสรสิทธิยานุการ (ขุน อัครโยธิน)
และนายพันโท พระบวรราชวิธานุสิขุ (อภัย สุกมิตร์)
ราชองครักษ์ประจำพระองค์

ทรงแสดงเป็น "นายมัน ปิ่นขาว" ชาวป่า
ในละครเรื่อง พระร่วง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓

ง. รู้จักคิดวิเคราะห์ (reflective thinking)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอุปนิสัย เยือกเย็น สุขุม รอบคอบตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ กล่าวอย่างภาษาสามัญว่าช่างคิด มีความสามารถเชิงวิเคราะห์ด้วยเหตุผล รู้อดีต ปัจจุบันและคาดการณ์อนาคตได้อย่างน่าพิศวง หากพิจารณาสองกรณีที่เกิดขึ้นจะเห็นพระราชญาณทัศน์ใน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวค่อนข้างชัดเจน กรณีแรก พระบรมราชาบายที่นำประเทศร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งกับพระราชวิจารณ์ญาณซึ่งทรงคาดการณ์และแก้ปัญหาซึ่งฝรั่งเศสบีบบังคับไม่ให้ตั้งกองกำลังที่ขอบเขตพระราชอาณาจักร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงอันตรายที่เวียดนามมักมีเรื่องปะทะทางทหารกับไทยเพราะลาวและกัมพูชาขึ้นอยู่กับไทย เมื่อเกิดปัญหาเวียดนามกับลาว ปัญหาเวียดนามกับกัมพูชาล้วนมีผลกระทบต่อความมั่นคงของไทย พระราชดำริและการคาดการณ์นี้ปรากฏในพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องหัวใจนี้กรบ ในบทละครนี้มีตัวละครสนทนากันว่า "พวกพ้องเข่าบอกข่าวมาจากกรุงเทพฯ เขาว่าได้ข่าวลับมาจากช่องฮอยว่าทางโน้นเตรียมการพร้อมแล้ว" คนทั่วไปไม่ค่อยทราบว่าช่องฮอยอยู่ที่ไหน ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่นมาลากุล ได้กล่าวว่าได้อ่านบทละครพระราชนิพนธ์ภาษาอังกฤษเรื่อง "เดอะ ลอคัสต์" (The Locust) ซึ่งทรงแปลจากบทละครภาษาฝรั่งเศส เรื่อง "เลสโซเตอเรลล์" (Les Sauterelles) มีความว่า "อาณาจักรมั่งกรทอง" ของฝรั่งเศสในตะวันออกไกล แบ่งเป็น ๓ แคว้น คือ แม่น้ำเขียว ภูเขาสูง และช่องฮอย ความหมายของ ๓ แคว้น คือ แม่น้ำเขียว คือ กัมพูชา ภูเขาสูงคือลาว ช่องฮอย คือ เวียดนาม ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เขียนไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบได้อย่างไรว่าจะมีภัยคุกคามจากช่องฮอยดังที่ทรงคาดการณ์ไว้ในพระราชนิพนธ์ที่ทรงไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖

ที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรอบรู้เรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การทหาร และประวัติศาสตร์อย่างดี ทำให้ทรงมีข้อมูลที่เป็นฐานความคิดให้ทรงวิเคราะห์และคาดการณ์ได้อย่างถูกต้องอย่างน่าพิศวง

๔.๒.๕ เป็นผู้เจริญงอกงามอยู่เสมอ (growth)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอุปนิสัย ซึ่งเป็นหัวใจนักปราชญ์ด้วยการศึกษาดด้วยพระองค์เอง ทรงเสวนากับนักปราชญ์ราชบัณฑิต

ชาวไทยและต่างประเทศ ตลอดจนทรงสนทนาและรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน จึงทรงเป็นต้นแบบด้านการศึกษตลอดชีวิต (lifelong education)

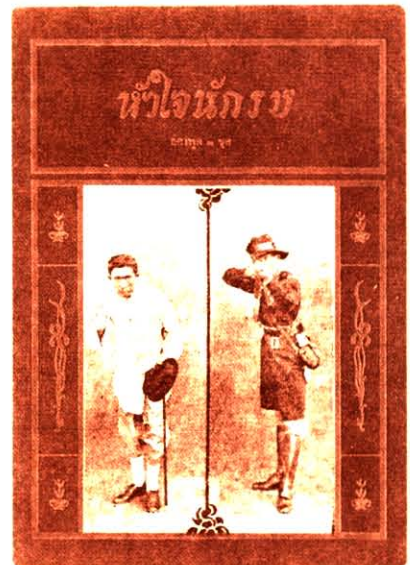
๔.๒.๖ เป็นผู้แปลความคิดเป็นการกระทำ (put thought into action)

หากจะศึกษาพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงแปลความคิดเป็นการกระทำแล้วจะมีอยู่มากมาย ที่เห็นเด่นชัด คือ การทรงตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อจะได้นำพระราชดำริเป็นการปฏิบัติ ดังพระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษที่ได้พระราชทานแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เจ้าพระยาสมเด็จสุนทรราชอิทธิ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) เกี่ยวกับจัดการศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงว่าพระองค์ทรงหาที่จะให้นักเรียนพัฒนาตนเองครบถ้วน และใช้แต่เรียนรู้ทางวิชาการเพียงอย่างเดียว พระราชหัตถเลขาของกษัตริย์แสดงให้เห็นชัดเจนว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งมั่นที่จะนำพระราชดำริไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง

การนำภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาต่างประเทศมาวิเคราะห์ความเป็นปราชญ์หรือศึกษิตในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวข้างต้นยืนยันได้ว่าทรงเป็นปราชญ์หรือศึกษิตอย่างแท้จริง ควรที่คนไทยทุกหมู่และทุกวัยน้อมนำพระบรมราชาบาย พระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรของพระองค์มาประยุกต์และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รับอย่างดีที่สุดเท่าที่กระทำได้

หากพิจารณาหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนให้ชาวพุทธปฏิบัติ จะเห็นว่าล้วนแต่นำหิตานุหิตประโยชน์แก่ผู้ศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ทั้งสิ้น สำหรับผู้ที่ผู้นำชุมชนหรือระดับชาติและระดับโลกยังต้องพิจารณาหลักการมาปฏิบัติอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามมนุษย์มีอยู่ในฐานะบุคคลและเป็นสมาชิกของชุมชนประเทศชาติและสังคมโลก บุคคลผู้สำเร็จในการทำงานที่อย่างมั่นคงจะต้องพิจารณาตนเองในฐานะบุคคลให้ดีที่สุดเท่าที่ฐานะของตนเองมีและเป็นอยู่ จากนั้นจึงพิจารณาเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ของชาติบ้านเมือง และของสังคมโลก

การที่บุคคลมีความรู้ความสามารถในการมองการณ์ไกล ก็ต้องรู้ดีดปัจจุบันและอนาคต ด้วยเหตุนี้จึงขอแนะนำผู้ทรงคุณวุฒิและมีภูมิธรรมสูงตามหลักการของพระพุทธองค์มาวิเคราะห์ คือ สัปบุริสธรรม คือ ธรรมเหมาะสำหรับสอนให้เป็นคนดีหรือคนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์ หลักการ มี ๗ ข้อได้แก่

พระราชนิพนธ์ เรื่อง หัวใจนักปราชญ์

๑., ๒., ๓., ๔. สายพระราชหัตถ์ภาษาอังกฤษ
พระราชทานเสนาบดีและปลัดทูลฉลอง
กระทรวงธรรมการ เรื่องแนวพระราชดำริ
ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

Note

I recommend this article to the notice of the Minister of Education and the Under-Secretary. I have marked certain passages in red, because some of them impress me, and others strike very clearly what I have felt all along.

All systems and rules and syllabus are really so much waste paper, and more still - waste of time if they do not succeed in producing the sort of citizen we want for our country. I do not say that what applies to England will equally apply to Siam. On the contrary it would be a very grave mistake to adopt English methods in toto without alteration, but the article may give me some fine ideas.

๑

In the Royal Page College, what I want is not so much to turn out model boys, all of the same standard all Indian "model boys" - but to turn out thousands of men each, so to turn out efficient young men - young men who will be physically and morally clean, and who will be looking forward keenly to take up whatever burden the future may lay upon them. - I do not want a monument of learning. The least of all open schools, with flying columns. I do not want a walking school boy, that I could see just ready young men, honest, truthful, clean in habits and thoughts; and I would not break my heart about

๒

I look back upon school life as something peculiarly pleasant & have passed through. My college is not to be compared to other schools, where the rule is different. If I had wanted just the ordinary kind of school, I would have founded a day school, not a boarding one.

All this may or may not be in accord with your scheme of education - if it is, then I am glad; but if not, then please let me have a fair trial with my idea. Don't try and make my teachers "too your line"; let them "too mine", because they are running in my "direction", in which I can give the "color".

R

๓

if you told me that such or such a fellow writes with difficulty, and the composition fraction, or does not know any geometry, if I only knew that he has learned enough at my school to know the difference between true mathematics and officiousness. I never want again to hear "clever" people complaining that "the system is too hard". At the Madrasah College, what I want is that Education should mean the turning of a boy into a fine young man and a good citizen, not to mind the individuality under the weight of syllabus and system! - And I want Education to be interesting & to be long so that they would in later days be able

๔

- ก. อัมมัญญอนุตา รู้หลักและรู้จักเหตุ
- ข. อัถถัญญอนุตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล
- ค. อัถตัญญอนุตา รู้จักตน
- ง. มัตตัญญอนุตา รู้จักประมาณ
- จ. กาลัญญอนุตา รู้จักกาล
- ฉ. ปริสัจญอนุตา รู้จักชุมชน
- ช. ปุคคัลลัญญอนุตา รู้จักบุคคล

หลักธรรมข้อนี้จำเป็นมากสำหรับผู้ที่จะมองตนเองเพราะหลักทั้ง ๖ ข้อนี้เป็นทั้งเหตุและปัจจัยที่จะทำให้บุคคลมีความรู้ความคิดและแนวปฏิบัติที่รอบด้าน

ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่นทั้งปัจจุบันและอนาคตที่สำคัญคือความมีเหตุผลความรู้ว่าอะไรเป็นแก่น อะไรเป็นกะพี้ จากหลักการที่นำเสนอนี้ เมื่อพิจารณาจากพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจากที่นำเสนอข้างต้นบางส่วน จะเห็นว่าทรงมีพระคุณสมบัติตามหลักสัปปุริสธรรมอย่างครบถ้วน

หลักธรรมของพระพุทธองค์ที่ควรนำมาใช้วิเคราะห์ความหยิ่งรู้หรือญาณซึ่งพระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ว่ามี ๓ ลักษณะหรือที่เรียกว่า **ญาณ ๓**^{๑๗} ได้แก่ (๑) สัจญาณ คือ การหยิ่งรู้สัจจะ คือ ความหยิ่งรู้ร้อยสัจ (๒) กิจจญาณ คือการหยิ่งรู้กิจอันจะต้องทำในร้อยสัจ ๔ แต่ละอย่างว่า ทุกข์ควรกำหนดรู้ทุกข์ สมุทัยควรละเว้นเสีย (๓) การกตญาณ คือ การหยิ่งรู้ว่ากิจอันใดที่ได้ทำเสร็จแล้วตามร้อยสัจ ๔ หากพิจารณาตามหลักญาณ ๓ แล้ว จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระคุณสมบัติดังกล่าวครบบริบูรณ์ กล่าวคือ การหยิ่งรู้ความจริง การหยิ่งรู้ว่ากิจอันใดบ้างจะต้องทำและการหยิ่งรู้ว่ากิจอันใดที่ได้ทำเสร็จแล้วตามหลักร้อยสัจ ๔ ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวแล้ว จึงมีส่วนเกื้อหนุนให้สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงมีพระราชญาณทัศน์อย่างดียิ่ง

เมื่อพิจารณาทั้งความเป็นศีกษิตและญาณทัศน์ทั้งหลักของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาต่างชาติแล้วพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความเป็นศีกษิตและพระราชญาณทัศน์ครบถ้วน ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้พระบรมราชาไชบายและพระราชกรณียกิจของพระองค์ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ควรที่คนไทยทุกหมู่เหล่าทั้งแวนแคว้นแดนไทยจักเจริญรอยพระยุคลบาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อยังประโยชน์สุขแก่คนไทยและเมืองไทยต่อไป

๔.๓ ปัจจัยที่เสริมส่งให้ทรงมี

พระราชญาณทัศน์พิเศษ

จากการศึกษาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะพบว่าทรงมีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เป็นพื้นฐานสำคัญซึ่งเสริมส่งให้ทรงมีพระราชญาณทัศน์พิเศษดังนี้

๑) ทรงมี “ต้นแบบ” ที่ดีเยี่ยม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบุญญาธิการดีเยี่ยมเนื่องจากทรงเป็นอุภโตสุชาติคือ ทรงเป็นพระราชโอรสในพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทั้งสองพระองค์ทรงเป็น “ต้นแบบ” ที่ดีเยี่ยมคือเป็นพ่อแม่ที่ดี เป็นพุทธมามกะที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบอย่างสม่ำเสมอ เป็นพระมหากษัตริย์ที่เป็น

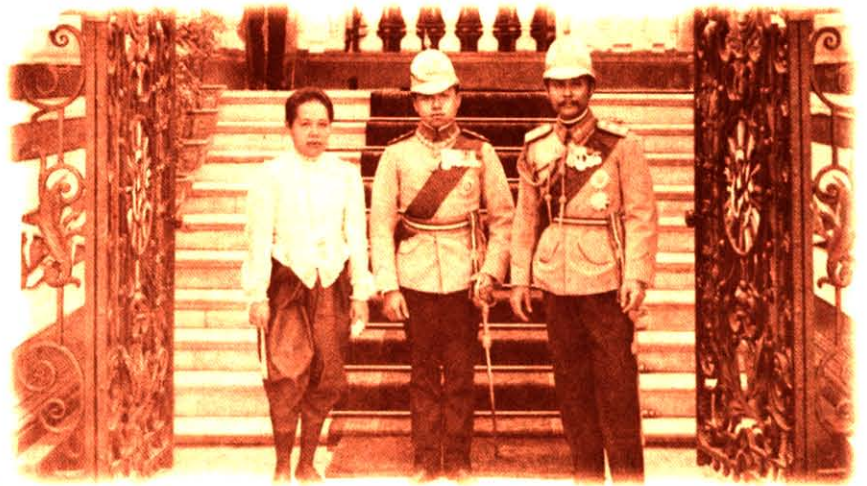

๑๗

๑๘

๑๗. พระราชนิพนธ์ “นมนัสคุณานุคุณ”
๑๘. พระราชนิพนธ์ “เทศนาเสือป่า”

๓๓

๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ทรงนำร่วมกับ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ณ วัดเขมาภิรตาราม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อครั้งเสด็จฯ นิวัตินพระนคร วันที่ ๒๐๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๕
๒. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

สมเด็จพระปิยมหาราช เป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถที่ทรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ สมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนีได้พระราชทานความรัก ความห่วงใย พระมหากรุณาธิคุณ ทรงติดตามการดำเนินชีวิตตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงศึกษาที่โรงเรียนราชกุมาร ทรงศึกษาที่ต่างประเทศ การศึกษาดูงานในพระอิสริยยศที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐาน อันแข็งแกร่งมั่นคงส่งเสริมให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเจริญ พระชนมายุขณะทรงพระเยาว์อย่างอบอุ่น มีระเบียบแบบแผน ทรงดำเนินชีวิตส่วน พระองค์ “ตามแผน” ซึ่งสมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนีทรง วางไว้อย่างดี ทรงศึกษาต้นแบบที่ดีเยี่ยมจากสมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนีอย่างราชกุมารที่ดี บัณฑิตที่มีคุณภาพ และรัชทายาทผู้ทรงพร้อม ด้วยพระคุณสมบัติอันเหมาะสมที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

๒) ทรงยึดมั่นในการเป็นพุทธมามกะ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นคนไทยพระองค์แรกที่ ทรงแสดงเป็นพุทธมามกะในท่ามกลางที่ชุมนุมสงฆ์ซึ่งสมเด็จพระบรมราชชนก ทรงจัดพระราชพิธีขึ้นสำหรับสมเด็จพระราชาธิบดียศก่อนเสด็จพระราชดำเนินไป ทรงศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสที่ทรงเป็นทั้งพระบิดาและพระราชอุปัถยาจารย์ทรงเป็นประธานในการ พระราชพิธีซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้น ณ พระอุโบสถวัดนิเวศน์ธรรมประวัติและทรงพระปรีชาสามารถในการ แสดงธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ซึ่งทรง สั่งสอนข้าราชการ ข้าราชการบริพารได้อย่างดี ดังเช่นที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกราบบังคมทูลรายงานในพระราชพิธีถวายเข็มรัฐ-

ประศาสนบัณฑิต ธรรมศาสตร์บัณฑิต และครูบัณฑิตแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวันเสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาพระฤกษ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ความตอนหนึ่งว่า “...แม้เพียงเทศนาเสือป่าก็แสดงให้เห็นพระคุณวิเศษที่แสดงให้เห็นว่าทรงรอบรู้และทรงศึกษาและแสดงธรรมอันลึกซึ้ง ยากที่บุคคลธรรมดาทั่วไปจะทำได้...” ในขณะที่เดียวกัน ทรงพระราชนิพนธ์พุทธธรรมสั่งสอนคนไทยทั่วไปด้วยการใช้พระนามแฝงว่า “พระรามราชมุนี” ก็แสดงพระปรีชาสามารถทางการแสดงธรรมได้ลึกซึ้ง ดังที่ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุลได้บันทึกไว้ว่า ได้นำพระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงธรรมให้พระเถระชั้นผู้ใหญ่อ่านแล้วท่านสรุปว่า “หาที่ดีพระองค์ท่านไม่ได้เลย”

เนื่องจากทรงรู้รอบและรอบรู้ทางพระพุทธธรรมและทรงปฏิบัติพระองค์โดยธรรมอย่างสม่ำเสมอตลอดพระชนมชีพ จึงทรงเป็น ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ทรงดำรงพระชนมชีพอย่างสะอาด สงบ สว่าง

๓) ทรงมีพระสมาธิดียิ่ง

ปัจจัยที่กล่าวในข้อ ๒ ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระสมาธิดีมาก ดังที่ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เคยแสดงปาฐกถาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าในที่หลายแห่งและหลายครั้งว่า ท่านได้สังเกตในฐานะมหาดเล็กรับใช้รุ่นเล็กและรุ่นใหญ่ และเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระสมาธิเยี่ยมในเวลาทรงงาน โดยเฉพาะเวลาทรงพระราชนิพนธ์ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะทรงดำเนินพระชนมชีพที่สะอาด สงบ สว่าง

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้เคยแสดงปาฐกถาหลายแห่งหลายครั้งว่า ครั้งหนึ่งขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกำลังทรงบริจักษ์กับข้าราชการบริพาร จู่ๆ ก็ประทับยืนและเสด็จพระราชดำเนินจากโถงที่ทรงบริจักษ์บรรดาข้าราชการจึงลุกออกจากเก้าอี้รอบโถง ต่อมาโคมระย้าที่แขวนเหนือโถงทรงบริจักษ์ก็ถล่มลงมา วันนั้นจึงไม่มีผู้ใดได้รับอันตราย บรรดาข้าราชการบริพารต่างก็รู้สึกมหัศจรรย์ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบได้อย่างไรว่าโคมไฟระย้าจะตกลงมาจากเพดาน ข้อนี้ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะมาจากปัจจัย ๔ ข้อคือ มีพระบุญญาธิการดีทำให้ไม่เกิดภัยต่อพระองค์ แต่ที่สำคัญคือข้อ ๒, ๓ และ ๔ นั่นคือทรงมีพระสมาธิ จึงคงจะทรงได้ยินเสียงผิดสังเกตที่พัดลม เพราะการที่ของตกจากที่สูงเช่นนี้น่าจะเกิดจากนอตหรือน้ำหนักของโคมไฟฟ้าอาจทำให้อุปกรณ์

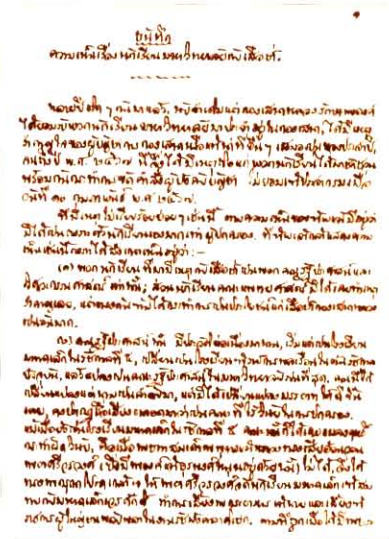
พระบรมฉายาลักษณ์
ทรงฉายเมื่อคราวทรงผนวช พ.ศ. ๒๔๕๑

ยึดโคมไฟกับเพดานหลวม น้ำหนักของโคม อุกรณ์จับยึดที่หลวมและการแกว่งตัวพัดลมจะส่งผลให้โคมไฟหล่นลงได้ ส่วนข้อ ๓ คงจะเป็นเพราะทรงศึกษาเรื่องวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีระหว่างศึกษาที่ต่างประเทศทำให้ทรงทราบทั้งสภาพธรรมดาและไม่ปกติของอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ข้อที่ ๔ น่าจะเป็นด้วยทรงศึกษาและฝึกวิชาทหาร โดยเฉพาะการเป็นผู้นำหน่วยจะต้องมีความสามารถในการสังเกตสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันภัยที่อาจจะเกิดขึ้น คุณลักษณะเช่นนี้มีอยู่บริบูรณ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงส่งผลให้ทรงคาดการณ์ได้ถูกต้อง

๔) การทรงมีวินัยในพระองค์ (self discipline)

ในฐานะพระราชกุมาร พระอิสริยยศักดิ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร นักเรียนโรงเรียนนายร้อยและนิสิตมหาวิทยาลัยคงจะหล่อหลอมพระอุปนิสัยให้ทรงมีระเบียบวินัยตั้งแต่ระดับง่าย ๆ จนถึงระดับสูง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถือว่าพระองค์ทรงศึกษาและเป็นทหารตลอดพระชนมชีพ ดังเช่นที่ทรงกำหนดไว้ในพระราชพินัยกรรมว่า ขอให้จัดงานพระบรมศพของพระองค์ตามแบบแผนโบราณราชประเพณี แต่ทรงเน้นให้จัดอย่างเรียบง่าย ทรงแสดงพระราชประสงค์ที่ต่างจากพระมหากษัตริย์พระองค์อื่นอยู่ ๒ ข้อคือ ขอให้จัดแบบทหาร คือให้อัญเชิญพระบรมศพประดิษฐานบนรถปืนใหญ่แทนพระราชยานตามโบราณราชประเพณี กับขอให้มีผู้แทนนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ร่วมในขบวนเกียรติยศนั้นคือความเป็นครูซึ่งใช้พระราชทานแต่สถานศึกษาในพระบรมราชูปถัมภ์หลายแห่ง มีอาทิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงเรียนมหาดเล็กหลวงหรือโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยซึ่งทรงดูแลอย่างใกล้ชิด

๑๓. ทรงเคร่งครัดเต็มคน ขาดเหลืออย่างราชมงคล
รักษาพระองค์
๑๔. ตามพระราชหัตถ์ "บันทึก ความเห็น
เรื่องนักเขียนมหาดเล็กเขียนเสียดสี"

เรื่องของระเบียบวินัยจะเห็นได้จากพระราชบันทึกเรื่องนักเรียนมหาวิทยาลัยกับเสียดสี ทั้งนี้เนื่องจากนิสิตคณะรัฐศาสตรศาสตร์และนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ที่เป็นเสียดสีไปร่วมซ้อมรบกับเสียดสีกองต่างๆ ที่ต่างจังหวัด นิสิตจำนวนหนึ่งเห็นว่าเป็นช่วงเวลาใกล้สอบไล่ จึงอยากอยู่ในกองร้อยเดียวกัน ช่วยกันดูหนังสือและสอนหรือ "ติว" เพื่อน แต่เมื่อกองบัญชาการซ้อมรบแยกนิสิตเข้าอยู่ในกองร้อยต่างๆ จึงไม่สะดวกต่อการเตรียมตัวสอบ การดูหนังสือหรือ "ติว" หลังฝึกซ้อมรบทำให้ขัดต่อระเบียบของข้อปฏิบัติในงานสงคราม จึงเกิดปัญหาระหว่างนิสิตกับผู้บังคับบัญชาเสียดสี ทำให้เป็นความขัดแย้งซึ่งผู้บังคับบัญชากราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งบทลงโทษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาและกำหนดให้มีการลงโทษ ต่อมาเมื่อสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกเมื่อครั้งยังทรงดำรง

พระอิสริยยศศักดิ์สมเด็จเจ้าหญิงยาเธอ กรมขุนสงขลานครินทร์ทรงทราบข่าว ในฐานะพระอาจารย์พระองค์หนึ่งได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อขอพระราชทานพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงยินยอมตามที่ทรงเห็นสมควร ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติซึ่งทรงวิเคราะห์ว่ามูลเหตุหลักเกิดจากนิสัยขาดจิตสำนึกในเรื่องระเบียบวินัย แต่ด้วยทรงเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford) มาก่อนจึงทรงทราบสภาพและความคิดของเยาวชนในมหาวิทยาลัย และทรงเห็นว่าจะแก้ไขให้ได้ผลเร็วยากเพราะโตพอควรแล้ว จึงทรงเน้นการฝึกอบรมนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์โดยเฉพาะระดับประถม มัธยมให้มีระเบียบวินัย เสียตั้งแต่ยังเด็กเมื่อโตขึ้นจะเป็นผู้เคารพระเบียบ คำสั่ง กฎเกณฑ์ และกฎหมายบ้านเมือง

๕) พระปรีชาสามารถด้านการผสมผสานระหว่างทฤษฎี ประสบการณ์ และภาคปฏิบัติให้พระราชดำริและพระราชกรณียกิจประสบความสำเร็จ

หากศึกษาพระราชกรณียกิจหลายด้านซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยึดมั่นและทรงใช้หลักวิชาหรือทฤษฎี ประสบการณ์ และการปฏิบัติงานให้เกิดความสำเร็จจะเห็นจากพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องที่ทรงพิจารณาหรือพระราชบัญญัติอธิบายสิ่งที่พระองค์ทรงงาน จะเห็นว่าทรงใช้หลักทั้ง ๓ อย่างดังกล่าวข้างต้นโดยตลอดและเมื่อถึงที่สุดก็จะพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยซึ่งตรงกับหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่าเป็น prudential theory กระบวนการของพระราชดำริด้วยข้อมูลรอบด้านก่อนตัดสินใจพระราชวินิจฉัยด้วย prudential theory นั้นตรงกับหลักการบริหาร หลักการจัดการสมัยใหม่ว่าเป็น systems analysis ดังเช่นปรากฏในพระราชบัญญัติในข้อ ๔

๖) ทรงใช้การแสดงและพระราชนิพนธ์ในการพัฒนาบุคคลและพัฒนาองค์กร

จากหนังสือ *“มีอะไรในอดีต (เมื่อ ๖๐ ปีก่อน)”* ซึ่งศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้บันทึกไว้และใช้นามแฝงว่า *ประติสมิต* จะเห็นว่าการแสดงละครที่เรียกว่าดัมแครมโบที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แสดงเมื่อยังทรงศึกษาที่อังกฤษ ละครแบบนี้เป็นละครพูดนา บางแห่งเรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า *“tableau vivant”* พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดและให้จัดการแสดงบ่อย หลังว่างจากพระราชภารกิจ บางครั้งจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ที่ประสบปัญหาการบริหารงานให้เข้าชมละครประเภทนี้ เพื่อให้เข้าใจและหาทางออกในการแก้ปัญหาการบริหารงานในหน่วยงานซึ่งท่านผู้นั้นรับผิดชอบ

เสด็จฯ ทรงพระเมตตาทางอิศริยยศ

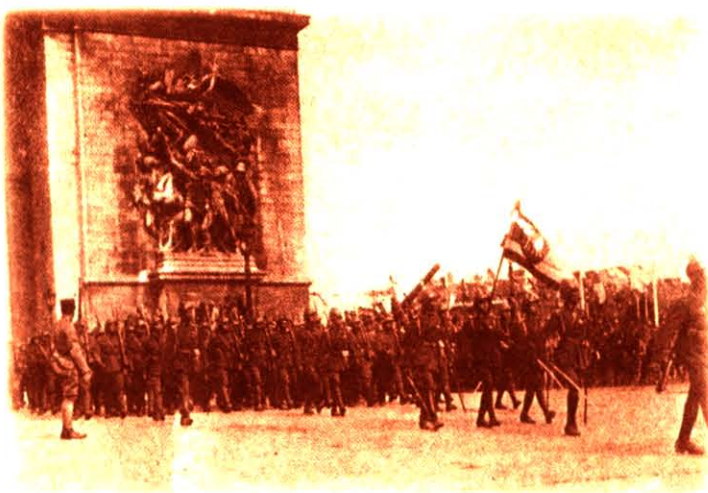
เทคนิคเช่นนี้เป็นหลักการบริหารที่เรียกกันว่า organization development หรือเรียกอย่างย่อว่า OD. เป็นการพัฒนาทั้งบุคคล (personal development) และการพัฒนาองค์กรไปด้วย ในวงการบริหารเรียกเทคนิคนี้ว่า role playing ทั้งนี้ได้กำหนดให้ตัวละครในเรื่องแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาของผู้บริหารหรือวิธีการบริหารของผู้บังคับการ บางครั้งตัวละครจะเสนอความคิดเห็นในการแก้ปัญหาไปด้วย เทคนิคเช่นนี้จะช่วยผู้บริหารให้รู้ตัวว่ามีข้อบกพร่อง การศึกษาจากละครจึงเป็นการช่วยผู้บริหารแก้ปัญหาได้อีกแบบหนึ่ง

จากการศึกษาพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงแก้ไขปัญหาและพัฒนาบุคคล พัฒนาการซึ่งเป็นหลักการที่มีประสิทธิภาพและล้ำสมัยในช่วงเวลาที่ทรงครองสิริราชสมบัติคือ การประชุมผู้บริหารระดับสูงเช่นการประชุมเสนาบดีสภา เมื่อเกิดปัญหาขัดแย้งภายในหรือระหว่างกระทรวง ทบวง กรม จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้บริหารระดับสูงมาพบและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ในบางกรณีก็จะพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยให้ แต่บางครั้งการหารือร่วมก็ทำให้ปัญหาหมดไปหรืออาจมีมติให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาลงไป เทคนิคแบบนี้เป็นหลักการบริหารหรือการจัดการเรียก confrontation meeting

พระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงใช้หลักฐานและเหตุผลประกอบพิจารณาของแต่ละบุคคล ดังเช่นทรงเสนอพระราชนิพนธ์ซึ่งมีเหตุและผลในการตัดสินใจเพื่อขอความเห็นชอบจากที่ประชุม (position paper) ดังเช่นการเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้มีพระราชกระแสว่าการตัดสินใจร่วมรบนั้นเป็นปัญหาใหญ่มาก การตัดสินใจของเสนาบดีสภาต้องเป็นเอกฉันท์ไม่ใช่เสียงส่วนใหญ่ตามหลักของการปกครองแบบประชาธิปไตย

การพระราชทานเอกสารซึ่งเป็น position paper ส่วนพระองค์ได้กล่าวมาแล้ว มีส่วนสำคัญต่อการพิจารณาของสมาชิกเสนาบดีสภา ในที่สุด position paper ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้มติเสนาบดีสภาเป็นเอกฉันท์ เทคนิคการจัดการแบบมีส่วนร่วม (participative management) ในยุคปัจจุบันจึงมีสาระเช่นเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้อย่างมีประสิทธิภาพมาแล้ว

กองทหารไทยร่วมสวนสนามของชัย
ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส
เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๒

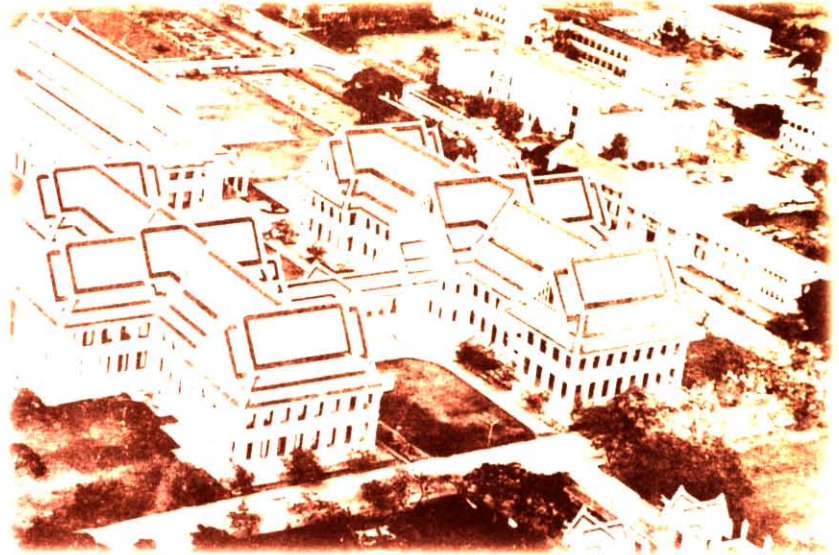
๗) ทรงใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาและหลักความเป็นไปได้ (pragmatism)

ในการปฏิบัติงาน

หากพิจารณาพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วจะเห็นว่ามียุทธศาสตร์ยังมีได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการทั้งนี้คงจะทรงเห็นว่ายังไม่พร้อมที่จะดำเนินการโดยเฉพาะหากผู้บริหารระดับสูงหรือหัวหน้าหน่วยงานไม่พร้อม พระราชกรณียกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งกระทบคนส่วนใหญ่หรือที่เป็นพระราชกรณียกิจซึ่งทรงริเริ่มนั้น จะทรงทดลองในรูปแบบต่างๆ เพื่อศึกษาकुโลบาย (strategy) กระบวนการขั้นตอนการใช้ทรัพยากรทางเลือกที่มีประสิทธิภาพ การตัดสินใจดำเนินการ กล่าวอีกนัยหนึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้หลักการ systems analysis วิเคราะห์แนวทางเป็นสายกลางหรือมัชฌิมาและหลักความเป็นไปได้ (possibility) จากนั้นพิจารณาตัดสินใจพระราชกฤษฎีกาแล้วจึงทรงงาน ตัวอย่างที่เห็นได้ไม่ยากนักคือการสร้างเมืองมหาวิทยาลัย เรื่องนี้ได้มีพระราชปรารภและพระราชบัญชาพระราชทานแก่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยควรมีลักษณะแบบเดียวกับมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford) หรือมหาวิทยาลัย Cambridge ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์พระเจ้ากรุงอังกฤษหรือเป็นมหาวิทยาลัยแบบในอเมริกาหรือบางประเทศในยุโรป หลังจากมีพระราชกระแสกับเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีแล้วจึงพระราชทานพระราชปรารภว่าการดำเนินงานแบบสองมหาวิทยาลัยดังกล่าวสิ้นเปลืองงบประมาณและใช้เวลานานเมืองไทยมี public school ไม่กี่แห่ง ทรัพยากรด้านต่างๆ ของไทยก็มีน้อย โดยเฉพาะงบประมาณ ครูบุคลากรทางการศึกษา ทรงเห็นว่าการตั้งมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งที่ริ้งรอไม่ได้ ควรจัดทำเป็นมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปเสียก่อน จึงส่งผลให้การดำเนินงานเพื่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต้องเปลี่ยนเป้าหมายไปส่วนหนึ่ง จนในที่สุดก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ส่วนการจัดให้เป็นเมืองมหาวิทยาลัยซึ่งเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีผู้เคยดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการและรั้งตำแหน่งผู้บัญชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ช่วงระยะหนึ่งได้เขียนลงในหนังสือพิมพ์ของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ไว้เพียงคร่าวๆ แสดงว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงมีพระราชกระแสเป็นรายละเอียดพื้นฐานให้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีทราบ หรือแม้แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทรซึ่งทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาวิทยาลัย ทรงดูแลกำกับโรงเรียนราชแพทยาลัยก็มิได้ทรงทราบ ใน

จางวางเอก เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
(สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

๑๑

๑๒

๑๑. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๒. โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย

พระนิพนธ์เป็นเอกสารเกี่ยวกับโครงการจัดรูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งเสด็จในกรมพระองค์นี้ทรงเป็นประธานคณะกรรมการดำริรูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีได้ทรงทราบเพราะได้ทรงบันทึกในเอกสารเกี่ยวกับโครงการดำริรูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า การสร้างตึกบัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ อยู่ใกล้และหันหน้าไปทางถนนอังรีดูนังต์ก็ดูจะไม่เหมาะสมอยู่ติดกับขอบของชายเขตที่ดินพระราชทานตั้งแต่ดั้งเดิม หากศึกษาแผนผังของโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยกับแผนผังของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้วจะพบว่าอาคารหอประชุมของวชิราวุธวิทยาลัยอยู่ใกล้ถนน แต่ถ้าจะดูทรัพย์สินของวชิราวุธวิทยาลัยแล้ว โรงเรียนได้รับพระราชทานที่ดินซึ่งอยู่ตรงกันข้ามโรงเรียนแปลงหนึ่ง ที่ดินแปลงนี้จะเป็นกองทุนพัฒนาโรงเรียน (school endowment) หรือจะเป็นที่ดินเพื่อใช้ขยายการศึกษาออกไปในอนาคตหรือไม่? ขณะเดียวกันหอพักนักเรียนอยู่อีกฝากหนึ่งของโรงเรียนต้องข้ามถนนสุขโขทัย ข้อน่าสังเกตคือวัดเบญจมบพิตรอยู่ไม่ห่างจากวชิราวุธวิทยาลัยนัก สะดวกต่อการที่นักเรียนจะไปร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา หากดูพื้นที่ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหอพักนิสิตอยู่ด้านหลังมีที่พอขยายหอพักได้อีกมาก เพราะมีที่ดินซึ่งปัจจุบันเป็นสนามกีฬาแห่งชาติและอาคารร้านค้า ทางทิศเหนือมีวัดปทุมวนารามซึ่งสะดวกสำหรับนิสิตผู้อยู่หอพักจะไปปฏิบัติธรรมและร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา บริเวณที่เป็นย่านธุรกิจสยามสแควร์เคยเป็นแปลงทดลองปลูกหม่อนทางทิศตะวันออกคือสวนลุมพินีนั้นจะเป็นสวนพฤกษศาสตร์ (botanical garden) ซึ่งโดยทั่วไปจะมีสวนไม้ดอกไม้ประดับอีกด้วย หากพิจารณาบริเวณสยามสแควร์เป็นแปลงทดลองปลูกหม่อน ทางด้านสวนลุมพินีเป็นสวนพฤกษศาสตร์ บริเวณที่เป็นที่ทำการประปานครหลวงสาขาลุมพินีบริเวณเหล่านี้จะเหมาะกับการศึกษา

วิชาการด้านการเกษตร หากพิจารณาต่อไปว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงชักชวนพระราชโอรส พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ และผู้จงรักภักดีต่อสมเด็จพระปิยมหาราชรวบรวมเงินจัดสร้างโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์และสถานเสาวภาเพื่อเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์ในพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ต่อมาได้จัดการเรียนการสอนวิชาแพทยศาสตร์ และมีการสร้างอาคารสำหรับคณะวิศวกรรมศาสตร์และคณะวิทยาศาสตร์อยู่ใกล้โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ขึ้น บริเวณนี้น่าจะเป็นกลุ่มอาคารจัดการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หากพิจารณาแผนผังกลุ่มอาคารดังกล่าว จะเห็นว่าบริเวณของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปัจจุบัน หากแบ่งบริเวณการเรียนการสอน หอสมุดกลาง หน่วยงานรับผิดชอบการวิจัย ค้นคว้าทดลอง หน่วยงานบริการแล้ว น่าจะจัดเป็นเมืองมหาวิทยาลัยได้ แต่เมื่อผู้บริหารระดับสูงยังไม่เข้าใจหรือเตรียมการให้พร้อมเมื่อทรงพิจารณาภาพรวมแล้วเห็นว่ายังไม่พร้อม จึงมิได้ทรงดำเนินการต่อไป

จะเห็นว่าหากผู้บริหารและหน่วยงานใดยังไม่พร้อม ก็จะไม่ทรงฝันให้ทำ เพราะอาจจะทรงกริ่งเกรงว่าหากไม่เข้าใจ เมื่อลงมือทำอาจผิดพลาดหรือทำได้ยากจนเสียเวลา จึงไม่ทรงอธิบายขยายความเกี่ยวกับพระบรมราโชบายหรือพระราชดำริเรื่องนี้เป็นที่น่าเสียดายยิ่ง

๘) ทรงยึดมั่นในทศพิธราชธรรม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยึดมั่นในหลักทศพิธราชธรรมเพื่อทรงงานให้ได้ผลดี ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นก็คือเมื่อเกิดกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ หลังจากรองจัดการกับกลุ่มกบฏดังกล่าวซึ่งมีโทษขั้นประหารชีวิต แต่ก็ได้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ทำผิด เพราะไม่ทรงดำเนินการที่รุนแรง แต่ได้กล่าวพระราชทานอภัยโทษนั้นคือทรงปฏิบัติทศพิธราชธรรมเป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่นนี้มีอีกหลายอย่าง หากวิเคราะห์ให้ดีจะพบความจริงที่ควรถวายพระเกียรติยศแด่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าอย่างยิ่ง

เท่าที่ได้ประมวลข้อมูลหลายอย่าง หลายด้านดังได้เสนอมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็น **“มหาบุรุษ”** พระองค์หนึ่ง ทรงมีพระสติปัญญาดี มีพระวิจารณ์ญาณสุขุมคัมภีรภาพ มีพระราชญาณทัศน์ที่ยากจะมีผู้ใดมีคุณสมบัติเช่นพระองค์ท่าน ดังที่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ข้าราชการบริวาร และประชาชนทั่วไปพร้อมใจกันถวายพระสมัญญาภิไธย **สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า**

ทรงเครื่องบรมราชูปถัมภ์ เสด็จแทนเกิดพระที่นั่งภัทรวิศิษฎ์ ณ ศาลาชั้นสองชั้นภายในพระที่นั่งบรมพิมานหลวง พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท ณ วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕

เชิงอรรถ

๑. สุมณ อมรวิวัฒน์และคณะ **ปรีชาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๑๐๕
๒. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๓ - ๔
๓. สุมณ อมรวิวัฒน์และคณะ **ปรีชาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๑๐๕
๔. สุมณ อมรวิวัฒน์และคณะ **ปรีชาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๑๒๑
๕. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๕
๖. พระราชหัตถเลขา และหนังสือกราบบังคมทูล
ของเจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี แต่ยังมีบรรดาศักดิ์เป็น
พระยามนตรีพจนกิจ และพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ร.ศ. ๑๑๓ - ๑๑๙
กรุงเทพฯ ห้างหุ้นส่วนศิวิลพร ๒๕๐๔ น.
๗. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๑๒
๘. สุมณ อมรวิวัฒน์ และคณะ **ปรีชาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๑๒๐
๙. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๒๑ - ๒๒
๑๐. _____ อ้างแล้ว น. ๒๔
๑๑. _____ อ้างแล้ว น. ๒๕
๑๒. สุมณ อมรวิวัฒน์ และคณะ **ปรีชาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๑๒๑
๑๓. ทวน วิริยกรณ์ (รวบรวมและจัดพิมพ์)
พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท พระจอมเกล้า พระพุทธเจ้าหลวง
พระมหาธีรราชเจ้า พระปกเกล้า พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ธนบุรีโรงพิมพ์พิศนาคะการพิมพ์ ๒๕๐๙ น. ๒๐ - ๒๒

๑๔. พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล
ของเจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี แต่ยังมีบรรดาศักดิ์เป็น
พระยามนตรีพจนกิจ และพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ร.ศ. ๑๑๓ - ๑๑๔
กรุงเทพฯ ห้างหุ้นส่วนศิวิลพร ๒๕๐๔ น.
๑๕. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๒๕ - ๒๖
๑๖. _____ อ้างแล้ว น. ๑๓
๑๗. _____ อ้างแล้ว น. ๑๓
๑๘. _____ อ้างแล้ว น. ๑๕
๑๙. _____ อ้างแล้ว น. ๑๖
๒๐. _____ อ้างแล้ว น. ๑๗ - ๑๙
๒๑. _____ อ้างแล้ว น. ๒๕
๒๒. _____ อ้างแล้ว น. ๑๘ - ๒๑
๒๓. _____ อ้างแล้ว น. ๒๓
๒๔. _____ อ้างแล้ว น.
๒๕. _____ อ้างแล้ว น. ๓๐
๒๖. _____ อ้างแล้ว น. ๓๓
๒๗. _____ อ้างแล้ว น. ๓๓ - ๓๔
๒๘. _____ อ้างแล้ว น. ๓๔ - ๓๖
๒๙. _____ อ้างแล้ว น. ๓๔ - ๔๐
๓๐. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)
ธรรมบัญญัติ พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ติงาม (พิมพ์ครั้งที่ ๑๙๐)
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕ น.
๓๑. พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี
แต่ยังมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยามนตรีพจนกิจ และพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์
ร.ศ. ๑๑๓ - ๑๑๔ กรุงเทพฯ ห้างหุ้นส่วนศิวิลพร ๒๕๐๔ น.
๓๒. ปิ่น มาลากุล มล.
เดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม รายงานค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวกับ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ประเทศอังกฤษฯ
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๔ น. ๒๒

๓๓. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๒๕
๓๔. สุมน อมรวิวัฒน์และคณะ **ปรัชญาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๑๒๐
๓๕. วชิราวุธวิทยาลัย **ประวัติวชิราวุธวิทยาลัย** กรุงเทพฯ มปป. ๒๕๔๓ น. ๑ - ๒๔
๓๖. _____ ย่างแล้ว น. ๙ - ๑๕๓
๓๗. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๖๐
๓๘. มหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๑ : **มหาธีรราชานุสรณ์ ๔๐ ปี แห่งการสถาปนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**
กรุงเทพฯ บริษัทเฟื่องฟ้าพรินต์ติ้ง ๒๕๔๑ น. ๑๙
๓๙. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๑๐๑ - ๑๐๔
๔๐. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)
ธรรมนุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม (พิมพ์ครั้งที่ ๑๙๐)
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย น. ๔๑
๔๑. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๓๐
๔๒. วิชากร กรม. **แนวพระราชดำริแก้รัชกาล**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภา น. ๒
๔๓. _____ ย่างแล้ว น. ๓๗
๔๔. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๑๓
๔๕. รong ศยามานนท์และคณะ **ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๕ - ๒๕๐๙**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๓๑ น. ๗
๔๖. สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ **ปรัชญาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๕๐
๔๗. รong ศยามานนท์และคณะ **ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๔๕๕ - ๒๕๐๙**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๑๐
น. ๔ - ๓๕

๔๘. สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ **ปรัชญาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๒๖๐
๔๙. _____ อ้างแล้ว น. ๑๓๐ - ๑๓๒
๕๐. รอง ศยามานนท์และคณะ **ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๕ - ๒๕๐๙**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมนักศึกษาแห่งประเทศไทย ๒๕๑๐ น. ๑๙๐
๕๑. สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ **ปรัชญาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๑๓๐
๕๒. ชัยอนันต์ สมุทวณิช
๕๓. ธนาคารทหารไทย **สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า** กรุงเทพฯ ๒ ปป ๒๕๒๙ น.๘๖
๕๔. สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ **ปรัชญาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๕๗ - ๕๘
๕๕. จิราภรณ์ สถาปนวรรณนะ
วิกฤตสยามรศ. ๑๑๒ เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๗๘
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๑๙ น. ๑๖๔ - ๑๗๑
๕๖. ปิ่น มาลากุล มล. **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**
พระมหาธีรราชเจ้า กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๕๖ - ๕๙
๕๗. _____ อ้างแล้ว น. ๔๑ - ๔๒
๕๘. ปิ่น มาลากุล มล.
เดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม รายงานค้นคว้าเรื่องราว
เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ประเทศอังกฤษ ฯลฯ
น. ๖๑ - ๖๓
๕๙. _____ อ้างแล้ว น. ๕๙
๖๐. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๔๒ - ๔๓
๖๑. _____ อ้างแล้ว น. ๔๔ - ๔๕
๖๒. _____ อ้างแล้ว น. ๔๙ - ๕๑
๖๓. สวัสดิ์ จงกล **“ระบบบริการการศึกษาไทย” ในบทเรียน**
จากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปี รายงานการประชุมทางวิชาการครั้งที่ ๖
ของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๑๑
๖๔. รอง ศยามานนท์และคณะ **ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๕ - ๒๕๐๙**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมนักศึกษาแห่งประเทศไทย ๒๕๑๐
น. ๑ - ๔๐

๖๕. _____ อ้างแล้ว น. ๒๓๕ - ๒๔๑
๖๖. สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ **ปรัชญาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๑๓๕ - ๑๓๖
๖๗. วิชาวุธวิทยาลัย พระบรมราชาไชยบาย
ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการดำเนินการศึกษา
ของวิชาวุธวิทยาลัย กรุงเทพฯ มปป. ๒๕๔๓ น.
๖๘. ปิ่น มาลากุล มล.
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ ๒๕๓๑ น. ๙๓ - ๙๔
๖๙. รອງ ศยามานนท์และคณะ **ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๔๕๕ - ๒๕๐๙**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมนักศึกษาแห่งประเทศไทย ๒๕๑๐
น. ๒๐๕ - ๓๔๔
๗๐. สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ
ปรัชญาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้วยการศึกษา
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑ น. ๑๕๐ - ๑๕๓
๗๑. ธรรมศักดิ์มนตรี. เจ้าพระยา “เมืองมหาวิทยาลัย” ในมหาวิทยาลัย
๗๒. พระธรรมปิฎก พจนานุกรมพุทธศาสตร์ กรุงเทพฯ
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ๒๕๑๔ น. ๕๖
๗๓. _____ อ้างแล้ว น. ๕๖
๗๔. มณีพันธุ์ จารุศล. รวมปาฐกถาของนายมณีพันธุ์ จารุศล
(นักเรียนมหาดเล็กหลวง) ว่าด้วยเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับ
พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
และคำกล่าวแก่การทำลายพระเกียรติ.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ. ๒๕๔๕. น. ๕ - ๗.
๗๕. _____ อ้างแล้ว น. ๑๑ - ๑๓
๗๖. รອງ ศยามานนท์และคณะ.
ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๕๙-๒๕๐๙.
อ้างแล้ว น. ๓๔ - ๓๕.
๗๗. สวัสดิ์ จงกล. **เทวาลัย**. เอกสารทางวิชาการอันดับที่ ๒/๒๕๔๔.
กรุงเทพฯ. เอกสารโรเนียว. ๒๕๔๔. น. ๑๕ - ๒๐.
๗๘. สวัสดิ์ จงกล “**วิวัฒนาการการศึกษาของไทย**” ใน
บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปี.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๑๑. น. ๖๑ - ๖๕.

บรรณานุกรม

๑. จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. **วิกฤตสยาม ร.ศ. ๑๑๒**
เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๓๔ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔
๒. ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **๑๐๐ ปีแห่งการปฏิรูประบบราชการ : วิวัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง The Co-Evolution of State Power and Political Power.**
กรุงเทพฯ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๕
๓. ปิ่น มาลากุล มล. **เดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๕
๔. ปิ่น มาลากุล มล. **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระมหาธีรราชเจ้า**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๑
๕. ทวน วิริยภรณ์ (รวบรวมและจัดพิมพ์) **พระราชดำริ พระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทพระจอมเกล้า พระพุทธเจ้าหลวง พระมหาธีรราชเจ้า พระปกเกล้า พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช** ฉบับที่ : ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๗
๖. ธนาคารทหารไทย **สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า** กรุงเทพฯ : ม.ป.ป. ๒๕๒๗
๗. ธรรมปิฎก. พระ. **ธรรมมัญยชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.**
พิมพ์ครั้งที่ ๑๗๐ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ๒๕๓๔
๘. ธรรมปิฎก. พระ. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ๒๕๑๔
๙. **พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี**
แต่ยังมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยามนตรีพจนกิจและพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์.
กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนศิริพร ๒๕๐๔
๑๐. **มหาวิทยาลัย ฉบับ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๐ : มหาธีรราชานุสรณ์.**
กรุงเทพฯ : บริษัทเฟื่องฟ้า พรินติ้ง, ๒๕๔๐
๑๑. รอง ศยามานนท์ และคณะ. **ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๕ - ๒๕๐๗**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๐๗
๑๒. รอง ศยามานนท์ และคณะ. **ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๔๕๙ - ๒๕๐๙**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ของสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๑๐
๑๓. วิชาวุธวิทยาลัย, โรงเรียน. **ประวัติวิชาวุธวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ : มปท. ๒๕๔๓
๑๔. วิชาวุธวิทยาลัย, โรงเรียน. **พระบรมราโชวาท.** กรุงเทพฯ : มปท. ๒๕๔๓
๑๕. วิชาวุธวิทยาลัย, โรงเรียน. **พระบรมราโชบายของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**
ในการดำเนินการศึกษาของวิชาวุธวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มปท. ๒๕๔๔
๑๖. วิชาการ, กรม. **แนวพระราชดำริแก้รัชกาล.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๒๔
๑๗. สามัญศึกษา, กรม. **บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปี.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๑๑
๑๘. สุมน อมรวิวัฒน์และคณะ. **ปรีชาญาณสยาม : บทวิเคราะห์ด้านการศึกษา.**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑
๑๙. สวัสดิ์ จงกล. **เทวาลัย เอกสารวิชาการฉบับที่ ๒/๒๕๔๔.**
กรุงเทพฯ : หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เอกสารโรเนียว, ๒๕๔๔
๒๐. มณีพันธุ์ จารุคุล. **รวมปาฐกถาของนายมณีพันธุ์ จารุคุล (นักเรียนมหาดเล็กหลวง)**
ว่าด้วยเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
และคำกล่าวแก่การทำลายพระเกียรติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลก, ๒๕๔๕

ภาคผนวกหมายเลข ๑

เล่ม ๓๒ หน้า ๒๕๗๕ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๔๕๘

คำกราบบังคมทูลของเสภากรกรมการพลเกล้า ฯ
ถวายเข้มนัดจิต โรงเรียนข้าราชการพลเรือน
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
วันที่ ๓ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม
ด้วยเข้มนัดจิตสำหรับโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ซึ่งตั้งวางขึ้นตาม
พระราชบัญญัตินั้น บัดนี้ตั้งวางสำเร็จทันที่จะพระราชทานในวันเสด็จพระ
ราชดำเนินทอดพระอุษั โรงเรียน ข้าราชการ พลเรือนในวันนี้ได้ กรมการ
โรงเรียนข้าราชการพลเรือนปลุกเสกเห็นด้วยเกล้า ฯ พร้อมกันนี้ ถ้าทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ทรงรับ เข้มนัด นั้น เป็นเครื่องบูชา พระคุณธรรม
ที่จะทอดเกล้า ฯ ถวาย เฉพาะ พระองค์ก่อน จะ เป็น เกียรติยศ สก
โรงเรียนเป็นอันมาก เข้มนัดจิตในเวลานี้กำหนดเป็น ๓ อย่าง คือ เริ่ม
รัฐประศาสน์เข้มนัดจิตอย่างหนึ่ง เริ่มธรรมศาสตร์เข้มนัดจิตอย่างหนึ่ง เริ่มครู
เข้มนัดจิตอย่างหนึ่ง เมื่อกรมการ ปลุกเสก กันว่า จะ ควร ถวาย เข้มนัดจิต
อย่างไร กรมการ มีความเห็น พร้อมกัน ว่า ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
ทรง พระคุณธรรมบริบูรณ์ทั้ง ๓ อย่าง ทรงปกครองพระราชอาณาพิทักษ์
ด้วย รัฐวิภาต โนบาย อันสูงมคัมภีร์ภาพ ยังประโยชน์ ให้มีผู้คิด
มหาชนยิ่งกว่าผู้อื่น ๆ ส่วนธรรมศาสตร์นั้น เด่า ก็ทรงรอบรู้ รานำงาน
เนติเข้มนัดจิต ทั้ง หลายน ได้ พร้อมกัน ยก บ่อง พระเกียรติยศเป็น เนติเข้มนัดจิต

วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๔๕๘ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๒ หน้า ๒๕๗๖
พยาน อยู่ ส่วน ครูศาสตร์ นั้น ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรง พระคุณธรรม
ใน พระปรีชาญาณ ที่รอบรู้ ปรากฏ ทั่วไปใน นานา ๆ ประเทศ นอกจาก
นี้ ยังได้ ทรง มาเพย อาจารย์วัคร์ ให้มี เกิด ประโยชน์ แก่ มหาชน อีกเป็น
อันมาก แม้จะ ยก คิว อย่าง แค เวี้องเค้นว เพียง เทศนา ปลุกใจใจอื่น
ที่พระ ราชทาน ก็ ประกอบ ด้วย คุณธรรม อย่าง ดัง ซึ่ง อันใช้วัดกับผู้อื่น
อันมิได้ ทรง อาจารย์คุณ เป็น อย่าง สูง จนนิพนธ์ ได้ อาศรัย เทพ ทั้ง ปวง นี้
กรมการ เห็น พร้อมกัน ว่า ควร จะทอดเกล้า ฯ ถวาย เข้มนัดจิตทั้ง ๓ อย่าง
จึง จะ สมกับ พระคุณธรรม จึง พร้อมกัน ให้รับ พระพุทธเจ้า กราบบังคม
ทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ถวาย เข้มนัดจิต ทั้ง ๓ อย่าง ในวัน
เสด็จ ทอดพระอุษั โรงเรียน ก่อนที่ผู้อื่น จะได้รับ พระราชทาน
ด้วยเกล้าด้วย กระหม่อม ขอเดชะ

ภาคผนวกหมายเลข ๒

เล่ม ๓๒ หน้า ๒๕๗๗ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๘

พระราชดำรัสตอบ

เมื่อ สภากรรมการทูตเกล้าฯ ถวายเชิญบัณฑิต

เรามีความ ขอบใจ ที่ให้เชิญบัณฑิต ทั้ง ๓ พันแก่เรา เรามีความ
ยินดีไม่ว่าจะ ตอบ อย่างไร เราจะตั้งใจอุปถัมภ์ให้ กิจการได้เป็นไป
สำเร็จความ มุ่งหมายและ ความ พยายาม ของ กรรมการ

บางู๋เซี่ยม ที่พระราชทานแก่

กรรมการ เจ้าพนักงาน และนักเรียนเรียนจบหลักสูตร
ของ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน

บัณฑิตพิเศษ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมราชูปถัมภ์
โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ขอพระราชทานเกล้าฯ ถวาย
เริ่มสำหรับตำแหน่ง

รัฐประศาสนบัณฑิต ธรรมศาสตร์บัณฑิต และครูบัณฑิต

ภาคผนวกหมายเลข ๓

คำกราบบังคมทูลของนายกสภากรรมการจัดการ
โรงเรียนข้าราชการพลเรือน
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในพระราชพิธีก่อพระฤกษ์
ในวันจันทร์ที่ ๓ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

“ขอเดชะฝ่าล่องอุลธิพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

จำเดิมแต่ได้ฝ่าล่องอุลธิพระบาท เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติสนอง
พระองค์สมเด็จพระบรมชนกนาถก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียน
มหาดเล็ก ซึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถได้ทรงเริ่มตั้งขึ้นแล้ว เป็น
โรงเรียนชั้นอุดมศึกษาสอนวิชาหลายแผนกมีแผนกปริญญาวิทยาศาสตรศึกษาเป็น
อาทิ พระราชทานนามว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเฉลิมพระบรมนามาภิไธย และสนองพระเดชพระคุณ
ให้สมเด็จพระบรมราชประสงค์ในสมเด็จพระบรมชนกาธิราชเจ้า อันนี้เป็นปฐมราช
กรณียกิจสำคัญส่วนหนึ่ง บัดนี้การโรงเรียนข้าราชการพลเรือนได้เป็นรูปขึ้นโดย
พระบรมราชูปถัมภ์จนได้เริ่มการปลูกสร้างอย่างถาวร ได้เสด็จมาประทับอยู่ใน
ท่ามกลางพระบรมวงศานุวงศ์เสนามมาตย์ราชเสวกบริวาร ณ ที่นี้ เพื่อจะทรงวาง
พระฤกษ์ให้เป็นศิริมงคลพิพัฒน์มงคลแก่มหาวิทยาลัย อันจะได้เป็นหลักเฉลิม
พระนครสืบไป ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูล
รายงานการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน โดยควรแก่เวลา ดังต่อไปนี้

โรงเรียนมหาดเล็กซึ่งเป็นรากเง้ามูลแห่งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
นี้ ได้เริ่มตั้งขึ้นเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๔๕ อาศัยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าหลวง พระปิยมหาราชได้ทรงพระราชปรารภถึงการจัดการปกครอง
มณฑลหัวเมืองตามพระราชบัญญัติ ปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๔๐ ว่าข้าราชการที่
ขึ้นจากชั้น ขุนหมื่น นายเวร โดยปรกติกยอมไม่อาจรอบรู้ในหลักแห่งรัฐศาส-
โนบาย และไม่เข้าใจขนบธรรมเนียมในพระราชฐาน ส่วนมหาดเล็กซึ่งได้โอกาส
ศึกษาข้าราชการในพระราชสำนักแล้ว และเป็นมหาดเล็กรายงานฝึกหัดจนมีความ
สามารถ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกรับราชการมีตำแหน่งในกระทรวง
ทบวงการ ตามโบราณราชประเพณีนั้น บัดนี้วิธีราชการก็ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว
ราชการไม่ได้อาศัยในท้องพระโรงเหมือนแต่ก่อน ต้องแบ่งแยกการงานเป็นกระทรวง

กำหนดความรับผิดชอบเป็นชั้นๆ ละเอียดยิ่งขึ้น เจ้ากระทรวงต่างก็แสวงหานักเรียน ซึ่งมีภูมิรู้เข้าฝึกหัดราชการตามกระทรวง มหาตเล็กในชั้นหลังนั้นหาได้มีโอกาสเรียนข้อราชการทั่วไปเหมือนตั้งแต่ก่อนไม่ ทรงพระราชดำริโดยพระปรีชาญาณ อันสุขุมที่จะทรงแก้ไขการฝึกหัดข้าราชการโดยควรแก่ความต้องการแห่งสมัย แก่ความบกพร่องทั้งสองสถานประสมประสานให้เหมาะสม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาตเล็กขึ้น สำหรับฝึกสอนบุตรข้าราชการและนักเรียน ที่มีภูมิรู้วิชาสามัญเป็นมัยมมาแล้วให้รอบรู้ในวิชารัฐประศาสน์ พระราชนิยมและ ขนบธรรมเนียมในพระราชสำนักโดยควรแก่ความต้องการแห่งสมัย แก่ความ บกพร่องทั้งสองสถานประสมประสานให้เหมาะสม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนมหาตเล็กขึ้นสำหรับฝึกสอนบุตรข้าราชการและนักเรียนที่มีภูมิ ภูมิรู้วิชาสามัญเป็นมัยมมาแล้วให้รอบรู้ในวิชารัฐประศาสน์ พระราชนิยมและ ขนบธรรมเนียมในพระราชสำนักโดยควรแก่หน้าที่ สำหรับส่งออกไปเป็นมหาตเล็ก ราชการแล้วเข้ารับตำแหน่งราชการตามวุฒิความสามารถในกระทรวง ทบวงการ ต่างๆ มีกระทรวงปกครองท้องที่เป็นต้น

ครั้นมาถึงรัชสมัยแห่งใต้ฟ้าล่องธลีพระบาท ทรงตระหนักด้วย พระญาณทัศนะสอดส่องถึงวิธีการอันพึงเป็นไปในสมัยนี้โดยถูกต้องแจ้งจัด พอเสด็จ ขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติจึงได้มีประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๑ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๓ อันเป็นวันที่ ๕๒ ในรัชกาลแห่งใต้ฟ้าล่องธลีพระบาท ให้ สถาปนาโรงเรียนมหาตเล็กเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขยายการเรียนให้กว้างขวางออกไป แบ่งแยกวิชาเป็น แผนกๆ เช่นกฎหมาย รัฐประศาสน์ การต่างประเทศ การเกษตร การช่าง การครู และการแพทย์เป็นต้น โดยควรแก่เวลาที่จะจัดได้สำหรับฝึกหัดข้าราชการ ส่งออก รับราชการตามกระทรวง ทบวงการต่างๆ ทั่วไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีกรรมการจัดการเป็นสถาบันอันหนึ่งสำหรับวินิจฉัยกิจการ ก่อนที่จะนำความ ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา และให้เสนาบดีกระทรวงซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการ ที่จะต้องปรึกษาในสภาอันนี้เป็นสมาชิกพิเศษของสภานี้ ตามเวลาที่จะมีกิจอัน เกี่ยวเนื่องกัน โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินที่ราษฎรเรียไรกันสร้างพระบรมรูป เป็นอนุสาวรีย์ ในสมเด็จพระบรมชนกนาถพระปิยมหาราชซึ่งยังเหลืออยู่นับทั้ง ดอกเบ็ญรวมกันในปีดุษณนี้เงิน ๔๕๒,๖๗๒ บาท ๘๗ สตางค์ เป็นทุนสำหรับ ทำการปลูกสร้างโรงเรียนต่อไป กับโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกำหนดเพิ่มโรงเรียน ข้าราชการพลเรือน สำหรับพระราชทานเป็นบำเหน็จแก่นักเรียนผู้เรียนวิชาสำเร็จ จากโรงเรียน และผู้ทรงคุณวุฒิสมควรได้รับความยกย่องเป็นชั้นบัณฑิตพิเศษด้วย

สภากรรมการโรงเรียนได้ดำเนินการพระบรมราโชบายและด้วยกำลังแห่งพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดโรงเรียนมหาดเล็กเดิมเป็นแผนกโรงเรียนราษฎรประศาสน์ ส่วนโรงเรียนอื่นๆ ซึ่งสมควรจะสมทบเข้าเป็นแผนกของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนอันกระทรวงต่างๆ ได้จัดตั้งขึ้นบ้างแล้วนั้น ที่อยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงใดก็ได้ขอให้คงจัดไปตามเดิมก่อนคือ โรงเรียนกฎหมายอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงยุติธรรม โรงเรียนฝึกหัดครูกับโรงเรียนราชแพทยาลัยอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงธรรมการ ในขั้นต้นนี้เพียงแต่รวบรวมระเบียบการของโรงเรียนนั้นให้ลงรูป และพิมพ์เป็นเล่มเดียวกันขึ้นไว้ เรียกว่าระเบียบการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พอให้ได้ความรู้สึกว่าแผนกนั้นๆ ของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันจะรวมกันเข้าเป็นมหาวิทยาลัยนั้นมีอยู่แล้ว เป็นแต่ยังแยกตั้งอยู่ในที่ต่างๆ กัน และการบังคับบัญชายังหาได้รวมกันไม่ สมุดระเบียบการอันรวมกันนี้ได้พิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๗ มีโรงเรียน ๔ แผนก คือ แผนกโรงเรียนราษฎรศึกษา ซึ่งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง และอยู่ในหน้าที่บังคับบัญชาของสภากรรมการโดยตรงกับแผนกกฎหมายซึ่งตั้งอยู่ใกล้กระทรวงยุติธรรม อยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงยุติธรรม และแผนกฝึกหัดครูซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา แผนกแพทยาลัยซึ่งตั้งอยู่ที่วังหลัง ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งสองแห่งอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงธรรมการ ในระหว่างศก ๒๔๕๗ เมื่อกำลังรวบรวมพิมพ์ระเบียบการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนั่นเอง ได้จัดโรงเรียนที่วังประทุมวันซึ่งเดิมเป็นโรงเรียนกระทรวงเกษตรโอนมาสมทบกับโรงเรียนข้าราชการพลเรือนแผนกชั้นตรีศึกษาขึ้นอีกแผนกหนึ่ง การจัดโรงเรียนชั้นตรีศึกษาที่ประทุมวันนี้ ทั้งสถานที่และจำนวนอาจารย์ จำนวนนักเรียนให้ช่องที่จะรวมโรงเรียนแผนกอื่นเข้ามาสมทบกันได้อีกด้วย สภากรรมการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน จึงได้รับโอนโรงเรียนฝึกหัดครูจากกระทรวงธรรมการมารวมตั้งที่วังประทุมวัน จัดเป็นแผนกครูศึกษาแต่ต้นศก ๒๔๕๘ ต่อมาในศกนี้เองประจวบคราวที่ควรจะยกโรงเรียนแผนกวิชาศาสนศึกษาในพระบรมมหาราชวังไปสมทบกับที่โรงเรียนประทุมวันได้ เพื่อให้เป็นการรวมทุนรวมคนและรวมกำลัง สะดวกด้วยประการต่างๆ ตั้งรูปการด้วยวิธีรวมกันไปแต่บัดนี้ทีเดียว จึงได้ย้ายโรงเรียนวิชาศาสนศึกษาในพระบรมมหาราชวังไปสมทบที่โรงเรียนประทุมวัน เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ศกนี้ อันเป็นเวลาเปิดภาคเรียนภาค ๒ ของปี เพราะฉะนั้นในปีปัจจุบันนี้โรงเรียนที่อยู่ในบังคับบัญชาโดยตรงของสภากรรมการอันได้สมทบรวมกันตั้งที่ตำบลประทุมวันแล้วนั้นจึงมี ๓ แผนก คือ แผนกวิชาศาสนศึกษา มีนักเรียนรวม ๘๐ คน แผนกชั้นตรีศึกษา

มีนักเรียนรวม ๔๑ คน กับแผนกครูศึกษามีนักเรียนรวม ๑๐๔ คน รวมทั้ง ๓ แผนกมีนักเรียน ๒๖๕ คน

ในการจัดตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน อันจะเป็นมหาวิทยาลัยสำหรับพระนครนี้มีความขัดข้องข้อสำคัญมาแต่แรกเรื่องหนึ่งคือเรื่องภูมิที่ๆ จะสร้างโรงเรียน เพราะโรงเรียนทั้งหลายที่มารวมกันเข้าเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนตั้งแยกย้ายอยู่ในที่ต่างๆ ไม่มีโรงเรียนใดซึ่งภูมิที่จะพอ หรือจะเหมาะแก่การที่จะรวมตั้งเป็นมหาวิทยาลัยได้ จะหาที่ใหม่ให้เหมาะก็เหลือกำลัง กรรมการปรึกษากันมึนรู้ที่จะทำประการใดที่จะแก้ไขความขัดข้องเรื่องภูมิให้สำเร็จสะดวกได้ เมื่อความทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างโรงเรียนในเขตที่พระคลังข้างที่ๆ สระประทุมนี้ มีกำหนดเนื้อที่ถึง ๑.๓๐๙ ไร่ ทิศตะวันออกจดถนนสนามม้า ทิศตะวันตกจดคลองสวนหลวง ทิศเหนือจดถนนสระประทุม ทิศใต้จดถนนหัวลำโพง

อาศัยพระมหากรุณาทั้งนี้ อันเป็นพระมหากรุณาโดยทรงสละประโยชน์ในส่วนพระองค์เพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง จึงปลดเปลื้องความขัดข้องข้อสำคัญมีภูมิที่ตั้งเหมาะและพอแก่การตั้งมหาวิทยาลัยได้ เมื่อการปลูกสร้างในที่นี้แล้วเสร็จได้ขยายการสอนครบแผนก โรงเรียนข้าราชการพลเรือนจะมีนักเรียนได้ ๑.๐๐๐ คน ดึกที่ลงมือสร้างอยู่แล้วหลังนี้เป็นแต่ส่วนหนึ่ง เมื่อเสร็จแล้วจะจนักเรียนได้ ๕๐๐ คน จะเป็นโอกาสสร้างโรงเรียนแผนกอื่นๆ มาสมทบ เพื่อรวมกำลังตั้งความมุ่งหมายได้อีก คำนวณพื้นที่แห่งดึกหลังนี้นับทั้งสองชั้นเป็น ๔.๖๖๐ ตารางเมตร บริษัทคลูเซอร์เป็นผู้รับทำในราคา ๔๓๖.๐๐๐ บาท ได้เริ่มก่อสร้างมาแต่วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗ กำหนดสัญญาว่าจะแล้วใน ๑๔ เดือน

บัดนี้ได้ศุภฤกษ์เนื่องในโอกาสขัตติมหามงคลสมัย เฉลิมพระชนม์พรรษาซึ่งประชาชนทุกชั้นบรรดาศักดิ์มีเอกฉันทพร้อมใจกันถวายพระพรใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอให้ทรงพระเจริญสรรพศิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลพระชนมายุศุขทุกประการ ในเวลาอุดมฤกษ์อันนี้ข้าพระพุทธเจ้าขออัญเชิญใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงวางศิลาพระฤกษ์เพื่อเป็นศิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลแก่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนต่อไป ด้วยอำนาจพระบรมราชูปถัมภ์ และพระบรมราโชบายสภากรรณการจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เชื่อมั่นด้วยเกล้าฯ ว่า การโรงเรียนข้าราชการพลเรือนจะได้สำเร็จเป็นมหาวิทยาลัยได้ตั้งพระราชประสงค์

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ”

ภาคผนวกหมายเลข ๔

พระราชดำรัสตอบของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทาน

แก่ผู้ที่มาชุมนุมอยู่ในงานพระราชพิธีวางศิลาพระฤกษ์

ตึกบัญชาการ

วันจันทร์ ที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๕

“วันนี้เรายินดีที่ได้รับอัญเชิญให้มาวางศิลาฤกษ์สำหรับมหาวิทยาลัยนี้ เพราะเป็นกิจอันหนึ่งซึ่งเราปรารถนาอยู่นานแล้ว ที่จะยังการให้เป็นผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระราชปรารถนามานานแล้ว ในเรื่องที่จะให้มีมหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นสถานอุดมศึกษาของชาวสยาม แต่ในรัชสมัยของพระองค์ยังมีเหตุติดขัด ซึ่งการยังจะดำเนินไปไม่ได้ตลอดตลอดไปจริง ตัวเราเป็นรัชทายาทจึงรู้สึกเป็นหน้าที่อันหนึ่งที่จะต้องทำการนั้นให้สำเร็จตามพระราชประสงค์ โดยรู้ว่าเมื่อได้ทำสำเร็จแล้ว จะเป็นเครื่องเพิ่มพูนพระเกียรติยศ เป็นราชานุสาวรีย์ เป็นที่คำนึงถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิตุมาหาราชของชาติไทยเรา เป็นการสมควรยิ่งนักที่จะสร้างพระราชานุสาวรีย์อันใหญ่และถาวรเช่นนี้ ทั้งจะได้เป็นเครื่องที่จะทำให้บังเกิดประโยชน์แก่ชาติไทยไม่มีเวลาเสื่อมสูญด้วย เรามีความยินดีที่ได้เห็นการดำเนินล่วงมาได้มากแล้ว ในบัดนี้เราจะได้อำนาจศิลาฤกษ์ด้วยความหวังที่แลเห็นความดีงามในอนาคตกาลแห่งมหาวิทยาลัยนี้ ส่วนการที่ดำเนินไปได้จนเป็นรูปถึงเพียงนี้แล้ว ก็ต้องอาศัยความอุตสาหะของกรรมการผู้ได้รับมอบเป็นหน้าที่ผู้อำนวยการ ประกอบกับความอุตสาหะแห่งบรรดาผู้มีหน้าที่เป็นครูอาจารย์สั่งสอนในโรงเรียนนี้ ของกรรมการที่ได้รับมอบหน้าที่ไปจากเราให้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน จึงได้รับความชอบใจของเราแล้ว และขอให้แสดงความชอบใจของเรานี้แก่ครูอาจารย์ทั้งหลายที่พยายามทำการตามหน้าที่อย่างสามารถด้วย ขอจงมีความเจริญสิริสวัสดิ์พัฒนามงคลด้วยกัน ความมุ่งหมายและกิจการซึ่งต่างก็ตั้งหน้าพยายาม เพื่อจะให้เป็นความดีความงามแก่มหาวิทยาลัยในเบื้องหน้านั้น ก็ขอให้ได้ผลสำเร็จสมปรารถนาโดยเร็วเทอญฯ”

คณะกรรมการธนาคารออมสิน

ประธานกรรมการ

นายสมใจนึก เองตระกูล

กรรมการ

นายเกรียงศักดิ์ วัฒนวรานุกร

นายทำนุ วะสินนท์

นายวิชณุ พูลสุข

นายนิพนธ์ พัวพงศกร

นายสมชาย กรุสวนสมบัติ

พล.ต.อ.สุวรรณ สุวรรณเวโช

นายนริศ ชัยสูตร

นายชัชวาลย์ เจียรวนนท์

นายมานิตย์ สุธาพร

นายอภัย จันทนจุลกะ

นายวรวิทย์ ชัยลิมนมนตรี

นายชาญชัย มุสิกนิศากร

นายสุนัย เศาภายน

คณະ ที่ ป ร ิ ก ษ า

๑. ท่านผู้หญิงบุตร วีระไวทยะ	ที่ปรึกษาภคิตติมศักดิ์
๒. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ	ที่ปรึกษาภคิตติมศักดิ์
๓. ศาสตราจารย์
ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช	ที่ปรึกษาภคิตติมศักดิ์
๔. ดร.ชาญชัย มุสิกนิศากร	ผู้อำนวยการธนาคารออมสิน
๕. นายสุนัย เศรษฐาปาน	รองผู้อำนวยการธนาคารออมสิน
๖. นายวิเชียร นิตธีรรม	ผู้ช่วยผู้อำนวยการอาวุโสธนาคารออมสิน
(เทียบเท่ารองผู้อำนวยการ)
๗. นายยงยุทธ ตะริโย	ผู้ช่วยผู้อำนวยการอาวุโสธนาคารออมสิน
(เทียบเท่ารองผู้อำนวยการ)
๘. นายวิรัตน์ ภูสิทธิ์รัตน์	ผู้ช่วยผู้อำนวยการธนาคารออมสิน
๙. นางจิราพร พุทธิรักษา	ผู้ช่วยผู้อำนวยการธนาคารออมสิน

คณະ ท าง า น

๑. นายสวัสดิ์ จงกล
๒. นายวรชาติ มีชูบท
๓. รองศาสตราจารย์อัมรินทร์พงษ์ ฉัตราคม
๔. นางสาวดวงตา จตุรภัทร์
๕. นายภูวนารถ ชูชม
๖. นางมณฑาทิพย์ โอภาส
๗. นางชวนชื่น กลิ่นพันธุ์
๘. นางสาวพนิตสุดา กุลมาตย์
๙. นางนงนุช ม่วงเจริญ
๑๐. นางหนึ่งฤทัย สดภาพรนาพันธ์
๑๑. นางสาวปิยดา เจริญเกรียงสกุล
๑๒. นายชยุตม์ ณ พัทลุง
๑๓. นายสุทธิคุณ ศิริอนันต์

กิตติกรรมประกาศ

ธนาคารออมสิน ขอขอบพระคุณหน่วยงานและบุคคลผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์สนับสนุนในเรื่องข้อมูล อำนวยความสะดวกในการถ่ายภาพ และจัดหาภาพประกอบในการจัดทำหนังสือ **“สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า”** จนทำให้หนังสือสำเร็จลุล่วง สมบูรณ์และงดงาม สมดังเจตนารมณ์ของธนาคาร

กรมการรักษาดินแดน

พล.ท. ชาญวิช ศรีธรรมวุฒิ
พล.ต. วิชญ์ ไชร์ศรี
พล.ต. วีระ ชุ่มใจ
พ.ต. เรืองศักดิ์ เรืองพระยา
พ.ต. โฆษิต ชื่นสกุล
พ.ต.หญิงณัฐนาถ เสลานนท์
จ.ส.อ. ไตรเทพ รัชคำอินทร์

กรมชลประทาน

นายกิจจา ผลภาษี
นางพรรณพร สมบัติทวี

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

มูลนิธิพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน
ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้า-
ภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สิริโสภาพัฒนวัต
พล.ต.ท. สาโรจน์ ปัญญา
พ.ต.อ. วินิจ พัวพันธ์
ร.ต.อ. ไสว ศิริ
ส.ต.ต. ประดิษฐ์ จำปา

จังหวัดทหารบกเพชรบุรี

พล.ต. ทวนชัย พันธุ์ศิริ
พ.ท. บุญชัย เกษตรการ
ร.ท.หญิงอรุณี นิวาสะบุตร
ร.ท. สมเกียรติ ลาภหลาย
ส.อ. ธนบรรณ เพชรขาว

จังหวัดนครปฐม

นายนาวิน ชันธศิริ
นายวีระยุทธ เอี่ยมอำภา
นายวุฒิชัย วัชรรัตน์

ชมรมคนรักวัง ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระ- เจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัฒนวัต

พล.ท. ธำรงรัตน์ แก้วกาญจน์
พล.ท. สุปรียา โมกษะเวส
พล.ท. อำนาจ บาลี
นางสาวกัญญา กาลกฤษณ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ผศ. ลิขิต กาญจนภรณ์
ผศ. กัญญรัตน์ เวชศาสตร์
ผศ. วีรฉัตร วรรณดี

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในพระบรมราชูปถัมภ์

เรียบเรียงต้นฉบับ จัดภาพประกอบ**ตรวจสอบความถูกต้อง**

นายสวัสดิ์ จงกล
 นายวรชาติ มีชูบท
 รองศาสตราจารย์
 อสัมภินพงศ์ ฉัตราคม

วิชาการวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช
 นายศักดิ์บุล ไกรฤกษ์

วังรื่นฤดี ในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ**เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา****สิริโสภาคีพัฒนชาติ**

นายเชื้อพร รังควร
 นายชัยพล ไชยพร
 นายสมชัย อิศรางกูร ณ อยุธยา

ศูนย์อำนวยการแพทย์พระมงกุฎเกล้า

พล.ท. ประวิชัย ตันประเสริฐ
 พ.ท. คมนัน มีเนตรขำ
 พ.ต.หญิงวนิดา สุคนธ์

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

นายจันทก์ สวมประจำ
 นางสาวนภาภรณ์ ใจสังจะ

สำนักพระราชวัง

นายแก้วขวัญ วัชโรทัย

พระที่นั่งวิมานเมฆ

นายวัชรกิติ วัชโรทัย

ม.ล.กัญญาภักดิ์ ลักษณะนิยานาวิน

นางสาวนฤมนต์ สิงห์ฤกษ์

นางสาวฉันทนา สิ้นสมบัติ

นายสมบัติ เสนคำสอน

พระที่นั่งอนันตสมาคม

กองช่างที่

นายนิยม วสุศิริบุญ

นายสรรเสริญ หินทอง

นายสุรินทร์ กังวล

นายทองดี จารุณ

นายถิรวัฒน์ บำรุงผลดี

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ**หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุนนาค
 นางวลัยพร โกศลวัฒน์
 นางอัจฉรา สิทธิพันธ์

หอสมุดแห่งชาติ

นายเอนก นาวิกมูล

พ.ต.หญิงอริษฐาน การพจน์

อาจารย์ศรญา อ่องสุข

ชื่อหนังสือ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี
ศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระผู้พระราชทานกำเนิดธนาคารออมสิน
ในวโรกาสฉลองพระบรมราชสมภพครบ ๑๒๐ ปี
ธนาคารออมสิน

จัดทำโดย

พุทธศักราช ๒๕๕๕ สงวนลิขสิทธิ์

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน

๕,๐๐๐ ชุด (ชุดละ ๖ เล่มพร้อมกล่องบรรจุ)

ผลิตโดย

บริษัท สไตล์ครีเอทีฟเฮ้าส์ จำกัด

ออกแบบสร้างสรรค์

และกำกับศิลป์

ถ่าย

ธน

บ 12489

พระ

กำกับ

DS
583
ม113ส
2545
ค.4

ธนาคารออมสิน.
สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า : การ-
ศึกษา พระผู้ทรงวางรากฐานการศึกษา
ทุกระดับ.

สมเด็จพระ
ราชทาน

หนังสือ

พิมพ์

๓๒/๑๕๒ ซอยรามอินทรา ๖๕ ถนนรามอินทรา
แขวงจรัลเข้บัว เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ ๑๐๒๓๐
โทร. ๐-๒๙๔๕-๔๐๕๑-๖ โทรสาร. ๐-๒๙๔๕-๔๐๕๗
www.style.co.th

E-mail : style@thai.com, style@ksc15.th.com

ธนาการจอมนสิน
มันดง จริงใจ รัبيةสังคตม